

Issue №16
Part 2

International periodic scientific journal

ONLINE

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 100.00)

MODERN Scientific Researches

Issue №16
Part 2
June 2021

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecu Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:
Yolnat PE, Minsk, Belarus

UDC 08
LBC 94

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *candidate of technical sciences*

Editorial board: More than 220 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94
DOI: 10.30889/2523-4692.2021-16-02

Published by:
Yolnat PE,
Minsk, Belarus
e-mail: editor@modscires.pro

Copyright
© Authors, 2021

About the journal

The International Scientific Periodical Journal " **Modern Scientific Researches** " has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

Editorial board

- Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
- Angelova Polya Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy D. A. Tsenova, Svishov, Bulgaria, Bulgaria
- Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
- Antonov Valerij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute", Ukraine
- Antrapceva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Ahmadiev Gabdulahat Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H. M. Berbekov, Russia
- Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V. V. Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
- Bezdenzhnyh Tatyana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St. Petersburg State University of Economics, Russia
- Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
- Burda Aleksey Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
- Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
- Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Volgrieva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
- Voloh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A. A. National Medical University Pilgrim, Ukraine
- Vorozhitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
- Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Georgievskij Gennadiy Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Gilev Gennadiy Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
- Goncharuk Sergej Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
- Granovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Grebneva Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
- Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Gricenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
- Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
- Demidova V. G., candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
- Denisov Sergej Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Dorofeev Andrej Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
- Dorohina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G. V. Russian University of Economics Plekhanova, Russia
- Ermagambet Bolat Toleshanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
- Zhovtonog Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
- Zaharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
- Irzhi Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T. Bati University, Zlin, Czech
- Kalajda Vladimir Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
- Kalenik Tatyana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Kantarovich Yu. L., Ph.D. in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
- Kapitanov Vasilij Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
- Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
- Kirilova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
- Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Knyazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
- Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
- Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Kokebaeva Gulzhauhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
- Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivanovo State University of Chemical Technology, Russia
- Kostenko Vasilij Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Kochinev Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St. Petersburg State Polytechnic University, Russia
- Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
- Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S. Toraiyrov, Kazakhstan
- Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna, Ukraine
- Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S. Seifullina, Kazakhstan
- Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Latygina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
- Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia
- Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordovian State University, Russia
- Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
- Lotomko Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine
- Lytkina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Majdanuyk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Maksim Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Malahov A. V., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
- Malceva Anna Vasilevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
- Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
- Milyaeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Biysk Technological Institute (branch) "Altai State Technical University named after I. I. Polzunova", head of the department of business economics, Russia
- Mishenina Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
- Mogilevskaya I. M., candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
- Moiseykina Lyudmila Guchayevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
- Morozov Aleksey Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Morozova Tatyana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
- Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M. K. Ammosova, Russia
- Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
- Otepova Gulmira Elubayeva, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
- Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk, Ukraine
- Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Pedagogical University, Ukraine
- Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
- Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
- Pachurin German Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R. E. Alekseeva, Russia
- Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tambov State Technical University, Russia
- Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S. P. Queen, Russia
- Polyakov Andrej Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
- Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I. Shevchenko, Kropyvnytskyi, Ukraine
- Rebezov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Reznikov Andrej Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
- Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
- Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Rylov Sergej Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Saveleva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
- Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
- Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
- Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Sentyabrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
- Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
- Sirota Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
- Smirnov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Russia
- Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhensk State Technical University, Russia
- Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Stepenko Valerij Efremovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
- Stovpev Oleksandr Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Stovpev Vasil Grigorovich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia

- Suhenko Yuriy Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
- Tarariko Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
- Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
- Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
- Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
- Tonkov Evgenij Evgenievich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
- Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
- Tungushbaeva Zina Bajbagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
- Ustenko Sergej Anatolevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V O Sukhomlinsky, Ukraine
- Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
- Fathova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia
- Fedorishin Dmitriy Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Fedotova Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
- Fedyanina Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Habibullin Rifat Gabdullakhovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
- Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
- Chervoniy Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
- Chigirinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Churekova Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Russia
- Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University Y Fedkovich, Ukraine
- Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
- Shapovalova Viktoriya Alekseevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alecu Russo", Moldova
- Shevchenko Larisa Vasilievna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
- Sherban Igor Vasilievich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
- Elezovich M Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University K Mitrovica, Serbia
- Yarovenko Vasilij Vasilievich, Doctor of Law, Professor, Admiral G I Maritime State University Nevelsky, Russia
- Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of Ukraine, Ukraine
- Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
- Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, docent, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
- Svitlana Titova, PhD in Geography, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Tatarchuk Tetiana, PhD in technical sciences, NU "Zaporizhzhya Polytechnic", Ukraine
- Chupakhina Svitlana Vasyliivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Vasil Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
- Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economics, docent, Khmelnytsky National University, Ukraine
- Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Zakharenko Natalia, PhD in Economics, Priazov State Technical University, Ukraine
- Kirkin Oleksandr Pavlovich, PhD in technical sciences, docent, Priazov State Technical University, Ukraine
- Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, docent, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economics, docent, Adyghe State University, Russia
- Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in technical sciences, docent, Ternopil National Economic University, Ukraine
- Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior research assistant, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
- Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Melioration of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
- Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
- Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Stanislavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Mirus Oleksandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Nashynets-Naumova Anfisa, Doctor of Law, docent, Boris Grinchenko Kyiv University, Ukraine
- Kyselov Iurii Oleksandrovych, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine
- Smutchak Zinaida Vasyliivna, Doctor of Economic Sciences, docent, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine
- Polenova Galina Tikhonovna, Doctor of Philology, Professor, Rostov-on-Don State University of Economics, Russia
- Makeeva Vera Stepanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian State University of Physical Culture, Sports, Youth and Tourism, Russia
- Bunchuk Oksana, Doctor of Law, docent, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
- Gladukh Ievgenii, Doctor of Pharmacy, Professor, National University of Pharmacy, Ukraine
- Benera Valentuna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
- Demyanenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
- Makarenko Andriy Viktorovich, PhD in pedagogical sciences, docent, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
- Kharkovliuk-Balakina Natalia, PhD in biological sciences, docent, State Institution "Institute of Gerontology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Ukraine
- Chushenko Valentina Mykolajivna, PhD in pharmaceutical sciences, docent, National Pharmaceutical University, Ukraine
- Malinina Nina Lvovna, doctor of philosophical science, docent, Far Eastern Federal University, Russia
- Brukhansky Ruslan Feoktistovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Western Ukrainian National University, Ukraine
- Zastavetska Lesya Bogdanovna, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ternopil National Pedagogical University named after V Gnatyuk, Ukraine
- Kalabska Vira Stepanivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychina, Ukraine
- Kutishchev Stanislav Nikolaevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, VSTU, Russia
- Pikas Olha Bohdanivna, Doctor of Medical Sciences, Professor, National Medical University named after A A Bogomolets, Ukraine
- Shepel Yuri Alexandrovich, Doctor of Philology, Professor, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine
- Kuris Yuri Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya National University, Ukraine
- Kalinichenko Irina Alexandrovna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Sumy State Pedagogical University named after A S Makarenko, Ukraine
- Kagermazova Laura Tsraevna, Doctor of Psychology, Professor, Chechen State Pedagogical Institute, Russia
- Kravychenko Olena Ivanivna, Doctor of Pedagogical Sciences, assistant professor, Luhansk National Taras Shevchenko University, Ukraine
- Redkous Vladimir Mikhailovich, Doctor of Law, Professor, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, Russia
- Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
- Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, assistant professor, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
- Svitlana Titova, PhD in Geography, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Tatarchuk Tetiana, PhD in Technical Sciences, Zaporizhzhya Polytechnic, Ukraine
- Chupakhina Svitlana Vasyliivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, Vasil Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
- Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Khmelnytsky National University, Ukraine
- Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Kirkin Oleksandr Pavlovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Priazovskiy State Technical University, Ukraine
- Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, assistant professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Adyghe State University, Russia
- Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Ternopil National Economic University, Ukraine
- Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior researcher, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
- Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
- Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
- Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Stanislavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Mirus Oleksandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Belotserkovets Vladimir Viktorovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine, Ukraine
- Lopuch Piotr Stepanovich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Belarusian State University, Belarus
- Shvets Iryna Borysovna, Doctor of Arts, Professor, Vinnytsia State Pedagogical University named after M Kotsyubinsky, Ukraine
- Morozov Oleg Viktorovich, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, University of Customs and Finance, Ukraine
- Vykhreshch Vira Oleksandrivna, Doctor of Pedagogy, professor, National University "Lviv Polytechnic", Ukraine
- Okhrimenko Viacheslav Mykolaiovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Kharkiv National University of Municipal Economy named after A M Beketova, Ukraine
- Podchashynskiy Yurii Oleksandrovych, Doctor of Technical Sciences, professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
- Bilavych Halyna Vasyliivna, Doctor of Pedagogy, professor, Vasil Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
- Hurin Ruslan Serghiyovych, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K D Ushinsky, Ukraine
- Sukhomlinov Anatolii Ivanovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Popova Julia Mikhailivna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Poltava State Agrarian University, Ukraine
- Kononenko Mykhailo Mykhaylovych, PhD in Public Administration, assistant professor, Poltavskaya raionna glad, Ukraine
- Muliar Volodymyr Ilyich, Doctor of Philosophical Science, Professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
- Yefimova Olha Mykolajivna, PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Khymai Natalia Ihorivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Zarivna Oksana Tymofiyivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Shalova Natalia Stanislavivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Mitina Lubov Sergiivna, PhD in Philology, assistant professor, Kharkiv State Academy of Culture, Ukraine
- Suima Irina Pavlivna, PhD in Philology, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

About the journal

The International Scientific Periodical Journal " **Modern Scientific Researches** " has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

УДК 331.5

DETERMINATION OF THE RESULTS OF THE IMPACT OF COVID-19 ON THE WORLD LABOR MARKET: PARALLELS WITH THE UKRAINIAN EXPERIENCE**ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВПЛИВУ COVID-19 НА СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ: ПАРАЛЕЛІ З УКРАЇНСЬКИМ ДОСВІДОМ****Alaverdian L. M. / Алавердян Л. М.***s. ec. s., as. prof. / к. ек. н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9730-1704

Юдічева О. П. / Yudicheva O. P.*s. t. s., as. prof. / к. т. н., доц.*

ORCID: 0000-0003-4421-3318

Романенко О. В. / Romanenko O. V.*s. ec. s., as. prof. / к. ек. н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5684-6791

*Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, ave. Air Fleet, 31, 03037**Київський національний університет будівництва та архітектури,**просп. Повітрофлотський, 31, 03037,*

Анотація. У статті показано, що глобальна пандемія коронавірусу (COVID-19) різко уповільнила економічну діяльність в усьому світі, зазначені наслідки та результати впливу пандемії на світовий ринок праці, проведено паралелі з українським ринком праці, розраховано темпи росту світового ВВП в динаміці та порівняно їх з темпами росту аналогічного показника після початку пандемії.

Ключові слова: пандемія, коронавірус, COVID-19, вплив, світовий ринок праці, трудові ресурси, безробіття, зайнятість, ВВП.

Вступ Глобальна пандемія коронавірусу (COVID-19) різко уповільнила економічну діяльність в усьому світі. Це сталося, головним чином через те, що уряди вжили карантинних заходів задля мінімізації поширення розповсюдження вірусу. В результаті, щоб досягти мінімізації контактування між населенням, збереження фізичного дистанціювання, обмеження свободи пересування, відбулося блокування економічної діяльності бізнес-структур, і, відповідно, штучне обмеження мобільності трудових ресурсів.

Такі заходи вплинули як на попит підприємств і організацій на робочу силу, так і на готовність робітників працювати. У країнах світу, які висвітлюють дані для аналізу у відкритих джерелах інформації, наслідки впливу пандемії на ринок праці були різними, адже кожна з країн має різний рівень економічного та людського розвитку, спеціалізацію промисловості, сільського господарства, політику використання трудових ресурсів тощо.

Основний текст Визначення впливу пандемії на світовий ринок праці є актуальним питанням сьогодення, оскільки уряди країн та інші суб'єкти продовжують розробляти антикризові заходи. Так, закордонні вчені в своїй праці [1] на основі опитування респондентів з 39 з 52 країн світу виявили те, що бізнес під час пандемії COVID-19 зупинив роботу підприємств та організацій, близько 20 % заробітної плати не було виплачено працівникам; 21 % працівників були змушені змінити роботу, 22 % працівників сільського

господарства були змушені припинити роботи, в той час як частки працівників промисловості та сфери послуг значно перевищили цей показник, що у процентовому значенні складало від 40 % та 38 % відповідно.

Вивчаючи більш широко показники втрати доходу, науковцями було виявлено, що висока частка втрати отримуваного доходу, понад 62 %, припала на фермерські господарства, 75 % – на сімейний бізнес, а доходи від заробітної плати знизилися на 49 %.

Щоб краще зрозуміти вплив пандемії в світі, варто розглянути темпи росту ВВП і порівняти їх з темпами росту аналогічного показника після початку пандемії (рис. 1).

Зростання світового валового продукту у 2020 році знизилося до рекордного за останні 10 років рівня – 95 %, що у абсолютному виразі склало 23844,99 млрд дол. США. Таке падіння ВВП у світі пояснюється тим, що Уряди усього світу відповіли на COVID-19, застосували блокування та обмеження мобільності, щоб уповільнити поширення вірусу. Сама пандемія та урядова політика обмежень різними способами порушили нормальну економічну діяльність, впливаючи практично на всі основні частини економіки. Споживання було зменшено, інвестиції, діяльність у деяких випадках сповільнювалася, зв'язки з імпортом та експортом напружувалися. А сторони попиту та пропозиції на ринках праці зазнали значних негативних наслідків.

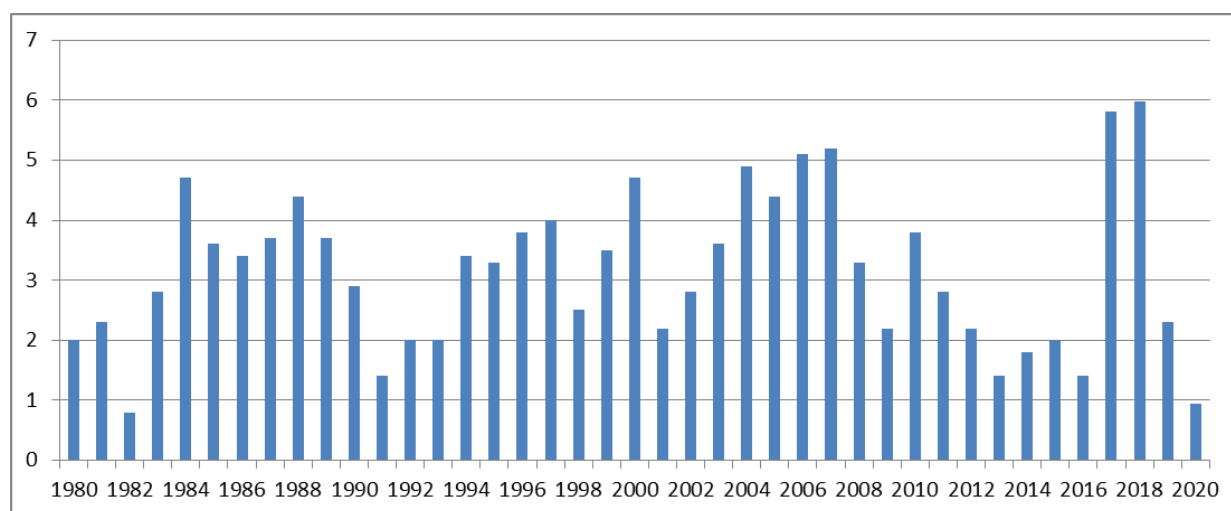

Рис. 1 Темпи зростання світового ВВП у 1980 – 2020 рр. (у незмінних цінах, у % до попереднього року)

Розраховано авторами за даними [2, 3].

При чому не всі країни, соціально-економічні групи та сектори зазнали однакового впливу, як і державна підтримка безробітного населення різнилася розміром в зазначених сегментах ринку праці. Це відбулося через те, що кожна країна оцінює ризики тривалості пандемії, розраховує вплив на зайнятість, доходи по різному. У той же час існують значні різниці між країнами на ринку праці та реагування на соціальну політику, які застосовуються для пом'якшення прямих наслідків кризи.

За оцінками Міжнародної організації праці (МОП) через пандемію COVID-19 у 2020 році в усьому світі було скорочено 8,8 процента робочого часу, що

еквівалентно 255 мільйонам повних робочих місць. Це вчетверо більше, ніж було втрачено під час фінансової кризи 2008-2009 років [4].

Такі втрати робочого часу пояснюються або скороченням робочого часу тих, хто працює за наймом, чи безпрецедентним рівнем втрати робочих місць, що охопило у світі 114 мільйонів людей. Примітно, зазначають у МОП, що 71 процент таких втрат зайнятості (81 мільйон людей) стався у формі бездіяльності, а не безробіття – це означає, що люди залишили ринок праці, оскільки не змогли працювати, можливо, через локдауни.

Внаслідок цього сукупні доходи працівників у світі скоротились на 8,3 процента – на 3,7 трильйона доларів, що становить 4,4 процента глобального ВВП [5].

Також варто зазначити, що проблеми на ринку праці торкнулися більше жінок, ніж чоловіків. У глобальному масштабі втрати зайнятості серед жінок становлять 5 процентів порівняно з 3,9 процента серед чоловіків. Також варто зазначити, що найбільше криза вдарила по молоді. Так, втрата зайнятості серед молоді (15-24 роки) становила 8,7 процента порівняно з 3,7 процента серед дорослих [6]. При цьому найбільше від кризи постраждали сектор послуг з розміщення та харчування, де зайнятість скоротилася в середньому більш ніж на 20 процентів, сектор гостинності, роздрібна торгівля і виробництво в цілому. У той же час тимчасові піки попиту можна спостерігати у секторі охорони здоров'я, супермаркетах, роздрібній торгівлі та службах доставки через Інтернет.

Дивлячись на розвиток безробіття протягом 2020 року, в країнах Європейського Союзу спостерігалось зменшення коефіцієнта зайнятості (рис. 2).

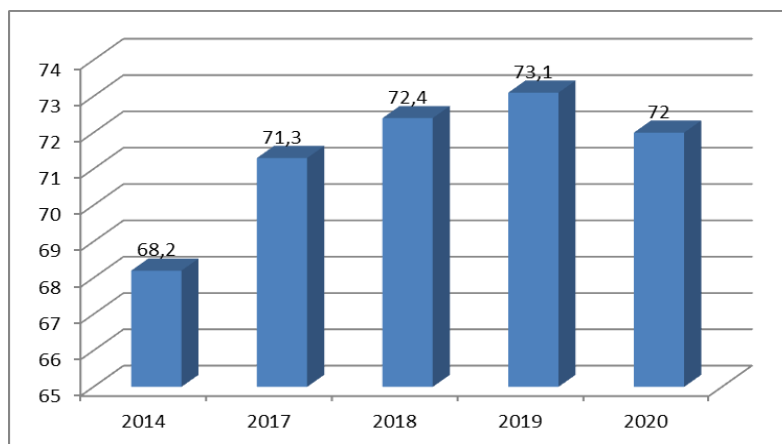

Рис. 2 Коефіцієнт зайнятості трудових ресурсів в країнах ЄС віком від 20 до 64 років

Також рівень безробіття лишається високим в США [7]. Не є виключенням й Україна, лінія тренду аналізованого показника свідчить про тенденцію спаду, але фактично з даних рис. 3 видно, що відношення чисельності безробітного населення до економічно активного працездатного населення під час пандемії збільшилося.

Отже, спільними тенденціями, що спостерігалися під час пандемії в країнах світу, є зростання безробіття, соціальної нерівності, ступеню використання

короткочасної роботи, скорочення вакансій та рівня найму, низький рівень зайнятості низькокваліфікованих робітників та мігрантів через обмежені можливості працювати вдома та галузевий склад їхніх робочих місць. В той час як дистанційна робота сприяла продовженню роботи кваліфікованого персоналу на багатьох робочих місцях [8].

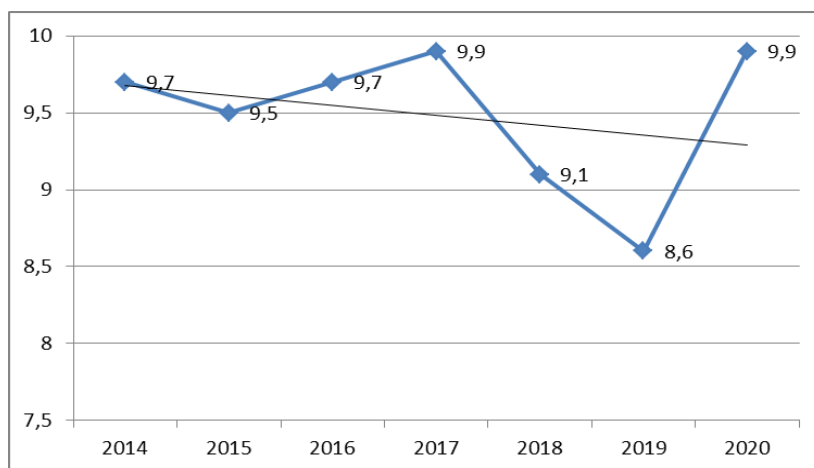

Рис. 3 Рівень безробіття в Україні

Неоднаковий вплив COVID-19 на ринок праці спостерігався і в роботі осіб, що працюють за тимчасовими або змінними контрактами: строкова зайнятість у таких країнах як Іспанія, Португалія, Франція скорочувалася більшим темпом ніж постійні контракти. Працівники тимчасових агентств у Нідерландах та Словаччині стикалися з більшим ризиком звільнення, як і непрацевдатні працівники, що працюють на умовах неповного робочого часу, працівники за викликом та незалежні підрядники у секторах, які сильно постраждали, незважаючи на певні зусилля щодо їх кращого включення до систем соціального захисту та короткочасного робочого дня.

Заклучення та висновки

1. Пандемія коронавірусу змусила уряди більшості країн світу запровадити низку жорстких обмежень, що призвело до негативного впливу на нормальну економічну діяльність – загальмувалося впровадження інвестиційних проектів, менш ефективними стали експортно-імпортні операції, споживання майже всіх груп товарів – знизилася. Наслідком цього стало рекордне падіння світового ВВП. Потрібно зазначити, що не всі країни зазнали однаково руйнівних змін, але навіть високорозвинені країни відчули певну напруженість.

2. Світовий і, зокрема український, ринок праці під час пандемії змінився: відбулося зменшення коефіцієнту зайнятості трудових ресурсів, зниження доходів населення, ріст рівня безробіття. В Україні відношення чисельності безробітного населення до економічно активного працевдатного населення під час пандемії рекордно збільшилося, що буде потребувати у майбутньому термінового вирішення. Особливе занепокоєння викликає факт певної соціальної нерівності, до якої увагу привернув саме коронавірус – найбільший відсоток втрати зайнятості серед молоді і жінок.

3. Пандемія сприяла тимчасовому зниженню доходів у таких сферах як виробництво, туризм, роздрібна торгівля. Водночас сектор охорони здоров'я,

аптечна мережа, різноманітні служби доставки Інтернет зуміли одержати порівняно вагомими доходами.

4. COVID-19 мав неоднаковий вплив на ринок праці осіб, що працюють за тимчасовими або змінними контрактами. У деяких країнах строкова зайнятість скорочувалася більшим темпом, ніж постійні контракти, а в інших країнах – навпаки.

Література:

1. M. Khamis, D. Prinz, D. Newhouse, A. Palacios-Lopez, Utz Pape and Michael Weber The Early Labor Market Impacts of COVID-19 in Developing Countries: Evidence from High-Frequency, 2021 [Online], available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/35044/The-Early-Labor-Market-Impacts-of-COVID-19-in-Developing-Countries-Evidence-from-High-frequency-Phone-Surveys.pdf?sequence=6&isAllowed=y>
2. “Global gross domestic product (GDP) at current prices from 1985 to 2025“, Statista [Online], available at: <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>
3. Zakharchenko P., 2018. A directory of the market for materials for interior decoration and furnishings (according to 2017). KNUBA. – K.: SPD Pavlenko, 2020. – 252 pp..
4. Кондратенко М. Пандемія COVID-19 спричинила втрату чверті мільярда робочих місць – звіт МОП. Новини від 25.01.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/pandemiia-covid-19-sprychynyla-vtratu-chverti-miliarda-robochykh-mists-zvit-mop/a-56340090>
5. Генсек ООН заявив, що світ перебуває у найгіршій економічній кризі за сто років. Новини від 26.01.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://chas.news/news/gensek-onn-zayaviv-scho-svit-perebuvaе-u-naigirshii-ekonomichnii-krizi-za-sto-rokiv>
6. “ILO: Uncertain and uneven recovery expected following unprecedented labour market crisis“ [Online], available at: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_766949/lang--en/index.htm
7. Рівень безробіття в США лишається високим. Новини від 21.01.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrainian.voanews.com/a/ameryka-bezrobittia/5746890.html>
8. Беззуб І. Дистанційна форма зайнятості: українські та зарубіжні реалії / І. Беззуб / Громадська думка про правотворення. – 2020. – № 16 (201). С. 4–11.

Abstract. The article shows that the global coronavirus pandemic (COVID-19) has sharply slowed down economic activity around the world, the consequences and results of the pandemic's impact on the world labor market, parallels with the Ukrainian labor market, calculated the growth rate of world GDP in dynamics and compared them with growth rate of a similar indicator after the onset of the pandemic.

Key words: pandemic, coronavirus, COVID-19, impact, world labor market, labor resources, unemployment, employment, GDP.

Стаття отримана: 28.05.2021 г.

© Алавердян Л.М.

УДК 334.012.3

SOCIAL SIGNIFICANCE OF COOPERATIVES IN THE MODERN GLOBAL ECONOMY**СОЦАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ КООПЕРАТИВІВ В СУЧАСНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ****Kolubai Y.S. / Колубай Я.С.,***Postgraduate student/ аспірант***Chechetova N.F./ Чечетова Н.Ф.,***Doctor of Economics, professor/д.е.н., професор**ORCID: 0000-0003-1988-2923**O.M. Beketov National University of Municipal Economy,**Харківський національний університет міського господарства ім.О. М. Бекетова*

Анотація. У статті розкрито зміст соціальної діяльності кооперативів та обґрунтовано зростання такої діяльності у відповідності з тенденцією глобалізації світової економіки. Викладено результати вивчення зарубіжного досвіду кооперативного руху країн, в яких функціонують соціальні кооперативи. Доведено, що у порівнянні з компаніями, які належать інвесторам, кооперативи орієнтовані на суспільні цілі і при цьому позитивно впливають на добробут суспільства.

Ключові слова: кооператив, соціальний кооператив, соціальна діяльність, соціальні послуги, глобалізація, економічна діяльність.

Вступ. Проблема, завдання та ефективністю кооперації вчені науковці та практики займаються вже тривалий час. Зокрема, основні ідеї кооперації були висловлені Р. Оуеном, А. Сен-Сімоном, Ш. Фур'є, Ф. Райффайзенем та іншими дослідниками ще на початку XIX ст. Проблема кооперації займалися й такі всесвітньо відомі вчені як С. Н. Прокопович, М. І. Туган-Барановський, А. В. Чаянов та інші. Умовами сучасного розвитку кооперації в Україні і, зокрема, соціальної ролі кооперативів, присвячені праці І. А. Артеменко, С. Г. Бабенка, В. Гончаренка, В. С. Шебаніна та інших науковців.

Разом з тим, соціальна складова кооперативів в сучасній глобальній економіці та її вплив на економічний розвиток в цілому вивчається вітчизняною наукою ще недостатньо і тому метою дослідження стало визначення соціальної значущості кооперативів та кооперативного руху в Україні та різних країнах світу в умовах глобалізації. Об'єктом дослідження є кооперація як соціальний та економічний інститут. Предметом дослідження – діяльність кооперативів для досягнення економічних та соціальних цілей, як їх членів так суспільства в цілому, а також процесів, які вплинули на формування ідеї соціальної економіки. Підґрунтям дослідження слугувала необхідність визначення соціальної ролі кооперативів, зокрема, актуальною залишається потреба дослідження умов та передумов розвитку соціальної кооперації, які дозволять стати цьому економічному інституту ефективним інструментом в формуванні соціально орієнтованого господарства.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації, з одного боку, відбувається зростання світової економіки, з іншого - загострюються такі проблеми, як безробіття, бідність, соціальне розшарування. Тому зростає роль і

значення соціальної спрямованості кооперації як процесу об'єднання трудової діяльності та як особливої форми організації виробництва. Кооперативи є, перш за все, економічними організаціями з чітко вираженими соціальними цілями. В силу демократичної природи, особливого характеру взаємодії між своїми членами кооперативи можуть розглядатися однією з інституційних складових суспільства, оскільки інтереси кооперативів практично збігаються з цінностями суспільства. Головною специфічною особливістю кооперативної моделі господарювання, на відміну від інших економічних моделей, є те, що в основі її розвитку знаходиться турбота про членів кооперативу, але жодним чином не переслідування особистих інтересів керівників кооперативів або владних структур.

Кооперативний рух розглядається в якості особливої форми, адекватної сучасному етапу розвитку соціально-орієнтованого суспільства і, відповідно, це об'єктивно обумовлює визнання значної ролі кооперативів в його розвитку. З цією метою на рівні міжнародних організацій та національних урядів приймається низки резолюцій та правових регламентів щодо значення та розвитку кооперативів. Наприклад, в доповіді «Сприяння розвитку кооперативів», підготовленому до 89-ї сесії Міжнародної організації праці (2001 рік), вказується: «Кооперативи завжди відігравали важливу роль у пом'якшенні наслідків невирішених актуальних соціальних проблем і в рішенні таких проблем. Вони завжди сприяли і продовжують сприяти:

- поліпшенню умов життя і праці працівників сільського господарства і промисловості (особливо сільськогосподарські, виробничі і робочі кооперативи) і надають їм банківські послуги;
- наданню дрібним виробникам і хліборобам споживчі і виробничі кредити (ощадні та кредитні кооперативи);
- страхуванню виробництва, здоров'я, життя і витрат на похорони (кооперативи, що створюються корінним населенням, сільськогосподарські, ремісничі, постачальницькі та збутові, а також страхові кооперативи);
- захисту споживачів від фальсифікованих продуктів харчування (споживчі кооперативи) тощо» [1].

Роль кооперативів у процесі економічного і соціального розвитку відображена в рішеннях ряду великих міжнародних форумів, в резолюціях Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної організації праці, документах Міжнародного кооперативного Альянсу та інших документах, що мають транснаціональне значення. Генеральна Асамблея ООН в своїх резолюціях неодноразово підкреслювала велике значення кооперативів у вирішенні важливих економічних і соціальних завдань, в забезпеченні широкої участі всіх груп населення, включаючи жінок, молодь, людей похилого віку, інвалідів в процесі розвитку суспільства. Зокрема, резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 18 грудня 2009 р. [до доповіді Третього комітету (A/64/432) «Кооперативи в процесі соціального розвитку»] зазначає, що «кооперативи в їх різних формах сприяють забезпеченню максимально широкої участі в економічному і соціальному розвитку всіх груп населення, включаючи

жінок, молодь, людей похилого віку, інвалідів та корінні народи, і стають одним з найважливіших факторів соціально-економічного розвитку та сприяють викоріненню бідності» [2]. Крім того, ця резолюція рекомендує всім державам-членам, а також Організації Об'єднаних Націй та всім іншим відповідним зацікавленим сторонам використовувати захід - проведення Року кооперативів для надання підтримки розвитку кооперативів і підвищення обізнаності про їхній внесок у соціально-економічний розвиток, а також звертає увагу держав-членів на рекомендації, які містяться в доповіді Генерального секретаря про подальші заходи щодо сприяння розвитку кооперативів в якості комерційних і громадських підприємств, які можуть сприяти сталому розвитку, подоланню бідності та створення засобів до існування в різних секторах економіки в міських і сільських районах [2]. Постанова про «Кооперативні принципи та єдність», яка була прийнята ІСА у 1995 році, включає принцип № 7 «Турбота про суспільство», який чітко формулює та відновлює соціальну спрямованість різних видів кооперативів [3].

Кооперація як найважливіший соціальний інститут сучасності має унікальні ознаки і значно відрізняють такі об'єднання людей від інших. Серед основних ознак слід відзначити наступні:

- кооперативи базуються на колективній власності, що належить всім його членам в однаковій мірі;
- у кооперації існує рівність усіх членів в управлінні кооперативом незалежно від ступеня їх майнової участі в справах організації (принцип: «один пайовик - один голос»);
- кооперація діє на основі цивільного права і власних статутів;
- кооперативи виконують одночасно функції господарського підприємства і громадської організації;
- кооперативи покликані безпосередньо створювати умови для задоволення не тільки матеріальних, а й соціально-культурного потреб своїх членів;
- кооперативи насамперед повинні максимально якісно і повно задовольняти певні потреби своїх членів, тому прагнення до отримання прибутку не повинно негативно позначатися на інтересах пайовиків;
- в кооперації діє солідарна матеріальна відповідальність членів кооперативів за результати господарської діяльності своєї організації.

Діяльність кооперативів не обмежується лише економічною сферою, вони вносять вклад в людський, соціальний, культурний та моральний розвиток своїх членів та громад. Тому сьогодні потрібно подолати традиційну концепцію ефективності за якою визначається здатність організації виживати на ринку та ставати конкурентоспроможною (а, отже, ефективною), а також оцінювати її вклад в економічний розвиток та створення комплексу соціального забезпечення, спрямованого на задоволення потреб як власних працюючих так і місцевої спільноти і зростання їх соціального добробуту.

Зважаючи на зазначене, на місцевому рівні, кооперативи мають переваги в порівнянні з іншими економічними формами. Адже кооперативи зазвичай не конкурують з іншими організаційними формами, оскільки приватні

підприємства не бачать вигоди у виробництві товарів або надання певних послуг, а державні організації в силу обмеженості бюджету не мають можливості для їх реалізації. Певною мірою це пов'язано з тим, що кооперація охоплює ті види діяльності, які, як правило, непривабливі для комерційних підприємств. Так, кредитна кооперація сприяє залученню фінансових ресурсів дрібних вкладників і кредитування малого бізнесу; споживча кооперація спрямована на скорочення числа посередників і зниження роздрібних цін; сільськогосподарська кооперація націлена на збільшення ринкових можливостей виробників; товариства взаємодопомоги призначені для розвитку взаємного страхування і допомоги; кооперативи робітників надають працівникам можливість управляти своїм підприємством. Крім того, кооперативи з'являються в сферах, які характеризуються або природною монополією, або низькою прибутковістю: комунальні послуги, переробка відходів, передача поновлюваних енергоресурсів. Успішному функціонуванню в цих областях кооперативних підприємств сприяють використання кооперативних принципів, участь членів кооперативів.

В Європі стало стійкою тенденцією швидке проникнення кооперативів в соціальну сферу, що навіть призвело до появи в науковому обігу і господарській практиці самостійного поняття «соціальні кооперативи». Як показує міжнародна практика, соціальні кооперативи мають тенденцію з'являтися там, де державні системи соціального захисту та соціальної допомоги знаходяться в стані системної кризи, або не можуть надавати весь комплекс соціальних послуг внаслідок дефіциту національних бюджетів, як правило, на всіх рівнях бюджетної системи. Зважаючи на це органи влади передають кооперативам право надання соціальних послуг на умовах підяду. Подібна практика зазвичай притаманна таким країнам як Великобританія, Швеція, Фінляндія, Данія, Ірландія тощо.

Крім того, сучасні кооперативи почали виконувати весь спектр додаткових соціальних функцій, тобто доглядати за людьми похилого віку, дітьми та інвалідами, створювати робочі місця для вразливих з соціальної точки зору груп населення, впроваджувати нові технології, займатися утилізацією відходів, використовувати поновлювані джерела енергії та проводити заходи з охорони навколишнього середовища [8].

Розвиток кооперації - це безперервний процес, що означає як вдосконалення відомих форм і видів кооперації, так і поява нових, які раніше не існували. Останнім часом виникають все нові види діяльності, засновані на кооперативних принципах, такі як надання інформаційних, освітніх та медичних послуг. Крім того, у багатьох країнах бурхливо розвивається соціальна кооперація як різновид кооперативів, спрямованих на вирішення соціальних проблем. Це організаційно-правова форма, спеціально створена для розвитку соціального підприємництва. При цьому важлива відмінна риса соціальних кооперативів в тому, що вони враховують інтереси всього суспільства, а не тільки пайовиків. Кооперація досягає розквіту тоді, коли вона охоплює всі верстви населення, має різноманітні форми (студентська, сільськогосподарська, споживча, житлова, кредитна тощо.), доступна і

зрозуміла громадянам, користується довірою населення і розвивається на основі єдиного закону про кооперацію.

Кооперативний рух - явище інтернаціональне, але в кожній країні він має свій унікальний шлях. Кооперативний рух сьогодні представляє самий економічно ефективний та масовий сектор сучасної економіки, який успішно розвивається в країнах, що різняться за рівнями економічного і соціального розвитку, формам політичного устрою, культурно-історичними ознаками. У світі налічується приблизно в три рази більше власників кооперативів, ніж акціонерів. Сьогоднішні кооперативи виробляють в світі майже 2,98 трлн. доларів США річного доходу. Значне місце кооперативи займають в таких країнах, як Нова Зеландія (20% ВВП), Нідерланди (18% ВВП), Франція (18% ВВП) і Фінляндія (14% ВВП) [8].

Таблиця 1

Топ-найбільших кооперативів світу

Країна	Назва кооперативу	Сектор діяльності	Річний обсяг діяльності, млрд. дол. США
Франція	Груп кредит агриколь	Банківська діяльність та фінанси	90,16
	Груп БПСЭ	Банківська діяльність та фінанси	67,78
	Груп креди мютиэль	Банківська діяльність та фінанси	46,35
Германія	РЕВЕ груп	Гуртова та роздрібна торгівля	54,57
	Таланкс груп	Страховання	34,44
	ВайВа	Сільське господарство та харчова промисловість	17,06
Японія	Ниппон лайф	Страховання	48,17
	Сумитомо лайф	Страховання	31,82
	Мейдзи Ясуда лайф	Страховання	26,37
Швейцарія	Кооп Свисс	Гуртова та роздрібна торгівля	28,76
	Мигро	Гуртова та роздрібна торгівля	28,17
Нідерланди	Рабобанк	Банківська діяльність та фінанси	22,70
	ФрисландКампани	Сільське господарство та харчова промисловість	12,18
Канада	Дежарден груп	Банківська діяльність та фінанси	13,83
Італія	Юнипол	Страховання	15,67

Джерело [2]

Кооперативний сектор європейської економіки включає в себе більш ніж 267 000 підприємств, які надають робочі місця 5,4 млн. громадян Європи та об'єднують 163 млн. членів кооперативів. Кооперативи Європи - це одна з найбільших організацій в Європі, яка включає спільні підприємства з 37 країн та 6 кооперативних секторів економіки, а саме: сільське господарство, споживча сфера, житлове господарство, банківська справа, фармацевтичний бізнес і виробничі кооперативи [5].

Найбільш яскравим прикладом соціальних кооперативів є італійські соціальні кооперативи. Законом 1991 року в Італії були встановлені два типи соціальних кооперативів, різних за напрямками діяльності: надання соціальних послуг; соціальна інтеграція (працевлаштування людей, що опинилися в складній життєвій ситуації). У законі було сформульовано головна відмінність соціальних кооперативів від інших форм кооперації: вони повинні переслідувати інтереси всього суспільства, а не тільки своїх пайовиків. Закон викликав бурхливе зростання соціальної кооперації в Італії: в 2005 році діяло вже 5 тисяч таких кооперативів, в яких працювало понад чверть мільйона осіб (в тому числі 30 тисяч співробітників з незахищених груп населення). До 2011 року число соціальних кооперативів зросло до 7 тисяч. На соціальні кооперативи в Італії сьогодні доводиться до 60% обсягу соціальних послуг в країні. У 2015 році сукупний оборот цих об'єднань склав 7 млрд євро. Сьогодні передовий досвід Італії впроваджують в інших європейських країнах, наприклад, в Польщі італійську модель кооперації зробили основною для розвитку всієї інфраструктури соціального підприємництва.

Схожим шляхом розвитку соціальної кооперації пішли в Південній Кореї. У 2012 році тут був прийнятий закон про соціальну кооперацію. Його розробники спиралися на європейський досвід, але врахували й специфіку своєї країни. Також закон стимулює формування цілого економічного кластера, прямо наказуючи соціальним кооперативам, де слід вступати в альянси: укладати договори, використовувати взаємні інвестиції та спільний пошук ресурсів (наприклад, в сфері фандрайзингу та краудфандингу), проводити обмін фахівцями, а також створювати спільні консультаційні і сервісні центри.

Основний законодавчий акт, який регулює діяльність соціальних кооперативів в Польщі, - Закон про соціальні кооперативи від 27 квітня 2006 г. Він покликаний допомагати тим, у кого виникають труднощі в суспільному житті, пов'язані в основному з працевлаштуванням. Він сприяє створенню нових суспільно-господарських організацій - місць роботи для тих громадян, які потребують суспільної інтеграції.

У Швеції, наприклад, в результаті реформування системи державної соціальної допомоги та приватизації державного сектора кооперативи швидко створили альтернативну систему соціальних послуг, що надаються в самих різних сферах: від дошкільного виховання дітей до автозаправних станцій.

У Фінляндії, Португалії, Швеції та інших країнах створена значна частка соціальних кооперативів надає послуги з дошкільного виховання, догляду за дітьми, дитячих садочків тощо.

У 2003 році в Фінляндії приймається Закон про соціальні підприємства, які визнаються ринково-орієнтованими кооперативами, призначеними для працевлаштування інвалідів та безробітних. Особливістю фінського законодавства було те, що безробітні могли створювати кооперативи та приймати в них участь без зменшення при цьому допомоги по безробіттю.

На відміну від Європи в США велика частина підтримки розвитку соціальних підприємств (кооперативів) надходить від приватних фондів, а саме благодійних фондів, а не від держави. Зокрема, соціальні підприємства основні

надходження отримують від приватних осіб - 76%, а решта 24% надходять від приватних фондів або у формі спадкування та дарунків [6].

Водночас кооперативний рух сьогодні ще потребує підтримки. Зокрема світова економічна політика повинна створити відповідні умови для соціальної кооперативної моделі бізнесу, які будуть аналогічні умовам розвитку інших компаній.

Висновок. Кооперативи мають отримати визнання того, що кооперативна модель бізнесу, заснована на демократичних засадах, є успішним бізнес-підприємством як в європейській так і світовій економіці. В Україні кооперація традиційно розвивалась але недостатньо масштабно, а в останні роки рівень української кооперації різко знизився, згортається кооперативна діяльність у всіх сферах. На думку науковців головною причиною негативної динаміки є наслідування надмірно централізованої системи кооперації соціалістичного типу, яка неспроможна функціонувати ефективно в нових умовах без серйозного оновлення їх змісту, а також недооцінка ролі кооперативів та невичерпності їх потенціалу, відсутність відповідної державної політики [7]. Відповідно, для сталого розвитку сучасної кооперації потрібні значні зміни. Це і підвищення рівня державної підтримки, і радикальна зміна громадської думки щодо значущості ролі кооперативів в економіці. Державна підтримка кооперації необхідна як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях державної влади. Так, розумна державна підтримка кооперативного руху, особливо в податковій сфері, видається доцільною і може обернутися економічними, соціальними вигодами для суспільства в цілому. Головним слід вважати те, що темпи розвитку соціальних кооперативів наочно підтверджують їх затребуваність суспільством, значимість для вирішення соціальних та побутових проблем населення, а отже, участь в соціально-економічному розвитку національних економік.

Література:

1. Сприяння розвитку кооперативів. Доповідь на 89-й сесії Міжнародної організації праці. 2001. URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
2. Кооперативы в процессе социального развития. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН на шестьдесят четвертой сессии. Пункт 61 в. [по докладу Третьего комитета (A/64/432)]. 18 декабря 2009 года URL: <http://www.ica.coop>.
3. International Cooperative Alliance (ICA). 1995. Making Membership Meaningful. Participatory Democracy in Cooperatives. Saskatoon, Saskatchewan, Canada: Centre for the Study of Co-operatives, University of Saskatchewan. P.10–11.
4. Measuring the size and scope of the cooperative economy: results of the 2014 global census on co-operatives, Dave Grace and Associates, Commissioned by the United Nations Department for Economic and Social Affairs: URL: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/2014/coopsegm/grace.pdf>
5. Borzaga C., Depedri S. and Tortia E. The role of cooperative and social enterprises: a multifaceted approach for an economic pluralism// Euricse Working Papers. - 2009. - N. 000 | 09. - P.1-20.

6. Valentinov V. Toward a Social Capital Theory of Co-operative Organisation.// Journal of Cooperative Studies. - 2004. - Vol 37(3). - P. 5-20.

7. Гончарук, Я. Кооперативний сектор економіки і економічний розвиток України: зб статей / Я. Гончарук; за заг. ред. С. Гелея // Українська кооперація та соціально-економічні аспекти. — Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2001. — Т. 2. — С. 11–16.

References

1. Spriyannya rozvitku kooperativiv. Dopovid na 89-i sesii Mizhnarodnoi organizatsii pratsi. 2001. URL: <https://www.ilo.org/global/langen/index.htm>

2. Kooperativy v protsesse sotsialnogo rozvitiya. Rezolyutsiya, prinyataya Generalnoi Assambleei na shestidesyat chetvertoi sessii. Punkt 61 b. [po dokladu Tretego komiteta (A/64/432)]. 18 dekabrya 2009 goda URL: <http://www.ica. Soop>

3. International Cooperative Alliance (ICA). 1995. Making Membership Meaningful. Participatory Democracy in Cooperatives. Saskatoon, Saskatchewan, Canada: Centre for the Study of Co-operatives, University of Saskatchewan. R.10–11

4. Measuring the size and scope of the cooperative economy: results of the 2014 global census on co-operatives, Dave Grace and Associates, Commissioned by the United Nations Department for Economic and Social Affairs: URL: <http://www.un.org/esa/socdev/documents/2014/coopsegm/grace.pdf>

5. Borzaga C., Depedri S. and Tortia E. The role of cooperative and social enterprises: a multifaceted approach for an economic pluralism// Euricse Working Papers. - 2009. - N. 000 | 09. - P.1-20.

6. Valentinov V. Toward a Social Capital Theory of Cooperative Organisation.// Journal of Co-operative Studies. - 2004. - Vol 37(3). - P. 5-20.

7. Goncharuk, Ya. Kooperativnii sektor ekonomiki i ekonomichnii rozvitok Ukraïni: zb statei / Ya. Goncharuk; za zag. red. S. Geleya // Ukraïnska kooperatsiya ta sotsialno-ekonomichni aspekti. — Lviv: Vid-vo Lvivskoi komertsiiinoï akademii, 2001. — T. 2. — S. 11–16.

Abstract. *The article reveals the content of social activities of cooperatives and substantiates the growth of such activities in accordance with the trend of globalization of the world economy. The results of studying the foreign experience of the cooperative movement of the countries in which social cooperatives operate are presented. It is proved that in comparison with companies owned by investors, cooperatives are focused on social goals and at the same time have a positive impact on the welfare of society. However, the social component of cooperatives in the modern global economy and its impact on economic development in general is not sufficiently studied by domestic science and therefore the aim of the study was to determine the social significance of cooperatives and the cooperative movement in Ukraine and around the world in globalization.*

The object of research is cooperation as a social and economic institution.

The subject of research - the activities of cooperatives to achieve economic and social goals, both their members and society as a whole, as well as the processes that influenced the formation of the idea of social economy. The study was based on the need to determine the social role of cooperatives, in particular, the need to study the conditions and prerequisites for the development of social cooperation, which will become this economic institution an effective tool in forming a socially oriented economy.

Key words: cooperative, social cooperative, social activity, social services, globalization, economic activity.

Статья отправлена: 11.06.2021 г.

© Колубай Я.С., Чечетова Н.Ф.

UDC 338:339.1:658.6

HISTORY OF COMMERCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ****Samoilenko A.A./Самойленко А. А.,***s.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.**канд. техн. наук, доцент, професор***Kulik A. V. / Кулік А.В.***s.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.**канд. екон. наук, доцент**Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine /**Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна*

The stages of origin, development, and formation of domestic entrepreneurship, particularly, trade and corporate organization of merchantry in Ukraine in the eighteenth - early twentieth century amid the changes in legislation and public policy, are analyzed. The further development of entrepreneurship in the twentieth century is traced and the principal turning points are highlighted: the state after World War I, the period of new economic policy in the Soviet Union, recovery after World War II, existence before Ukraine's independence. The most critical points regarding the history and theory of entrepreneurship in Ukraine are summarized and outlined.

Keywords: *entrepreneurship, trade entrepreneurship, merchantry, merchant, merchant guilds, three-tier guild system, entrepreneur, new economic policy, atypical models of economic behavior*

Corrections of distorted historical events cover a substantial part of the history of our state. Therefore, the issue of research on the formation and development of entrepreneurship in Ukraine is considered to be reasonably relevant. Our state has its commercial traditions, which, unfortunately, are not known about enough. Therefore, the issue of the history and development of entrepreneurship during the reign of the Romanov dynasty and the Soviet era is rather interesting and insufficiently covered. However, without knowledge of the historical development of certain processes, it is impossible to understand their further development, gain some experience, and the ability to avoid mistakes in the future.

The significance of researching the history of merchantry is due to the necessity to remove the ancient brand that has been weighing on domestic entrepreneurs since pre-Soviet times. Despite modern publications depicting a more accurate and attractive image of Ukrainian businessman as a patriot and philanthropist, the mass consciousness still has a prejudice against the owner, dominated by classical literature, images of predatory, limited, despotic people. Communist propaganda has done much to perpetuate the stereotype of an exploiting capitalist, while some unattractive aspects of modern business further aggravate this misconception of merchants and entrepreneurship. Therefore, one of the important tasks of modern historical science is to highlight the true features of the Ukrainian business class, which best representatives, such as Tereshchenko, Khanenko, Symyrenko, Kharitonenko, Yakhnenko, had a bright mind and a sense of market conditions, and most importantly, were aware of the connection between personal well-being and public interests. [5]

The development and formation of entrepreneurship, in a particular trade, in Ukraine have been happening in unfavorable conditions.

The history of Ukrainian entrepreneurship has been inseparable from merchant guilds (class and corporate associations) for almost two centuries. The formation and development of Ukrainian entrepreneurship have been happening within the legal framework of the Russian Empire, where the main means of management were in the hands of the aristocracy or genetically related bureaucracy. It was exactly the foundation of the organization of Ukrainian merchants that was created in the eighteenth century when the hierarchical structure of the class system of the Russian authoritarian state was expanded with the restrictions on the political autonomy of Ukraine.

As a rule, historical and economic documents emphasize that the reforms of Tsar Peter I have provided a qualitative leap in the development of the productivity of the Russian Empire and have been as important as industrialization in Soviet times. Simultaneously, the Russian state has demonstrated large-scale demand for entrepreneurial activity for the first time. However, simultaneously, the role of the state in the economy has been significant as well. [6]

The Russian Empire at this moment in time has enormous material and financial resources, as well as the absolute right to use the land and its underground wealth without restrictions. Therefore, the state promises to regulate everything related to production and exchange processes, starting with the location of companies to determining the range of products to formulate rules for their sale. In fact, it was an attempt to create a so-called regular economy, which was later called state-monopoly or administrative command. This has had an immensely negative impact on the economic development of Ukraine, which the Russian market had just been forcibly imposed on.

The concurrent attempt to organize a merchant class was only in the 1740s. According to Elizabeth's decree, in 1742, three merchant guilds were established. Formally, the division of companies into trade categories was based on the functionality and property principles. Nevertheless, in reality, only functional one has been used - by type of trade due to the fact that they were guided exclusively by fiscal considerations as different types of trade brought different degrees of profit. The system of guilds revived entrepreneurial activity significantly, attracting representatives of all social classes, especially numerous ordinary individuals. Simultaneously, the aforementioned led to an improvement in the social status of the merchant class and elevated its role in the mind of society. However, the guilds did not bring the anticipated effect to the state and did not maximize financial income. The sole purpose of their creation has been to regulate the income of taxes from the middle class, moreover, the state has left "forty-gold" per capita tax intact, which was humiliating for the merchant class.

In the middle of the eighteenth century, merchants, especially those on the left bank of Ukraine, began to actively appeal to the state to consolidate their monopoly on trade. According to the Trade Statute of 1755, peasants were forbidden to trade "near cities." Therefore, merchants have gradually become a privileged class of the population with strong features of class isolation.

A new stage in the development of Ukrainian trading entrepreneurship and the organization of trading companies began in the last quarter of the eighteenth century. Under the clear influence of the French Enlightenment, the "enlightened dictator" Catherine II proved to be a staunch supporter of free trade, which was free from strict state control. During her reign, many laws and regulations of the Peter era that restricted trade and the commercial activities of merchants were repealed. By expanding the individual rights of the merchant class, Catherine II, in addition, exempted it from the per capita tax, meaning they were exempt from "great slavery", as the merchants themselves wrote in their petitions to the queen. Her famous Order clearly stated that "trade is removed from there, where it is harassed, and established where its peace is not disturbed."

Therefore, trade was carefully controlled, and due to the privileged status of merchants of the first and second guilds, the commercial rights of most merchants of the third guild were significantly limited. It is difficult to clearly examine these measures. On the one hand, during the rule of the authoritarian regime entrepreneurs were divided and an independent guild with certain rights and privileges was set aside to protect it from arbitrary control by officials and nobles. However, as with any economic law, the guild system created restrictions that hindered the development of trade and entrepreneurial initiative.

Before the Charter of 1785, merchants were exempt from conscription, which they could now pay. In addition, representatives of large trade capitals - merchants of the first and second guilds - were exempted from corporal punishment and military service; they were given the right to move and reside freely throughout the country, as well as the right to receive rewards. Merchants of the first guild even received purely noble privileges - the right to appear in the imperial court with swords (in national costumes - with swords), to wear uniforms, etc. [7]

Other legislative documents reflect a morally encouraging policy regarding the business activity of entrepreneurs in trade and commercial activities as well. In 1800, following the merchants of the first guild and prominent citizens being members of merchant companies for twelve years in a row, they had the opportunity to receive the honorary title of Commerce Adviser, in 1824 - Negotiator (for merchants who conducted large overseas trade) and Banker. The privileged status of merchants was reflected in the possibility of transferring personal and hereditary nobility. At the beginning of the nineteenth century, a "first-class merchantry" was established. The holder of this honorary title was recorded in the so-called Velvet Book in order to memorialize noble merchant families. In 1832, the title of "honorary citizen" was established for the representatives of the third guild, while merchants of the first guild, who have been a part of it for at least 12 years, gained the right to the title of Manufactory Advisers. [2]

The creation of class-corporate trading companies (merchant guilds) provided substantial economic, social, and legal conditions for the establishment of merchants as an independent class, which became the foundation for the rapid development of the class of Ukrainian entrepreneurs. The hallmark of this latest merchantry was that it was an "open corporation." Belonging to the merchant class was not hereditary, as well as it also required annual "certification" by paying a guild fee (1% of the

declared capital). Business failures, deteriorating economic conditions, and, as a result, inability to pay guild fees on time, frequently forced merchants to leave the guild. [1]

Another outstanding feature of Ukrainian merchants, from the eighteenth to the end of the nineteenth century, has been the discrete nature of social development and the lack of historical continuity of development. Guilds of domestic merchants differed from Western European ones in that they did not have a hierarchy, a closed company, traditional legal documents, a mandatory probationary period, company ceremonies, and other attributes. The class was fully open for the recruitment of new members and the admission procedure was increasingly simplified: the only necessary prerequisite was the payment of a state tax - the guild fee.

Legislation in the 1860s abolished class restrictions in entrepreneurship. Merchants, as the most financially capable, became a source of capitalization of the most profitable industries - food and manufacturing.

It was at this period in time when the place and role of an entrepreneur in the economic and social structure of society were understood. The three-tier guild system lasted until 1863, when the third guild, which was too large, was abolished. The first and second guilds formally existed until 1917, however, they had lost their previous practical significance prior to that. Following the abolition of conscription and the introduction of general military service in 1874, they have lost the social benefits of the merchant class. [2]

The development of Ukrainian merchants in the economic and legal fields of the Russian feudal dictatorship of Ukraine had a negative impact on their historical destiny and left an important mark on the further development of the domestic economy. Considering entrepreneurship existed at that time as two economic systems (authoritarian regulation and free market), the development of the Ukrainian economy in the late eighteenth and nineteenth centuries has the characteristics of an authoritarian system of regulation. This implies, Ukrainian merchant entrepreneurs were always under the strict control of the authoritarian state, which due to the state monopoly and direct taxation not only received most of their profits but also determined the necessary direction, form, and scope of activities. For the same reason, Ukrainian entrepreneurs have been able to achieve greater success in trade specifically, as it is easier and faster to make money in trade. [8]

The post-reform period is rightly seen as the prime of Ukrainian entrepreneurship. For the first time in history, merchants were given the opportunity to develop freely and realize their inherent commercial qualities. The aforementioned has become a solid foundation for the recovery of the domestic economy. Although Ukraine still lags behind the world's leading industrial centers in terms of economic development, Ukraine is not inferior in terms of industrial production and trade growth.

In 1873, 625 merchant certificates of the first guild and 17.4 thousand certificates of the second guild were issued in Ukraine, which was 21.4% of the total number of guild certificates issued in European Russia. Although these figures preliminarily confirm the increase in the number of merchant entrepreneurs (one owner can purchase several patents), industry statistics show the scale, depth, and

imbalance of business placement.

The certificates of the first guild and the 1st and 2nd classes of the second one, which gave the merchants the right to do business, applied to large commercial and industrial establishments. 4.2 thousand of them were issued in Ukraine in 1873 (or 18% of the share of European Russia). Certificates from 3rd to 5th class inclusive were received by merchants - owners of small and medium enterprises. This category received 13.8 thousand certificates (23% of European Russia), primarily in the provinces of southern Ukraine and on the Right Bank. Somewhat weaker, according to statistics, merchant entrepreneurship developed on the Left Bank, in particular in the Poltava region. Overall, the South was the leader in the entire guild business, accounting for 42.6% of certificates. The shares of the Right Bank and the Left Bank were 32.1 and 25.3%, respectively. However, on the Left Bank and the Right Bank, where there was a social basis for small business, certificates for the right to small trades were in great demand, however, the latter did not give the right to conduct trade operations that have remained the monopoly of the merchantry united in a guild. [3]

Nonetheless, in the late nineteenth century and early twentieth century, the number of traders was no longer directly related to the industrial or commercial development of the country. At that time, the organization of merchant guilds accounted for a relatively small group of wealthy individuals, many of whom had nothing to do with entrepreneurship. Representatives of families, who have traditionally held merchant titles for several generations, as well as those who entered the middle class of the city by joining merchants, were given the opportunity to reduce administrative harassment. The acquisition and spread of merchant certificates were determined by the social psychology of the affluent classes of the population, which were formed in a hierarchical society. The number of such "conditional merchants" was especially significant in the second guild. [7]

Following the entry into force of the "Regulations on the State Industrial Tax" in 1898, the concepts of merchant and entrepreneur ceased to be identical. The title of merchant began to indicate status rather than professional affiliation. Ukrainian merchants were concentrated primarily in economically developed cities. At the turn of the 19-20th century, small and medium enterprises were developing.

Before the beginning of the twentieth century, the Ukrainian economy developed as an integral part of the imperial organism. Entrepreneurial skills have been transformed into the ability to cooperate with the authorities, invest in the right industries and conduct business in a certain way. The preservation of this condition for a long time led to the development of consumer, adaptive mentality in entrepreneurs.

After World War I, the economic foundation of Ukrainian entrepreneurship was sabotaged. The Ukrainian Central Council urgently needed to establish the national economy. Unfortunately, this time was dominated by a negative view of entrepreneurship.

In the Ukrainian state, the principles of private property were restored, freedom of trade and entrepreneurship was proclaimed, which was explained by the desire of Headman P. Skoropadsky to enlist the support of the wealthy and to establish a

market economy. The entrepreneurial initiative was restored, business organizations were formed. [4]

1917 marked the beginning of communist construction. The following has happened: the nationalization of land and industry, transport and banks, trade was transformed into a system of exchange, the free market was banned. The development of entrepreneurship was suspended, and its very existence was in question. The experiment ended in economic collapse, and the Soviet government was forced to introduce a new economic policy and partially restore entrepreneurship, which was regarded as a forced step. This position determined the specifics of entrepreneurship. The collapse of NEP in the late 1920s prevented entrepreneurship as an economic activity and the emigration of entrepreneurs or their adaptation to Soviet reality.

The necessity to overcome the consequences of World War II and the social needs of the state following the 1950s led to the development of entrepreneurship in the shadows. Starting from the end of the 1950s, *tsekhovshchyky* [shopkeepers] appeared with the support of criminal structures, and later – *fartsovschiki* [spivs], which met the demand for consumer goods. They were those who accumulated the capital that became the basis of entrepreneurship in independent Ukraine.

The years of *perebudova* [restructuring] were marked by the institutionalization of elements of the market and entrepreneurship. A number of regulations gave impetus to the cooperative movement, contributed to the emergence of small businesses. In conditions of lack of entrepreneurial skills and shortage of goods, entrepreneurship arose in the field of trade, finance, mediation. [4]

The history of entrepreneurship in independent Ukraine commenced with privatization, removal of legal restrictions on entrepreneurial activity.

Thereby, the history of Ukrainian merchants hides a plethora of interesting and completely unknown facts, moreover, entrepreneurship has never encountered such difficulties in any country, especially during the Soviet period of its development. Trading entrepreneurship during this period was seen as an exploitation of capitalism, an anti-civil manifestation of "private remnants", and as an outdated element of the economic system that must be eliminated. However, the experience of socialist construction in the Soviet Union proved the opposite - the inherent desire of mankind for independent economic creation is immortal. The real life of Soviet society showed that, despite the immediate *de facto* liquidation of the business class and other means restraining the activities of entrepreneurs, led to the existence of specific (obscene and surrogate), yet no less entrepreneurial models of economic activity.

Summarizing the issues of history, the theory of entrepreneurship in Ukraine, the most significant points could be highlighted:

1. The modern development of entrepreneurship in Ukraine is due to the historical formation of the national economy: the processes of development of previous business forms relatively to business forms based on bourgeois relations were interrupted in the middle of the seventeenth century by the entry of Ukrainian lands into other states, the return of the feudal system and the removal of representatives of Ukrainian business from key areas of economic activity.

2. The experience of economic reforms and historical stages of entrepreneurship

in the second half of the nineteenth - early twentieth century show that the domestic institute of entrepreneurship has undergone a critical deformation, which led to failure to fulfill its social mission.

3. Atypical models of economic behavior in the socialist era can be found not only in the era of new economic policy but also in the shadow economy of a period of stagnation when the lack of innovation and entrepreneurship became simply impossible. Even in the harsh Stalinist era, small-scale crafts and trade could not be completely banished, moreover, it was a model of private enterprise at the micro level within the rigid framework of the totalitarian regime.

List of References

1. Arkhipov I.V. Modernization of trade law and the commercial process in Russia in the XIX - early XX centuries: author's ref. dis. ... Dr. jurid. Science.: 12.00.01. / I.V. Arkhipov. - Saratov, 1999. - 42 p.
2. Belinsky V.E. Legislative definition of a joint-stock institution, its motives and purpose (Regarding the expected reform of joint-stock legislation) / V.E. Belinsky. - 1898. - № 55. - P. 2–3; № 56. - P. 1–3.
3. Belinsky V.E. New rules for the establishment of joint-stock companies, according to two legislative projects / V.E. Belinsky // Bulletin of Finance, Industry and Trade. - 1900. - № 38. - P. 546–555.
4. Vodotika T.S. Entrepreneurship in Ukraine [Electronic resource]. - Access mode: http://www.history.org.ua/?termin=Pidpryemnytstvo_Ukr
5. Kolibabchuk N.K. History of the emergence and development of entrepreneurship in Ukraine in the XVIII - early XX centuries. / N.K. Kolibabchuk // Journal of Civilization. - 2015. - Ed. 18. - P. 199-203.
6. Lazanska T. History of entrepreneurship in Ukraine (on the materials of trade and industrial statistics of the XIX century.) / T. Lazanska. - K., 1999. - P. 75
7. Martynov S.D. History of Russian entrepreneurship / S.D. Martynov, O.K. Pavlova. - SPb., 1996. - 166 p
8. Nebrat V.V. Entrepreneurship and the state: a retrospective of institutional interaction / V.V. Nebrat. - Entrepreneurship as a driving force of social progress: materials of the round table (Kyiv, December 1, 2016) / NAS of Ukraine, State Institution "Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine". - Electron. data. - K., 2016. - Access mode: <http://ief.org.ua/docs/scc/1.pdf>

УДК 332.1:63:005.511(083.92)

**EFFICIENCY OF AGRICULTURAL BUSINESS IN UKRAINE:
REGIONAL LEVEL****ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ****Tomashevskaya O.A./ Томашевська О.А.***Phd in economics/ кандидат економічних наук**ORCID: 0000-0002-2444-7259**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**03041, Kyiv, Heroiv Oborony Str.11**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**03041, Київ, вул. Героїв Оборони, 11*

Анотація. Досліджено аспекти регіональної диференціації економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами агробізнесу в Україні.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, агробізнес, економічна ефективність, прибутковість, рівень рентабельності, регіональна аграрна сфера.

Вступ. Сільське господарство України є надзвичайно важливою складовою національної економіки, оскільки лежить в основі гарантування продовольчої безпеки країни, тим самим забезпечує інтереси кожного громадянина. До того ж, у галузі створюється близько 11 % валової доданої вартості та формується понад 80 % фонду споживання в країні.

За прогнозами експертів Міжнародної продовольчої організації ООН (FAO), чисельність населення планети до 2050 року сягне майже 10 мільярдів осіб. За умови помірного економічного зростання це спричинить підвищення світового попиту на сільськогосподарську продукцію наполовину в порівнянні з досягнутим поточним рівнем, що, у свою чергу, призведе до посилення тиску на вже виснажений природно-ресурсний потенціал [8].

Відтак, в умовах сучасних глобалізаційних процесів розвиток вітчизняного аграрного бізнесу як локомотиву національної економіки та забезпечення його ефективності є надзвичайно важливою стратегічною проблемою. При цьому особливого значення набуває дослідження регіональних аспектів функціонування аграрного сектору, оскільки саме територіальна диференціація факторів визначає організацію галузі.

Основний текст. Регіональній аграрній сфері притаманні властивості, які чинять вплив на її функціонування та розвиток. Основними з них є:

- цілісність – суб'єкти аграрної сфери, об'єднані в ціле, надають їй нові емерджентні якості;
- структурованість – у галузі чітко розмежовані системи вертикальних і горизонтальних зв'язків;
- ділімість – аграрна сфера являє собою систему, яка, у свою чергу, поділяється на складові підсистеми;
- відособленість – регіональна аграрна сфера розглядається окрема цілісна система. Відносність такої властивості полягає у тому, що аграрна сфера регіону разом із своїми підсистемами є, у свою чергу, складовою національного господарства країни [6, с.82].

У 2019 р. діяльність 83,4 % сільськогосподарських підприємств України була прибутковою, ними отримано 114666,4 млн чистого прибутку, рівень рентабельності склав 19,3 %. У 2020 р. зазначений показник (за попередніми даними ННЦ «Інститут аграрної економіки») склав 17,4 % (рис. 1).

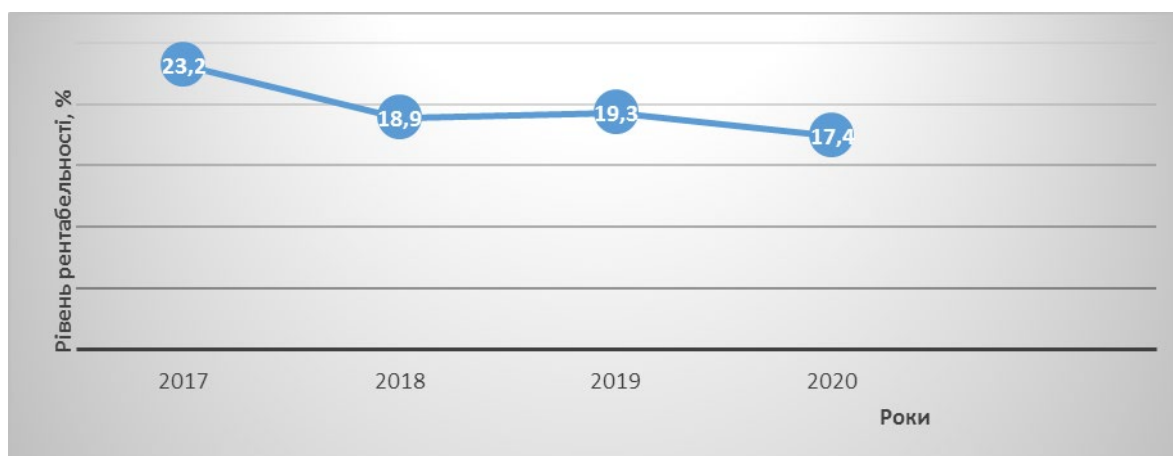

Рис 1. Динаміка рівня рентабельності діяльності аграрних підприємств України у 2017-2020 рр.

Економічна ефективність вітчизняного сільськогосподарського виробництва характеризується вираженою регіональною диференціацією, що залежить від ресурсних, інвестиційних можливостей, регіональної спеціалізації та решти факторів ринкового й іншого характеру впливу. Їх детальний аналіз і оцінка є важливим підґрунтям пошуку напрямів підвищення конкурентоспроможності та прибутковості вітчизняного агробізнесу [1].

Базисом аграрного виробництва є зернові культури. Зерно є одним із основних енергетичних джерел забезпечення життєдіяльності людського організму. Розвиток зернової галузі України характеризується інтенсивністю, тобто збільшення валових зборів зернових культур забезпечується в основному за рахунок зростання їх урожайності.

Регіонами-лідерами за обсягами валових зборів зернових і зернобобових культур є Полтавська, Вінницька, Чернігівська, Черкаська та Сумська області, сумарна частка яких у структурі валових зборів становить 34,7 %. Однак у 2020 р. з них лише Сумщина увійшла до переліку п'яти регіонів з найприбутковішим виробництвом цієї групи культур. Як свідчать дані, представлені у табл. 1, рівень рентабельності вирощування зернових і зернобобових культур сільськогосподарськими підприємствами суттєво різниться за регіонами. Так, у 2020 р. найвищим він був у Рівненській (38,6 %), Сумській (38,1 %), Волинській (36,3 %) та Закарпатській (31,2 %) областях. Наступні за ранжуванням - Запорізька, Донецька, Дніпропетровська, Тернопільська, Чернігівська області з рівнем рентабельності відповідно 28,4, 27,4, 25,1, 23,3 та 23,2 %. Вирощування зазначеної групи культур підприємствами Одеської області та м. Києва було збитковим – з розрахунку на 1 грн витрат аграрії отримали відповідно 10,5 та 1,2 коп. збитку. Причиною цьому слугувало перевищення повної собівартості продукції рівня її

реалізаційних цін. Так, повна собівартість 1 ц зернових і зернобобових культур, реалізованих підприємствами Одеської області склала 706,6 грн, що удвічі перевищило середнє значення показника по країні (355,6 грн). Реалізували продукцію аграрії регіону за ціною 632,4 грн за 1 ц, що на 74,2 грн нижче повної собівартості. Варто зазначити, що такий рівень цін є вищим, ніж середній по Україні на 205,68 грн. До прикладу, підприємства агробізнесу Рівненщини, які, як зазначалось вище, мають найбільшу прибутковість галузі, реалізували продукцію за 415,8 грн/ц (на 10,92 грн нижче середнього значення по країні) при повній собівартості 1 ц 300 грн.

Таблиця 1

Регіональна диференціація аграрних підприємств України за рівнем рентабельності виробництва зернових і зернобобових культур, %

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2017 р., +,-, в.п.
Україна	25,0	24,7	11,8	20,0	-5,0
Вінницька	24,9	28,1	16,0	15,7	9,2
Волинська	32,3	27,6	15,7	36,3	4,0
Дніпропетровська	16,5	24,6	10,3	25,1	8,6
Донецька	33,2	23,8	9,0	27,4	-5,8
Житомирська	24,5	23,1	8,1	12,3	-12,2
Закарпатська	38,1	18,3	-0,9	31,2	-6,9
Запорізька	36,2	21,0	13,9	28,4	-7,8
Івано-Франківська	10,5	6,2	-6,4	5,0	-5,5
Київська	11,5	24,2	18,8	11,9	0,4
Кіровоградська	22,3	20,5	14,1	16,2	-6,1
Луганська	24,7	22,4	1,1	20,8	-3,9
Львівська	13,6	17,5	0,5	12,0	-1,6
Миколаївська	25,7	32,2	15,8	15,1	-10,6
Одеська	30,7	28,1	1,6	-10,5	х
Полтавська	23,0	23,9	10,9	19,8	-3,2
Рівненська	11,5	17,9	6,1	38,6	27,1
Сумська	26,2	28,6	19,0	38,1	11,9
Тернопільська	27,7	27,8	2,7	23,3	-4,4
Харківська	24,3	16,7	3,0	31,1	6,8
Херсонська	32,0	28,0	9,7	21,8	-10,2
Хмельницька	27,8	32,0	13,7	20,6	7,2
Черкаська	22,4	32,9	21,7	17,8	-4,6
Чернівецька	25,1	9,7	-1,9	10,1	-15,0
Чернігівська	28,2	17,9	14,4	23,2	-5,0
м. Київ	59,9	23,6	7,7	-1,2	х

Джерело: [4]

Щодо овочівництва відкритого ґрунту, то ця галузь сільського господарства традиційно зорієнтована на забезпечення внутрішнього ринку та має низьку залежність від цінової волативності і зовнішньої кон'юнктури. Упродовж 2017-2020 рр. прибутковість галузі у сільськогосподарських

підприємствах, частка яких у структурі валових зборів складає близько 15%, характеризувалась тенденцією до зниження (табл. 2).

Таблиця 2

Регіональна диференціація аграрних підприємств України за рівнем рентабельності виробництва овочів відкритого ґрунту, %

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2017 р., +,-, в.п.
Україна	15,6	16,7	8,3	7,0	-8,6
Вінницька	-8,5	-0,7	-23,6	-4,5	4,0
Волинська	16,7	31,7	52,3	16,6	-0,1
Дніпропетровська	37,1	46,2	12,0	15,9	-21,2
Донецька	-13,4	33,0	-43,4	1,0	х
Житомирська	24,1	17,1	19,6	33,5	9,4
Закарпатська	-3,5	-19,2	69,1	-4,1	-0,6
Запорізька	20,7	29,0	-6,7	2,1	-18,6
Івано-Франківська	17,4	12,5	29,3	38,0	20,6
Київська	7,9	23,0	8,5	5,1	-2,8
Кіровоградська	-28,5	-60,8	-49,9	-53,4	-24,9
Луганська	к	24,4	к	-1,4	х
Львівська	38,9	43,0	7,4	25,3	-13,4
Миколаївська	26,5	15,7	2,3	-5,8	х
Одеська	16,0	39,2	10,8	4,8	-11,2
Полтавська	-24,1	12,4	-71,8	-48,4	-24,3
Рівненська	к	3,8	1,5	10,8	х
Сумська	-3,2	68,8	-16,8	69,8	х
Тернопільська	8,2	8,6	22,9	39,8	31,6
Харківська	-21,0	7,9	6,8	58,8	х
Херсонська	13,3	1,1	6,6	9,5	3,8
Хмельницька	12,7	25,9	13,1	11,5	-1,2
Черкаська	-17,2	20,0	47,7	5,0	х
Чернівецька	к	181,3	20,9	3,8	х
Чернігівська	37,8	18,9	48,4	4,2	-23,6
м. Київ	к	12,1	к	-19,4	х

Символ (к) - , дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації

Джерело: [4]

У 2020 р. рівень рентабельності склав 7,0 %, що на 8,6 в.п. менше, ніж у 2017 р. Найприбутковішими були підприємства Сумської та Харківської областей – з розрахунку на 1 грн витрат вони отримали відповідно 69,8 та 58,8 коп. прибутку. Вирощування овочів сільськогосподарськими підприємствами Кіровоградщини та Полтавщини мало найбільший рівень збитковості - відповідно - (мінус) 53,4 та – (мінус) 48,4 %.

Переважаюча кількість країн світу вирішує проблему забезпечення населення продовольством через розвиток скотарства. Ця галузь є універсальним джерелом отримання людиною тваринного білка, необхідного для її

повноцінної життєдіяльності. Екологічною проблемою розвитку галузі є зростання викидів парникових газів, зокрема метану, що в багатьох країнах світу ефективно вирішують через впровадження біоенергетичних технологій його утилізації шляхом когенерації та перетворення на теплову і електричну енергію [8].

Упродовж понад двадцяти років м'ясне скотарство України є найзбитковішою галуззю тваринництва. Лише у 2017 р. підприємства отримали прибуток, який забезпечив рівень рентабельності на рівні 3,4 % (табл. 3). У цей період прибутковим вирощування ВРХ було у Полтавській, Житомирській, Тернопільській, Вінницькій областях та у господарських одиницях, зареєстрованих у м. Києві. Причому найвищим рівень рентабельності був у двох перших із вищевказаних регіонів – відповідно 34,6 та 32,6 %.

Таблиця 3

Регіональна диференціація аграрних підприємств України за рівнем рентабельності виробництва м'яса великої рогатої худоби

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
1	2	3	4	5
Україна	3,4	-17,7	-27,1	-24,2
Вінницька	3,5	-7,7	-19,4	-20,3
Волинська	-0,2	-0,8	-16,0	-12,8
Дніпропетровська	-19,4	-14,3	-37,7	-31,3
Донецька	-30,5	-22,3	-11,6	-5,7
Житомирська	32,6	-25,4	-26,1	-19,5
Закарпатська	6,1	-36,0	-6,1	-6,7
Запорізька	-14,6	-36,5	-42,9	-38,6
Івано-Франківська	-2,7	-8,7	-18,9	-11,3
Київська	-14,8	-16,6	-26,2	-25,6
Кіровоградська	-24,1	-26,6	-30,2	-32,0
Луганська	22,0	-30,4	-32,7	-32,2
Львівська	-3,8	-7,5	-12,7	-7,0
Миколаївська	-20,2	-8,4	-21,3	-13,1
Одеська	-18,1	-23,8	-31,8	-21,9
Полтавська	34,6	-27,5	-36,8	-31,7
Рівненська	-18,6	-7,4	-28,0	24,4
Сумська	0,0	-11,5	-21,4	-31,5
Тернопільська	7,1	-10,4	-18,4	-12,9
Харківська	-33,1	-18,8	-37,7	-35,2
Херсонська	-18,1	-15,1	-20,0	-25,1
Хмельницька	-12,2	-19,1	-30,7	-31,2
Черкаська	-0,6	-17,2	-26,3	-29,7
Чернівецька	-22,5	-19,2	-48,0	-14,8
Чернігівська	-3,3	-20,5	-28,4	-19,0
м. Київ	1,3	-7,4	-2,8	-12,5

Джерело: [4]

Основними причинами кризового стану галузі є: диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію; зростання вартості кормів; неспроможність більшості вітчизняних підприємств застосовувати новітні технології утримання та відгодівлі тварин через відсутність вільних коштів; збільшення обсягів постачання на внутрішній ринок імпортової яловичини за нижчою ціною [3].

На сільськогосподарські підприємства припадає близько третини валового виробництва молока в Україні, решта - 70 % - на домогосподарства населення.

Регіональні відмінності у рівні ефективності функціонування галузі обумовлені природно-кліматичними особливостями, інтеграційними зв'язками, наявністю економічно стійких та конкурентоспроможних підприємств-лідерів. Загалом ефективний розвиток галузі ґрунтується на поглибленні концентрації та спеціалізації виробництва молока [2].

У цілому виробництво молока в Україні є прибутковим, щоправда, рівень рентабельності коливається по роках (табл. 4).

Таблиця 4

Регіональна диференціація аграрних підприємств України за рівнем рентабельності виробництва виробництва молока

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2017 р., +, -, в.п.
Україна	26,9	16,1	20,6	20,4	-6,5
Вінницька	27,0	17,9	26,0	21,7	-5,3
Волинська	36,0	30,6	33,3	39,4	3,4
Дніпропетровська	34,7	24,4	28,3	20,2	-14,5
Донецька	26,4	10,4	6,4	6,5	-19,9
Житомирська	24,2	13,7	23,1	17,6	-6,6
Закарпатська	-0,6	-22,8	-32,7	6,1	x
Запорізька	27,3	6,0	6,6	14,3	-13,0
Івано-Франківська	21,1	23,3	13,8	1,4	-19,7
Київська	7,7	8,7	13,4	18,1	10,4
Кіровоградська	-1,3	0,1	1,2	-1,3	-
Луганська	10,9	6,1	0,0	-4,7	x
Львівська	19,5	5,9	3,2	8,2	-11,3
Миколаївська	45,9	28,7	46,7	31,6	-14,3
Одеська	14,0	7,4	11,3	15,8	1,8
Полтавська	32,0	17,2	20,1	21,3	-10,7
Рівненська	7,0	11,3	15,5	33,6	-26,6
Сумська	33,8	20,1	25,5	26,2	-7,6
Тернопільська	16,8	12,6	17,3	20,2	3,4
Харківська	27,7	14,7	19,3	18,1	-9,6
Херсонська	34,1	13,6	21,2	19,5	-14,6
Хмельницька	60,5	23,8	26,9	30,9	-29,6
Черкаська	27,3	17,0	24,1	20,5	-6,8
Чернівецька	17,7	15,7	7,1	9,8	7,9
Чернігівська	33,3	21,8	27,3	19,5	-13,8
м. Київ	40,5	9,6	10,5	30,3	-10,2

Джерело: [4]

У 2020 р. зазначений показник становив 20,4 %, що на 6,5 в.п. менше, ніж у 2017 р. Найвищі прибутки отримали виробники Волинської, Рівненської та Миколаївської областей. Варто зазначити, що частка аграрних підприємств у структурі виробництва молока у цих регіонах становить відповідно 24,6, 18,2, 15,9 %. У підприємствах Луганської та Кіровоградської областей галузь взагалі була збитковою.

Наразі, актуальною проблемою молочного комплексу є підвищення концентрації виробництва з підтримкою виваженої державної політики, де на перші позиції повинна виходити кількісна і якісна ознака у виробництві молокопродукції [5].

Висновки. Ефективність агробізнесу в Україні має регіональну диференціацію, що обумовлена низкою факторів, зокрема ступенем спеціалізації регіону на виробництві того чи іншого виду продукції, який, у свою чергу, залежить від ґрунтово-кліматичних умов, кількості сільського населення, наявності запасів мінеральних ресурсів (це визначає пріоритетність промислової сфери) та рівня державної підтримки аграрного сектору. З метою зниження ступеня впливу ризиків і забезпечення ефективності ведення агробізнесу на регіональному рівні доцільним є використання концепції смарт-спеціалізації, яка направлена на сприяння економічному зростанню регіонів через повніше розкриття їх потенціалу і базується на партнерстві бізнесу, владних структур, науково-технічних організацій та громадськості.

Література:

1. Агроефективність: регіональний вимір. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichniy-hektar/item/2639-ahroefektyvnist-rehionalnyi-vymir.html> (дата звернення 07.07. 2021)
2. Васильченко О.М. Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. № 2 С. 110-118.
3. Денисенко М.П. Проблеми та перспективи розвитку м'ясного скотарства в Україні. *Ефективна економіка*, 2012. URL: № 11. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1912> (дата звернення: 05.07.2021)
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 25.06. 2021)
5. Махмудов Х.З., Олійник А.С. Ефективність виробництва молока: аналіз сучасного стану та шляхи розвитку. *Агросвіт*. 2013. № 9, С. 9-12.
6. Надвиничний С.А. Економічний розвиток аграрної сфери України: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Миколаїв, 2019. 515 с.
7. У НААН назвали рентабельність сільськогосподарської продукції за 2020 рік. URL: <https://agropolit.com/news/19612-u-naan-nazvali-rentabelnist-silskogospodarskoyi-produktsiyi-za-2020-rik> (дата звернення 04.07. 2021)
8. Як забезпечити прибутковість скотарства. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichniy-hektar/item/19347-yak-zabezpechiti-pributkovist-skotarstva.html> (дата звернення: 06.07.2021)

References:

1. Ahroefektyvnist: rehionalnyi vymir. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/2639-ahroefektyvnist-rehionalnyi-vymir.html> (data zvernennia 07.07. 2021)
2. Vasylchenko O.M. Ekonomichna efektyvnist vyrobnytstva moloka v silskohospodarskykh pidpriemstvakh. Ekonomichniy analiz. Ternopil, 2018. № 2 S. 110-118.
3. Denysenko M.P. Problemy ta perspektyvy rozvytku miasnoho skotarstva v Ukraini. Efektyvna ekonomika, 2012. URL: № 11. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1912> (data zvernennia: 05.07.2021)
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (data zvernennia 25.06. 2021)
5. Makhmudov Kh.Z., Oliinyk A.S. Efektyvnist vyrobnytstva moloka: analiz suchasnoho stanu ta shliakhy rozvytku. Ahrosvit. 2013. № 9, S. 9-12.
6. Nadvynychnyi S.A. Ekonomichniy rozvytok ahraryoi sfery Ukrainy: dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.03. Mykolaiv, 2019. 515 s.
7. U NAAN nazvaly rentabelnist silskohospodarskoi produktsii za 2020 rik. URL: <https://agropolit.com/news/19612-u-naan-nazvali-rentabelnist-silskogospodarskoyi-produktsiyi-za-2020-rik> (data zvernennia 04.07. 2021)
8. Iak zabezpechyty prybutkovist skotarstva. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/19347-yak-zabezpechiti-pributkovist-skotarstva.html> (data zvernennia: 06.07.2021)

Abstract. *Aspects of regional differentiation of economic efficiency of agricultural production by agribusiness enterprises in Ukraine are studied.*

Key words: *agricultural products, agribusiness, economic efficiency, profitability, level of profitability, regional agrarian sphere.*

Стаття відправлена 08.07.2021 р.

© Томашевська О.А.

УДК 338:45:658.8:621.3

**FORMATION OF ECOSYSTEM PARTNERSHIPS IN AGROLOGISTICS
ФОРМУВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В АГРОЛОГІСТИЦІ****Pozniak O.V. /Позняк О.В.***PhD in economics, associate professor/к.е.н., доцент.*

ORCID :0000-0003-0701-9698

ResearcherID: S-7110-2018

*National Aviation University, 1, Liubomyra Huzara ave, Kyiv, 03058**Національний Авіаційний Університет, Київ, пр. Гузара Любомира 1, 03058*

Анотація. За сучасних умов провідні компанії змінюють погляди на концепцію ведення бізнесу з постійної конкуренції на партнерство. Усвідомлюючи це, агрохолдинги почали створювати екосистему, яка є динамічною (тобто відкритою) моделлю, що визначається економічною взаємодією суб'єктів, які пропонують послуги агрохолдингам або є їх споживачами за принципом «єдиного вікна» з метою підвищення ефективності та прибутковості діяльності всіх учасників екосистеми. Деталізація екосистеми агрохолдингу, наведена в статті, дозволяє визначити, по-перше, партнерський пул, по-друге - реальні та потенціальні проблеми партнерів, які потребують вирішення. Проведене дослідження показало, що агрохолдинги можуть запропонувати вже існуючий широкий набір програм, або запропонувати нові програми лояльності, що сприяє залученню нових суб'єктів до партнерства. Визначено, що головним ефектом партнерства є використання ресурсів та потенціалу із синергічним ефектом для всіх партнерських організацій, а головною метою є побудова інтегрованої структури, яка може не тільки забезпечити конкурентоспроможність підприємств та прибуток, а й досягти стабільної ринкової позиції в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: партнерство, агрологістика, агрологістичний ланцюг постачання, екосистема агрологістики, єдиний інформаційний простір агрологістичного партнерства.

Вступ.

Партнерство за сучасних умов – це не лише вид взаємин між різними суб'єктами, який полягає у формуванні єдиної позиції з певних питань та організації спільних дій, а й взаємна відповідальність за результати не лише своєї діяльності, а й всіх рівноправних суб'єктів [2]. Якість управління взаємовідносинами із бізнес-партнерами в результаті впливає на прибутковість роботи підприємства. Без формування та розвитку відносин із бізнес-партнерами підприємство не зможе досягти своїх цілей, щонайменше з огляду на дві основні причини, по-перше, через необхідність придбання ресурсів, по-друге, через необхідність збуту готової продукції споживачам. Серед підприємств, що займаються експортною діяльністю і мають значний вплив на ВВП та експортний потенціал країни, партнерство стає не лише фактором успіху конкретного підприємства і й всієї країни.

Україна - одна з небагатьох країн, де в сільському господарстві пліч-о-пліч працюють великі агрохолдинги, сільгосппідприємства і невеликі фермерські господарства. Більше того, найбільші гравці аграрного ринку активно взаємодіють з меншими учасниками і вибудовують з ними партнерські відносини. Через неефективну логістику та ігнорування новітніх концепцій управління агроланцюгами постачання сьогодні українські аграрії втрачають близько \$20 на тонні виготовленої продукції. А це в річному еквіваленті за

нинішніх оборотів українського експорту сягає \$600 млн. Оскільки основною експортно утворюючою галуззю України є агропромисловість, то Україна має всі необхідні складники для подальшого нарощування і використання потенціалу зростання агробізнесу, що ґрунтується на партнерстві в системі агрологістики.

Виклад основного матеріалу.

Агрологістика - це науково-практичний напрям, який розробляє наукові принципи, методи, математичні моделі, що надають змогу: планувати, контролювати й управляти транспортуванням, складуванням та іншими матеріальними і нематеріальними операціями, інформаційними та фінансовими потоками, що виникають у процесі доведення сировини та матеріалів до підприємств АПК; організовувати виробничий процес; здійснювати поставку с/г продукції до споживачів відповідно до їхніх вимог з забезпеченням високого рівня сервісу [4].

Сучасне розуміння системи агрологістики в умовах сталого розвитку передбачає врахування та гармонізацію цілей зацікавлених груп, серед яких – власники та акціонери, трудовий колектив, клієнти, громада, підприємства-контрагенти тощо. Очевидно, що простір їх одночасного досягнення насичений різноманітними конфліктами, яких не можна оминати, але їх можна пом'якшити через погодження та гармонізацію предметних цілей. Найбільш ефективно досягти прийнятного для всіх зацікавлених груп вирішення цільових конфліктів можна у процесі формування екосистеми агрологістики.

Бізнес-екосистему визначають як мережу організацій, включаючи постачальників, дистриб'юторів, клієнтів, конкурентів, урядові установи тощо, що беруть участь у створенні, виробництві та постачанні конкретного продукту або послуги через конкуренцію і співробітництво. Ідея полягає в тому, що кожен бізнес в бізнес-екосистемі впливає і піддається впливу інших, створюючи постійно мінливі відносини, в яких кожен бізнес повинен бути гнучким і адаптованим для виживання, як у біологічній екосистемі [1].

Відповідно, екосистему агрологістики можна визначити як відкриту, динамічну модель економічної взаємодії суб'єктів ринку (фізичних або юридичних осіб), які створюють продукти чи послуги в агроланцюгах постачання, утворюючи систему «єдиного вікна» доступу до можливостей, ресурсів та знань суб'єктів взаємодії (партнерів) з метою підвищення ефективності та прибутковості діяльності всіх учасників.

Дана форма партнерства подібна до кластеру, де ядром виступає крупний агрохолдинг, який об'єднує інших учасників на умовах взаємовигідного партнерства. Для досягнення цілей екосистеми, доцільно створити окремий структурний підрозділ - центр партнерської взаємодії з метою інтеграції в «єдиному вікні» всіх партнерських сервісів, що можуть бути запропоновані аграріям, для налагодження більш комплексної і стійкої співпраці. Цим шляхом пішов агрохолдинг «Астарта-Київ», який для реалізації еко-системного підходу до ведення бізнесу і створення взаємовигідного партнерського середовища, навесні 2020 р. реалізував програму формування єдиного структурного підрозділу з подібним функціоналом [5].

Метою створення даного центру було прагнення, щоб даний структурний підрозділ був центром бізнес-екосистеми (рис.1), яка формується з постачальників, фінансово-кредитних установ, страхових компаній, сільгоспвиробників та самого агрохолдингу, що пропонують один одному ресурси, товари та послуги. Але основний споживач – це сільгоспвиробник, з яким визначаються форми та інструменти взаємодії відповідно до вимог та можливостей конкретного партнера.

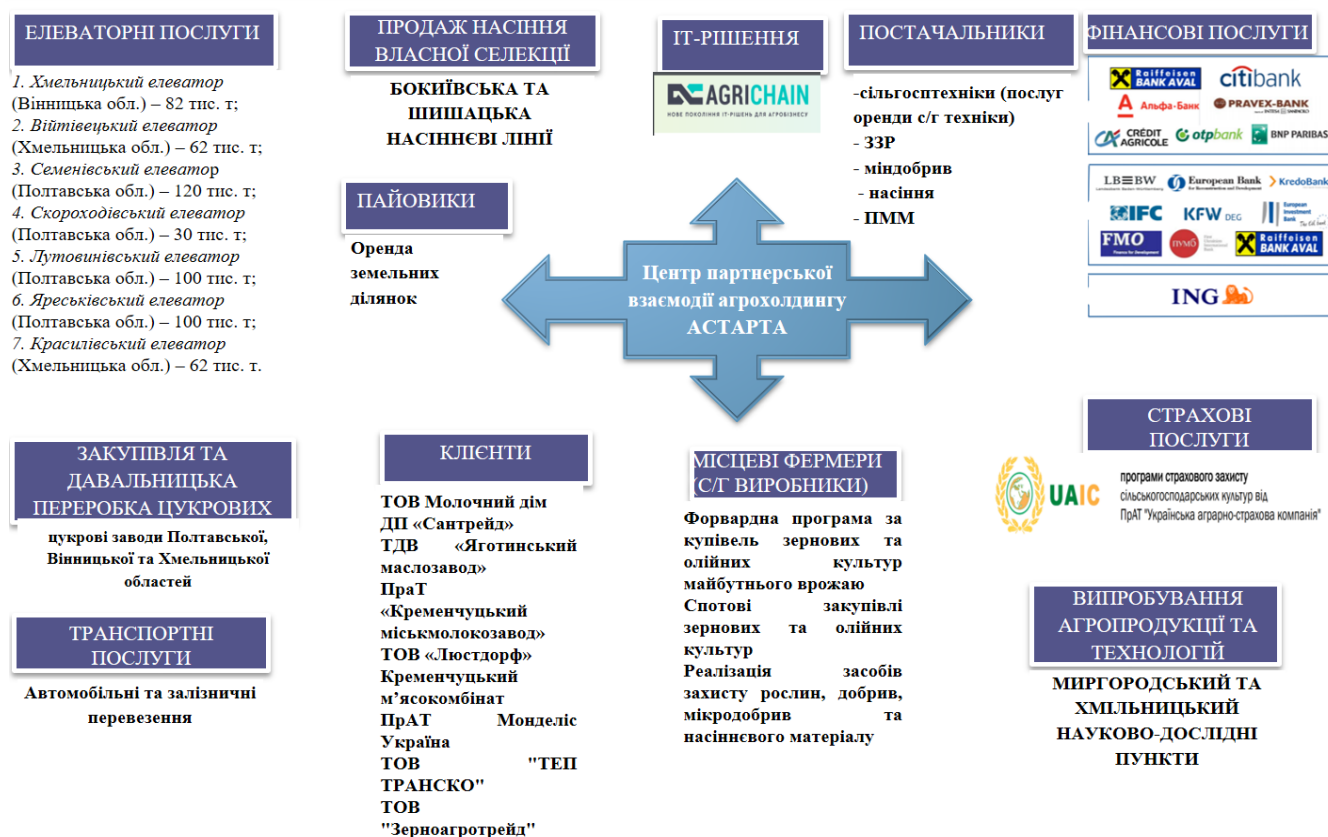

Рис. 1. Екосистема партнерської взаємодії агрохолдингу

Типи сільгоспвиробників можуть варіюватись відповідно до обсягу земельного банку (малі, середні та великі), тому і програми для них можуть бути різними, які враховують їх потреби та знаходження на циклі життєвого розвитку компанії. Пропозиції від Центру партнерської взаємодії (ЦПВ) включають наступні послуги [6]:

- 1) спотові закупівлі зернових та олійних культур;
- 2) форвардна програма закупівель зернових та олійних культур майбутнього врожаю;
- 3) закупівля та давальницька переробка цукрових буряків;
- 4) реалізація засобів захисту рослин, добрив, мікродобрив та насіннєвого матеріалу (партнерські програми з виробниками ТМЦ);
- 5) приймання і зберігання зерна елеваторами АСТАРТИ та надання послуг з доробки та перевалки зерна;
- 6) надання послуг перевезення автомобілями та залізничним транспортом;
- 7) проведення аналізів ґрунтів, формування агрохімічних картограм та

- надання рекомендацій з внесення добрив під заплановану урожайність;
- 8) IT-модулі AgriChain для автоматизованого управління аграрним бізнесом (управління земельним банком, управління виробничою програмою, моніторинг посівів і аналіз врожайності, управління складськими операціями і логістикою та інші модулі);
 - 9) партнерські програми з провідними банками України;
 - 10) програми страхового захисту сільськогосподарських культур від ПрАТ «Українська аграрно-страхова компанія».

Пропонуючи даний спектр послуг, агрохолдинг буде відкритою екосистемою, де всі учасники стають або учасниками надання робіт, товарів (послуг), або їх споживачами, або можуть бути залучені до створення продукту (послуги), але центром цієї партнерської взаємодії виступає ЦПВ, як «єдине вікно» входу та виходу матеріальних, інформаційних, фінансових та сервісних потоків в агроланцюгах постачання.

Партнерство з сільгоспвиробниками ґрунтується на гнучких умовах співпраці, і залежать від потреб конкретного аграрія. Одні фермери можуть бути зацікавлені в послугах щодо приймання і зберігання зерна елеваторами АСТАРТИ та надання комплексу послуг щодо аналізу, лабораторного дослідження, визначення якості зерна; зважування зерна; сушки, очищення, вентильовання та знезараження зерна (за потреби); відвантаження зерна автомобільним і залізничним транспортом. Інші партнери в проведенні аналізів ґрунтів, формуванні агрохімічних картограм та надання рекомендацій з внесення добрив під заплановану урожайність тощо. Окремих учасників екосистеми можуть зацікавити форвардні програми закупівель зернових та олійних культур майбутнього врожаю, спотові закупівлі зернових та олійних культур, реалізація засобів захисту рослин, добрив, мікродобрив та насіннєвого матеріалу. Крім того, зростає зацікавленість у непрофільних послугах екосистеми, а саме у залучені до програм страхового захисту сільськогосподарських культур від ПрАТ "Українська аграрно-страхова компанія" та автоматизованому управлінні аграрним бізнесом.

Отже, пропонуючи широкий спектр продуктів для агровиробників компанія намагається розвивати довготермінове партнерство, підтримуючи сільгоспвиробників на всіх етапах виробничого циклу. Для досягнення встановлених для всіх суб'єктів екосистеми цілей, ядро екосистеми – агрохолдинг, формує єдиний інформаційний простір для забезпечення партнерських взаємовідносин. Єдиний інформаційний простір агрологістичного партнерства визначено як сукупність систем інформаційної логістики, інформаційних каналів систем інформаційної логістики партнерів-агровиробників і іншої економічно значимої інформації, що надходить із зовнішнього середовища, об'єднана зустрічними і внутрішніми взаємопов'язаними інформаційними потоками, основною функцією якого є створення оптимального рівня інформаційної взаємодії з метою підвищення ефективності діяльності учасників бізнес екосистеми.

Ядром єдиного інформаційного простору виступає IT продукт AgriChain (рис.2), який як системний інтегратор об'єднує всі на даний момент існуючі

модулі та надає можливість долучитись до розробки нових модулів, зважаючи на нові вимоги ринку та виклики, які постають перед агровиробниками. На ринку існує багато інформаційних продуктів, які формують інформаційну підтримку ведення аграрного бізнесу. Але, саме агрохолдинг виступив ініціатором створення даного підрозділу, для підвищення ефективності як своєї діяльності, так і з урахуванням потенційної комерціалізації інформаційних продуктів. Крім того, він пропонує об'єднатися у використанні платформи AgriChain всіх учасників агроланцюгів постачання, що дозволить на всіх етапах виробничого процесу якісно його планувати і управляти, контролювати ризики, тим самим підвищувати ефективність кожного конкретного виробника, а також вдосконалювати систему через консолідацію найкращих практик і досвіду всіх учасників задля підвищення ефективності галузі в цілому [8].

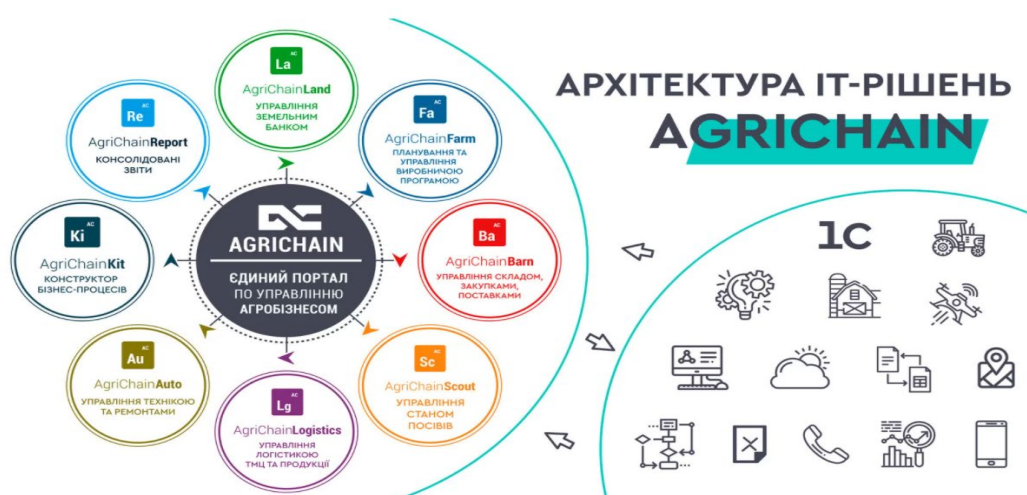

Рис. 2. Архітектура AgriChain компанії “Астарта-Київ” [7]

Але, перш ніж запропонувати дані модулі партнерам, агрохолдинг провів їх перевірку та адаптацію на власних виробничих потужностях та виявив прямі економічні переваги від їх впровадження сільгоспвиробниками – партнерами. Фермерів - партнерів особливо зацікавлює модуль AgriChainLand, який користується значним попитом з причин значних економічних переваг від його впровадження (рис.3).

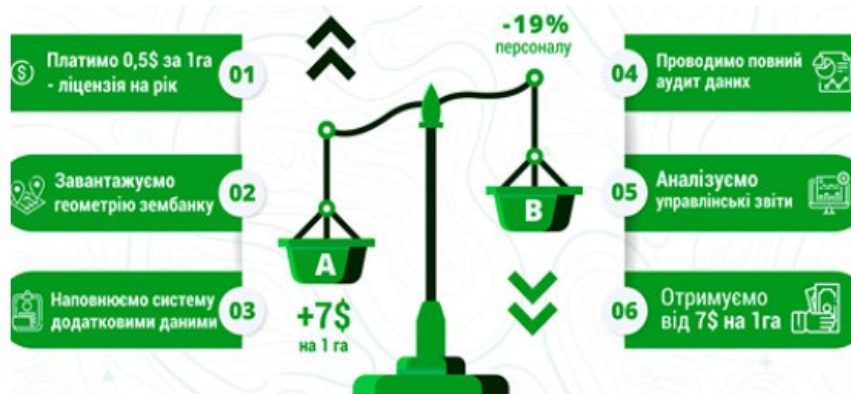

Рис. 3. Економічні переваги від впровадження AgriChainLand [7]

Платформа AgriChain вважається найбільш перспективним інструментарієм інформаційної підтримки агробізнесу, але зважаючи на інновації, які впроваджують конкуренти агрохолдингу, а саме, компанія Кернел [3], було б доцільно додати до вже існуючих ІТ - модулів, модуль SmartChain, який є системою штучного інтелекту та інноваційною імітаційною моделлю управління ланцюгами постачання.

Імітаційна модель SmartChain, на основі наявних даних облікових систем, потенційно надає можливості проаналізувати минулий і майбутній сезони, допущені помилки, врахувати зміни і провести моделювання варіантів руху зерна від поля до порту. Це є актуальним для агрохолдингу, як великого експортеру с/г продукції. Крім того, модель здатна враховувати і аналізувати різні ситуації і фактори, прогнозувати завантаження елеваторів, аналізувати чинники, які на це впливають. При цьому досягається прямий економічний ефект, оскільки система дозволяє виявити «вузькі місця» і заздалегідь прорахувати варіанти, як уникнути колапсу або спрямувати транспортні потоки таким чином, щоб не створювати надмірного навантаження. Крім усього іншого, аналізуються історичні дані і вносяться корективи в майбутній прогноз логістики зерна, якщо вважають їх релевантними. Впровадження даної моделі дозволяє прораховувати різні сценарії і обирати найбільш оптимальні та вигідні рішення в площині мінімізації логістичних витрат, враховуючи різні змінні розробити варіативність руху потоків в системі доставка-зберігання-розподіл, тобто оптимізувати ланцюг постачання агрохолдингу, та, завершує модель діджиталізації екосистеми партнерської взаємодії.

Висновки.

Екосистема партнерської взаємодії, яка формується навколо великих агрохолдингів, дозволяє отримати синергетичний ефект для всіх її учасників, в залежності від потреб та рівня залучення, за рахунок обміну знань, сумісного використання ресурсів, виробничих потужностей, інноваційно-інформаційних технологій. Впровадження такого підходу до управління партнерськими відносинами в системі агрологістики дозволяє постійно вдосконалювати якість продукції та сервісу в агроланцюгах постачання, знижувати логістичні витрати та втрати, впроваджувати інноваційні технології управління агрологістичними бізнес-процесами. Витрати та втрати в агроланцюгах постачання значно впливають на експортний потенціал України, тому будь які інноваційні технології, в тому числі управлінські – створення нових організаційних утворень – екосистем партнерської взаємодії, дозволяє, за рахунок узгодження інтересів, спільного використання наявних обмежених ресурсів та інноваційних технологій підвищувати конкурентні переваги такого партнерського об'єднання та експортного потенціалу країни в цілому.

Література:

1. Бізнес екосистема. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/trizbm>
2. Гармаш Т.А. Партнерство в логістиці: термінологічні аспекти. Проблеми підготовки професійних кадрів з логістики в умовах глобального

конкурентного середовища: Збірник доповідей. К.: НАУ, 2017. С. 30-32.

3. «Кернел» перевел логистику на искусственный интеллект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/business/kernel-perevel-logistiku-na-iskusstvennyj-intell-353247/>

4. Позняк ОВ., Крюков В.І. Управління партнерськими відносинами в системі агрологистики. Проблеми підготовки професійних кадрів з логістики в умовах глобального конкурентного середовища: XVII МНПК 23-24 жовтня 2020 р. Збірник доповідей. К.: НАУ, 2020. С.324-328.

5. Центр партнерської взаємодії «Астарта-Київ». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com>

6. Центр партнерської взаємодії «Астарта-Київ». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://astartaholding.com>

7. AgriChain - комплексна система ІТ-рішень для управління агробізнесом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agrichain.com.ua>

References

1. Biznes ekosystema. Available at: <https://sites.google.com/view/trizbm>
2. Harmash T.A. Partnerstvo v lohistytsi: terminolohichni aspekty [Partnership in logistics: terminological aspects]. Problemy pidhotovky profesiinykh kadrov z lohistyky v umovakh hlobalnoho konkurentnoho seredovyscha: Zbirnyk dopovidei. K.: NAU, 2017. p. 30-32.
3. «Kernel» perevel logistiku na iskusstvennyy intellekt. Available at: <https://delo.ua/business/kernel-perevel-logistiku-na-iskusstvennyj-intell-353247/>
4. Pozniak OV., Kriukov V.I. Upravlinnia partnerskymy vidnosynamy v systemi ahrolohistyky [Partnership management in the agrologistics system.]. Problemy pidhotovky profesiinykh kadrov z lohistyky v umovakh hlobalnoho konkurentnoho seredovyscha: XVII MNPk 23-24 zhovtnia 2020 r. Zbirnyk dopovidei. K.: NAU, 2020. p.324-328.
5. Tsentri partnerskoi vzaiemodii «Astarta-Kyiv». Available at: <https://www.facebook.com>
6. Tsentri partnerskoi vzaiemodii «Astarta-Kyiv». Available at: <https://astartaholding.com>
7. AgriChain - kompleksna systema IT-rishen dlia upravlinnia ahrobiznesom. Available at: <https://agrichain.com.ua>

Abstract. In modern conditions, leading companies are changing their views on the concept of doing business from constant competition to partnership. Realizing this trends, agricultural holdings began to create an ecosystem that is a dynamic model, determined by the economic interaction of entities offering services to agricultural holdings or are agricultural holdings consumers on the principle of a «single window» in order to increase the efficiency and profitability of the activities of all ecosystem participants. The detailing of the agricultural holding ecosystem, considered in the article, allows to determine, firstly, the partner pool, and secondly, the real and potential problems of partners that need to be solved. The research has been shown that agricultural holdings can offer an already existing wide range of programs, or offer new loyalty programs, that leads to attracting new entities to partnership. It is determined that the main effect of the partnership is the usage of resources and potential with synergistic effect for all partner organizations, and the main goal is creating an integrated structure that can not only ensure the competitiveness of enterprises and profits, but also give an opportunity in achieving a stable market position in the long term.

Key words: partnership, Agrologistics, Agrologistic Supply Chain, ecosystem of Agrologistics, unified information space of Agrologistic partnership.

Статья отправлена: 20.06.2021 г.

© Позняк О.В.

УДК 338.488.2:640.4

MODERN CLEANING TECHNOLOGIES IN THE HOTEL
СУЧАСНІ КЛІНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ**Ushchapovskyi A.O./ Ущাপовський А.О.***assistant/ асистент*

ORCID: 0000-0001-7853-5070

*National University of Food Technologies, Kyiv, Volodymyrska str. 68, 01601**Національний університет харчових технологій,**Київ, вул. Володимирська 68, 01601*

Анотація. Стаття присвячена сучасному стану впровадження інноваційних клінінгових технологій в закладах готельного господарства. Обґрунтовано необхідність постійного впровадження інновацій на висококонкурентному ринку індустрії гостинності. Клінінгові компанії забезпечують широкий спектр робіт з прибирання приміщень. Сервіс ґрунтується на сучасних технологіях, організаційних принципах, ефективній техніці і високоякісних хімічних засобах. Визначено, що перспективним напрямом розвитку готельного бізнесу є використання екологічного клінінгу. Наведені приклади найпопулярніших інноваційних розробок. Впровадження інноваційних клінінгових технологій є актуальним для будь-якого сучасного закладу готельного господарства, де зосереджується велика кількість людських потоків.

Ключові слова: клінінг, технології, індустрія гостинності, екологічний клінінг, заклади готельного господарства, інновації.

Вступ.

В даний час індустрія гостинності зазнала кардинальних змін, що пов'язані з пандемією COVID-19. В зв'язку з підвищенням жорсткої конкуренції в сфері надання послуг готельні підприємства проводять постійний моніторинг власних закладів та знаходять інноваційні шляхи удосконалення власних закладів.

До інновацій в закладах готельного господарства можна віднести:

- використання передових інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- вдосконалення технології надання готельних послуг;
- застосування сучасних клінінгових технологій;
- встановлення енергозберігаючих технологій;
- створення нових видів готельних послуг;
- впровадження сучасних форм управління підприємствами.

Стійка підтримка гігієни та чистоти сьогодні є стандартом в закладах готельного господарства. Вона підвищує комфортні умови для гостей і відображає імідж закладу.

Сучасне середовище клінінгових технологій зазнає постійного впливу інновацій. Перевагою інновацій у сфері клінінгу є: безшумність роботи обладнання, зменшення витрат часу на прибирання, відсутність шкідливих викидів в атмосферу при використанні екологічних засобів прибирання, оптимізація грошових затрат та значне підвищення якості прибиральних робіт.

Отже, впровадження інноваційних клінінгових технологій є актуальним для будь-якого сучасного закладу готельного господарства, де зосереджується велика кількість людських потоків.

Мета роботи.

Метою статті є теоретичне обґрунтування удосконалення клінінгових технологій в закладах готельного господарства

Матеріал і результати досліджень.

Клінінг у перекладі з англійської мови означає прибирання, чистка. Але в наш час воно набуло більш ширше поняття. На сьогоднішній день клінінг це такий вид послуг, який надає професійну чистку різних приміщень і супутні послуги. В ці послуги входить не тільки миття вікон, підлоги, хімчистка речей, килимів, але і догляд за нерухомістю в комплексі, тобто експлуатація споруд або будівель професійними службами, обслуговування і контроль внутрішньої системи, запобігання аварій і т.д.

На сьогодні екологічний клінінг став дуже популярним і його використовують в багатьох країнах світу, де піклуються про навколишнє середовище та за самопочуття людей [1].

Екологічний клінінг (або еко-клінінг) – це комплекс заходів із виявлення прихованих загроз, здатних впливати на стан здоров'я людини, викликаючи тим самим різноманітні захворювання, і комплекс заходів із організації усунення цих загроз. Іншими словами, еко-клінінг можна охарактеризувати як якісне багатоступеневе екологічне прибирання. [2].

Під час екологічного клінінгу використовуються засоби, в які входять натуральні компоненти, знижується використання води і використання хімічних засобів завдяки методам підготовки матеріалів, використовуються інновації, підвищується ефективність машин і різних апаратів.

Робота екологічних очисників полягає не у видаленні бруду завдяки їх розчиненню або хімічним реакціям, а в відділенні бруду від поверхонь за допомогою органічних сполук і водної основи.

Миючі пробіотики є одними з новинок, вони є очисниками, в які входять корисні бактерії і миючі компоненти, що прибирають не тільки бруд, а й убивають шкідливі бактерії і мікроорганізми. Проте, не дивлячись на їх безпечність, вони потребують додаткових досліджень, оскільки вони не можуть видалити більш серйозні забруднення, як прості хімічні засоби за той же проміжок часу.

Для того, щоб менше використовувати воду і хімічні засоби, використовують серветки з мікрофібри, а замість концентратів використовують розчини - це є дуже важливим аспектом в зеленому клінінгу.

На сьогоднішній день набрали популярність пароочиснувачі. Вони є найпоширенішими пристроями при прибиранні. Пароочиснувачі чудово чистять тверду поверхню підлоги, дзеркала, скло, кахель. При боротьбі з мікроорганізмами і бактеріями пара під тиском є ефективною.

Також чищення текстильних поверхонь пароочисником рекомендується для розгладження поверхні і свіжого зовнішнього вигляду в готелі. Рекомендується використовувати дискові машини та спеціальні засоби для чищення сильних або старих забруднень.

Технології, що створенні для зменшення шкідливого впливу на здоров'я людей і на навколишнє середовище, пов'язані зі зниженням споживання води і

електроенергії [3,4].

В світі вже розроблено безліч технологій, які запобігають надмірне споживання електроенергії. Для цього створили ефективне обладнання, яке не потребує високої потужності, встановили інтелектуальні системи, які контролюють вихідну потужність, розробили хімічні засоби, що роблять небагато піни, тому, щоб змити все, не потрібно багато води.

В Японії винайшли такі обладнання, які миють стіни і вікна без участі людей. Ці обладнання засновані на тому, що хімічна реакція, яка відбувається всередині покриття стін, під впливом сонячного світла, окислюється і розпадається на вуглекислий газ і воду. Тобто фотокаталізатори залишають стіни і вікна чистими. Також покритий складом ECO-EX середнього розміру будинок очищає такий же об'єм повітря, як і близько п'ятнадцяти тополь, тобто в сім раз продуктивніше і краще, ніж ECO-700.

Німецька фірма Kärcher постійно розробляє та удосконалює різні екологічні обладнання, які допомагають швидко, якісно та без шкоди для людей та навколишнього середовища зробити прибирання. Вони розробили різну техніку для різних видів підлогових покриттів, килимових, прилади для чищення санітарних приміщень (пилососи, однодискові прибиральні машини, обладнання для чищення килимів та м'яких меблів) [5]

Висновки.

Екологічний клінінг у закладах готельного господарства є перспективним напрямом розвитку індустрії гостинності завдяки нешкідливості для відвідувачів. Проте дані засоби потребують ще додаткових досліджень, оскільки не так ефективно справляються з особливо стійкими забрудненнями, як звичайні хімічні засоби, за однаковий проміжок часу, що позначається на якості надаваних послуг. Впровадження новітніх клінінгових технологій є актуальним в сучасному світі для всіх закладів готельного господарства, адже це сприяє розвитку готелю, завоюванню довіри гостя, формуванню позитивного іміджу готелю.

Література:

1. Юрченко О. Інновації в готельному секторі України / О. Юрченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/13348/2/%D0%AE%D0%A0%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9A%20%D0%9E%20196-203.pdf>
2. Екоклінінг, екологічний клінінг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecofactor.ua>
3. Словінська М., Влодарчик Т. Інноваційні клінінгові рішення в готелях [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18591/1/334>
4. Екологічне прибирання / Оптіма Клінінг, Київ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.optima-clean.com>
5. Еко прибирання. Розвиток зеленого клінінгу в Україні від SHEN Facility Management. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rau.ua/dosvid/shen-facility-management/>

Abstract. *The article is devoted to the current state of implementation of innovative cleaning technologies in hotel establishments. The necessity of constant introduction of innovations in the highly competitive market of the hospitality industry is substantiated. Cleaning companies provide a wide range of cleaning work. The service is based on modern technologies, organizational principles, efficient equipment and high-quality chemicals. It is determined that a promising area of hotel business development is the use of ecological cleaning. Examples of the most popular innovative developments are given. The introduction of innovative cleaning technologies is relevant for any modern hotel establishment, where a large number of human flows are concentrated.*

Key words: *cleaning, technologies, hospitality industry, ecological cleaning, hotel facilities, innovations.*

Стаття відправлена: 12.06.2021 р.

© Ущатовський А.О.

УДК 378.1; 378.9

**EFFECTIVENESS OF DISTANCE LEARNING OF HIGHER
MATHEMATICS AND PHYSICS OF STUDENTS OF TECHNICAL
UNIVERSITY UNDER PANDEMIC****ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ І
ФІЗИКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ****Ishchenko R.M. / Іщенко Р.М.***Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor /
кандидат фізико-математичних наук, доцент*

ORCID: 0000-0003-0158-4020

Gorbunovich I.V. / Горбунович І.В.*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor /
кандидат технічних наук, доцент*

ORCID: 0000-0002-6859-0663

*National Transport University, Kyiv, M. Omelyanovycha-Pavlenka, 1, 01010**Національний транспортний університет, Київ, М. Омеляновича-Павленка, 1, 01010*

Анотація. Відомо, що вища математика і фізика відносяться до циклу обов'язкових навчальних дисциплін математичної і природничо-наукової підготовки, що вивчаються студентами технічних спеціальностей. Відповідно, дослідження ефективності дистанційного навчання вищої математики і фізики студентів технічного університету в умовах пандемії є актуальним.

За результатами аналізу успішності студентів технічного університету з вищої математики і фізики зроблено висновок про те, що дистанційна форма навчання вказаних дисциплін в умовах пандемії з достатньою ефективністю замінила очну форму навчання. Розподіл підсумкових оцінок студентів з вищої математики за результатами дистанційного і очного навчання виявився подібним. Розподіл підсумкових оцінок студентів з фізики за результатами вказаних форм навчання суттєво відрізнявся. Зокрема, за результатами дистанційного навчання фізики можна виділити дві найбільші підгрупи студентів, що отримали максимальні (А) та, відповідно, мінімальні (Е) підсумкові оцінки.

Необхідно відзначити, що дистанційне навчання вищої математики і фізики у сучасному форматі виявилось менш придатним для студентів з низьким рівнем самоорганізації. В подальшому, на думку авторів, більш ефективною може бути змішана форма навчання вищої математики і фізики.

Ключові слова: дистанційна форма навчання, очна форма навчання, вища математика, фізика, підсумкові оцінки, ефективність дистанційного навчання, студенти технічного університету.

Вступ.

Постановка проблеми. Дистанційна форма навчання з кожним роком набуває все більшої актуальності. Вказана форма навчання здійснюється шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, коли студенти мають змогу приймати участь в освітньому процесі без обмежень у просторі і часі. Особливої актуальності дистанційне навчання набуло під час пандемії COVID-19, під час якої переважна більшість закладів вищої освіти (ЗВО) вимушена проводити освітній процес в дистанційній формі. Як відомо, вища математика і фізика є традиційно одними з найскладніших дисциплін для більшості студентів [4, с. 42]. Проблеми, що виникають під час вивчення вказаних дисциплін, є одними з головних причин низької успішності студентів-

першокурсників. Відповідно, дослідження ефективності дистанційного навчання вищої математики і фізики студентів технічного університету в умовах пандемії є актуальним.

Аналіз актуальних досліджень. У вітчизняній і закордонній науково-педагогічній літературі виявлено ряд робіт, присвячених побудові теорій та розробці технологій дистанційного навчання, дослідженню комп'ютерних програм, що застосовуються під час реалізації дистанційного навчання, вивченню методів викладання навчального матеріалу під час вказаної форми навчання. Зокрема, в роботі [5] авторами зроблено висновок, що дистанційне навчання доцільно застосовувати в процесі вивчення дисциплін математичного циклу, оскільки така форма навчання сприяє ефективному засвоєнню знань, формуванню вмінь і навичок застосовувати набуті знання на практиці. Авторами роботи [6] досліджено особливості проведення семінарських занять з фізики під час дистанційного навчання та відзначено, що семінарське заняття активізує роботу студентів протягом семестру, мотивує їх працювати систематично та розширює межі самостійної роботи. В роботі [9] відзначено, що викладачі математики не у повній мірі використовують можливості різних платформ під час реалізації дистанційного навчання; під час представлення нового матеріалу недостатньо використовують відео та анімації, обмежившись поданням презентацій у Power Point. Авторами роботи [8] виділено ряд факторів, які негативно впливають на якість дистанційного вивчення фізики. Зокрема відзначено, що велика кількість завдань на самостійне опрацювання, брак спілкування наживо студентів з викладачем, а також студентів між собою під час розгляду, обговорення та узагальнення нового матеріалу негативно впливають на якість фізичної освіти студентів.

Однак, не зважаючи на існування деякої кількості робіт, присвячених дослідженню особливостей дистанційного навчання студентів у ЗВО, на нашу думку, ефективність дистанційного навчання вищої математики і фізики студентів технічного університету недостатньо досліджена, що актуалізує мету представленої роботи.

Мета статті. Враховуючи вищезазначене, мета статі полягає у дослідженні ефективності дистанційного навчання вищої математики і фізики студентів технічного університету в умовах пандемії.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дистанційне навчання вищої математики і фізики студентів Національного транспортного університету (НТУ) здійснюється за допомогою платформи Google Classroom. Зазначена платформа є однією з найбільш поширених серед тих, що використовуються під час дистанційної форми навчання. Використовуючи можливості вказаної платформи, кожний викладач створив електронний навчальний курс, що містить усі необхідні дидактичні матеріали: конспект лекцій, презентації Power Point, відеозаписи, навчальні посібники, методичні вказівки тощо. Платформа Google Classroom дозволяє створювати різні види завдань для студентів, встановлювати строки здачі цих завдань. Вказана платформа надає можливість працювати із електронним журналом оцінок, який можуть переглядати студенти і при цьому мати повну інформацію

про результати оцінювання їх поточної роботи, вчасно та невчасно виконані завдання. Для студентів очної форми навчання усі заняття з вищої математики і фізики проводяться за фіксованим розкладом у режимі відео-конференцій Zoom, що створює можливість безпосереднього спілкування студентів з викладачем. Під час проведення лекцій з вказаних навчальних дисциплін студентам пропонується матеріал у вигляді презентацій Power Point або файлів у форматі PDF. Всі питання, заплановані на лекцію, розглядаються в синхронному режимі часу, під час якого студенти мають можливість спілкуватися з викладачем, задавати питання. На практичних заняттях з вищої математики і фізики відбувається розв'язування прикладів і задач, більш детально розглядаються деякі теоретичні питання, під час опанування яких у студентів виникли складнощі, проводиться поточний та модульний контроль. Лабораторні заняття з курсу фізики також проводяться дистанційно у режимі відео-конференцій з використанням віртуальних лабораторних робіт, анімацій та відео, безпосередньо пов'язаних з темою лабораторної роботи.

Для вивчення ефективності дистанційного навчання вищої математики і фізики було виконано порівняння успішності студентів [3] із зазначених дисциплін за результатами очного навчання протягом осіннього семестру 2019/20 навчального року (н/р) та дистанційного навчання протягом осіннього семестру 2020/21 н/р. Результати весняного семестру 2019/20 н/р не включено до розгляду, оскільки освітній процес протягом вказаного семестру відбувався як в очній (до карантину), так і в дистанційній формі (після введення карантину). Перелік спеціальностей та кількість студентів НТУ, що складалі іспити з вищої математики і фізики протягом двох вищезазначених семестрів, наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Перелік спеціальностей та кількість студентів НТУ, що складалі іспити з вищої математики і фізики

Вища математика		Фізика	
Спеціальності			
192 «Будівництво та цивільна інженерія» 193 «Геодезія та землеустрій»		015 «Професійна освіта (транспорт)» 121 «Інженерія програмного забезпечення» 122 «Комп'ютерні науки» 131 «Прикладна механіка» 193 «Геодезія та землеустрій»	
Кількість студентів у відповідному навчальному році			
2019/20 н/р	2020/21 н/р	2019/20 н/р	2020/21 н/р
74	73	131	111

Загальна кількість студентів зазначених технічних спеціальностей, що складалі іспити з вищої математики за результатами очного навчання (осінній семестр 2019/20 н/р) становила 74 особи, а за результатами дистанційного навчання (осінній семестр 2020/21 н/р) – 73 особи. Загальна кількість студентів, що складалі іспити з фізики за результатами очного навчання становила 131

особу, а за результатами дистанційного навчання – 111 осіб. Освітній процес протягом двох зазначених семестрів у вказаних академічних групах здійснювали ті самі викладачі. Оцінювання знань студентів з вищої математики і фізики здійснювалося за 100-бальною шкалою ЄКТС за накопичувальною системою, згідно з якою студенти протягом семестру за всі види навчальної діяльності могли отримати 60 балів, а під час складання підсумкового контролю (іспиту) – 40 балів. Відповідно до цього, сумі балів від 60 до 63 відповідає підсумкова оцінка «Задовільно» (E), від 64 до 73 – «Задовільно» (D), від 74 до 81 – «Добре» (C), від 82 до 89 – «Добре» (B), від 90 до 100 – «Відмінно» (A).

На рисунку 1 представлено розподіл підсумкових оцінок з вищої математики студентів вищезазначених спеціальностей за результатами очного навчання протягом осіннього семестру 2019/20 н/р та дистанційного навчання протягом осіннього семестру 2020/21 н/р. На вказаному рисунку видно яка кількість студентів (у відсотках, оскільки в зазначених двох н/р іспити з вищої математики складала різна кількість осіб) із загальної кількості отримали ту чи іншу підсумкову оцінку з вказаної дисципліни за результатами очного та дистанційного навчання. Як видно з рисунка 1, розподіл підсумкових оцінок з вищої математики у двох зазначених семестрах виявився подібним. Невелика розбіжність проявилася лише в кількості отриманих підсумкових оцінок А. Зокрема, під час дистанційної форми навчання кількість студентів, що отримали з вищої математики підсумкову оцінку А, зросла на 4.3 % у порівнянні з кількістю студентів, що отримали А під час очної форми навчання. Рівень якості навчання, тобто відсоток студентів, що отримали підсумкові оцінки А, В і С, під час дистанційної форми вивчення вищої математики дорівнював 34.3 %, а під час очної форми – 32.5 %.

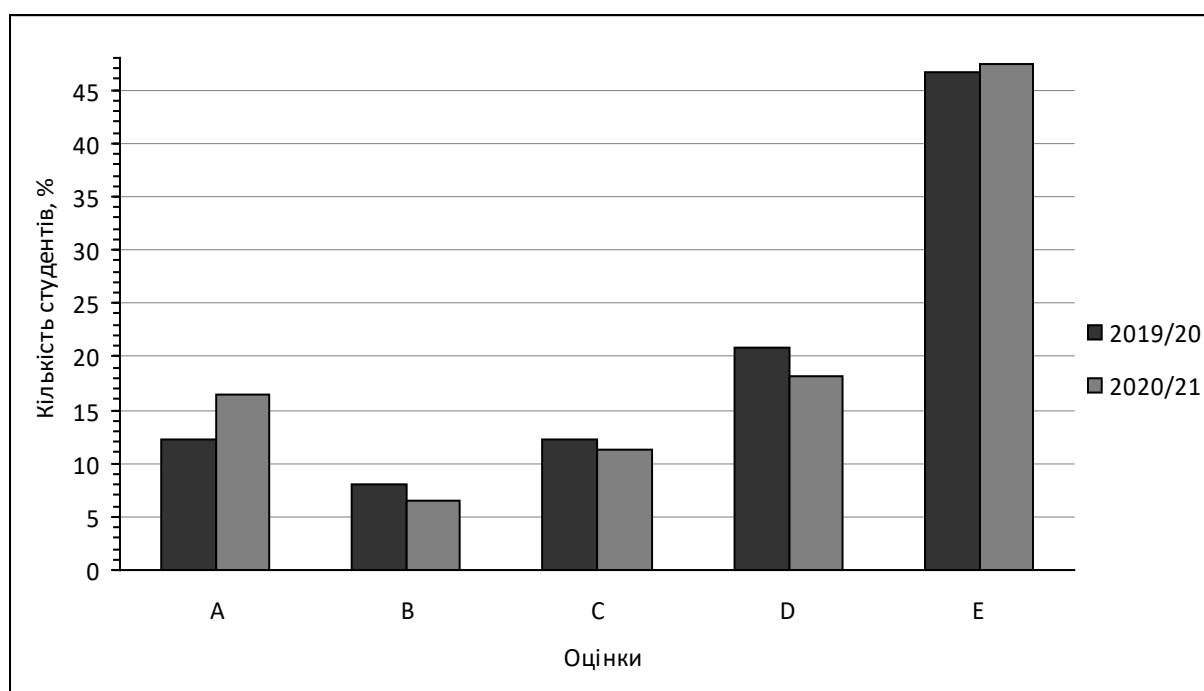

Рисунок 1 – Розподіл підсумкових оцінок з вищої математики

На рисунку 2 представлено розподіл підсумкових оцінок з фізики студентів вищезазначених спеціальностей за результатами очного навчання протягом осіннього семестру 2019/20 н/р та дистанційного навчання протягом осіннього семестру 2020/21 н/р. Виявилося, що розподіл підсумкових оцінок з фізики у двох зазначених семестрах досить відрізняється. Розбіжність, в першу чергу, проявилася в кількості отриманих підсумкових оцінок А. Зокрема, під час дистанційної форми навчання кількість студентів, що отримали з фізики підсумкову оцінку А, зросла на 11.1 % у порівнянні з кількістю студентів, що отримали А під час очної форми навчання. Щодо кількості підсумкових оцінок В, С, D і E з фізики, то розбіжність в їх кількості за два зазначені семестри виявилася не такою суттєвою. Рівень якості навчання під час дистанційної форми вивчення фізики дорівнював 50.8 %, а під час очної форми – 45 %.

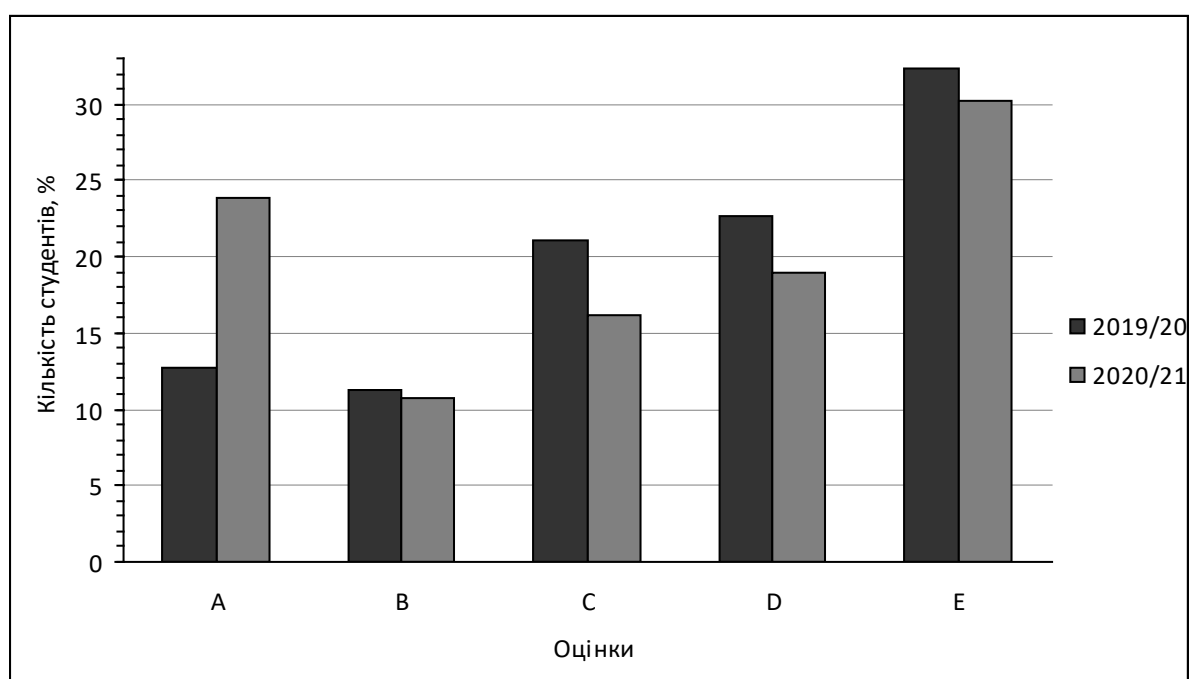

Рисунок 2 – Розподіл підсумкових оцінок з фізики

Як видно з рисунку 2, за результатами дистанційного навчання фізики можна виділити дві найбільші підгрупи студентів, що отримали підсумкові оцінки А (23.8 %) та Е (30.2 %) відповідно. Останнє означає, що студенти однієї з вказаних підгруп успішно виконували усі види завдань з фізики протягом семестру, в якому освітній процес було організовано в дистанційній формі, та, відповідно, отримали максимальну підсумкову оцінку А. Студенти іншої зазначеної підгрупи прикладали мінімальні зусилля під час дистанційного навчання та задовольнилися отриманням мінімальної підсумкової оцінки Е. Така тенденція спостерігалася в кожній академічній групі студентів.

Необхідно відзначити, що дистанційне навчання вищої математики і фізики у сучасному форматі виявилось більш придатним для активних і організованих студентів. У той же час, студенти з низьким рівнем самоорганізації виявилися психологічно неготовими до дистанційного навчання та, як наслідок, отримали мінімальні підсумкові оцінки з вказаних дисциплін.

Заборону відвідувати ЗВО через карантинні обмеження зазначені студенти сприйняли як привід не приділяти належної уваги освітньому процесу, помилково вважаючи карантин та дистанційне навчання такими собі канікулами. Ситуація, що склалася, остаточно дезорганізувала таких студентів, заважала їм зосередитися на навчанні. Разом з тим, щоб успішно навчатися в умовах проведення освітнього процесу в дистанційній формі, студентам необхідно прикладати більше зусиль і витрачати навіть більше часу, ніж під час очної форми навчання. Крім того, під час дистанційного навчання вирішального значення набуває самостійна робота студентів, що вимагає від них неабиякого рівня самоорганізації.

Таким чином, дистанційна форма навчання вищої математики і фізики студентів технічних спеціальностей НТУ як вимушена міра під час пандемії з достатньою ефективністю замінила очну форму навчання.

Серед переваг дистанційного навчання можна відзначити наступні:

- гнучкість, тобто можливість викладання матеріалу курсу з урахуванням підготовки, здібностей студентів;
- зручність, тобто можливість навчання в зручний час, у певному місці, можливість здобуття освіти без відриву від основної діяльності;
- актуальність, тобто можливість впровадження і використання новітніх педагогічних технологій та використання в освітньому процесі новітніх технічних і програмних засобів, що дозволяють підвищити якість і ефективність дистанційного навчання.

Серед недоліків дистанційного навчання можна визначити наступні:

- відсутність індивідуального очного спілкування між викладачем та студентом, а також відсутність очного спілкування студентів між собою;
- відсутність можливості негайного практичного застосування отриманих знань із наступним обговоренням питань, що виникли, з викладачем;
- відсутність у багатьох студентів мотивації до самостійного навчання, а також відсутність вмінь і навичок самостійного опрацювання нового матеріалу складного рівня.

У роботах інших авторів відзначаються як переваги дистанційного навчання, так і його недоліки. Зокрема, автори роботи [7] зазначають, що організована на належному рівні дистанційна форма навчання не поступається за якістю очній формі, але при цьому дозволяє навчити на 15-18 % більшу кількість студентів. У роботі [2, с. 57] автори відзначають, що перебування студентів за монітором комп'ютера, з врахуванням часу онлайн занять (3-4 пари) та часу виконання домашніх завдань, досягає 10-12 годин в день, що негативно впливає на їх самопочуття і здоров'я. На думку авторів роботи [1, с. 389], дистанційна форма навчання більш застосовна під час здобуття самоосвіти, другої вищої освіти або підвищення кваліфікації.

Однак, незважаючи на існуючі недоліки, технології дистанційного навчання є могутнім засобом пізнання. Успішне впровадження дистанційної освіти в Україні сприятиме підвищенню якості та рівня доступності вищої освіти.

Висновки.

За результатами аналізу успішності студентів технічного університету з вищої математики і фізики зроблено висновок про те, що дистанційна форма навчання вказаних дисциплін в умовах пандемії з достатньою ефективністю замінила очну форму навчання. Рівень якості навчання, тобто відсоток студентів, що отримали підсумкові оцінки А, В і С, за результатами дистанційного навчання вищої математики збільшився на 1.8 %, а фізики – на 5.8 % у порівнянні з результатами очного навчання вказаних дисциплін. Розподіл підсумкових оцінок студентів з вищої математики за результатами дистанційного та очного навчання виявився подібним. Розподіл підсумкових оцінок студентів з фізики за результатами вищезазначених форм навчання суттєво відрізнявся. Зокрема, за результатами дистанційного навчання фізики можна виділити дві найбільші підгрупи студентів, що отримали максимальні (А) та, відповідно, мінімальні (Е) підсумкові оцінки. Останнє спостерігалось в кожній академічній групі студентів.

Необхідно відзначити, що дистанційне навчання вищої математики і фізики у сучасному форматі виявилось менш придатним для студентів з низьким рівнем самоорганізації. Зазначені студенти виявилися психологічно неготовими до дистанційного навчання та, відповідно, отримали мінімальні підсумкові оцінки з вказаних навчальних дисциплін. В подальшому, на думку авторів, більш ефективною може бути змішана форма навчання вищої математики і фізики, яка сприятиме активізації освітнього процесу та підвищить мотивацію до навчання у студентів з низьким рівнем самоорганізації. Останнє може сприяти більш глибокому засвоєнню студентами вказаних навчальних дисциплін та підвищити ефективність освітнього процесу в технічному університеті.

Наступну роботу планується присвятити встановленню ролі задач міжпредметного змісту в підвищенні ефективності освітнього процесу під час дистанційного проведення практичних занять з вищої математики і фізики в технічному університеті.

Література:

1. Бородицкая Г.П., Пазюк К.Т. Актуальность дистанционного образования в России. *Электронное научное издание «Ученые заметки ТОГУ»*, 2017. Том 8, № 1. С. 387-389.
2. Бугров А.С., Крепец И.В. Анализ результативности организации электронного обучения в системе среднего профессионального образования в период самоизоляции. *Профессиональное образование и рынок труда*, 2020. № 2. С. 55-57. DOI 10.24411/2307-4264-2020-10212.
3. Виноградов О.Г. Академічна успішність: комплексний підхід до побудови передбачувальних моделей. *Наукові записки НаУКМА*, 2016. Том 188. С. 46-49.
4. Іщенко Р.М., Горбунович І.В. Міжпредметні зв'язки фізики і математики під час викладання фізичних основ механіки студентам технічного університету. *Фізико-математична освіта*, 2020. Вип. 1 (23). Ч. 2. С. 39-44.

DOI: 10.31110/2413-1571-2020-023-1-2-006.

5. Лебедева І.Л., Норік Л.О. Ефективність e-learning студентів в умовах карантину на прикладі дисциплін математичного циклу. *Фізико-математична освіта*, 2020. Вип. 3 (25). Ч. 2. С. 93-100. DOI 10.31110/2413-1571-2020-025-3-032.

6. Сальник І.В., Сірик Е.П. Підготовка та проведення семінарських занять з фізики в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2020. Вип. 189. С. 68-74. DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-68-74.

7. Chirikov I., Semenova T., Maloshonok N., Bettinger E., Kizilcec R.F. Online education platforms scale college STEM instruction with equivalent learning outcomes at lower cost. *Science Advances*, 2020. Vol. 6, №. 15. P. 5324 (10). DOI: 10.1126/sciadv.aay5324.

8. Fauza N., Ernidawati, Syaflita D. Difficulty analysis of physics students in learning online during pandemic COVID-19. *Jurnal Geliga Sains (JGS): Jurnal Pendidikan Fisika*, 2020. № 8 (1). P. 49-54. DOI: <http://dx.doi.org/10.31258/jgs.8.1.49-54>.

9. Irfan M., Kusumaningrum B., Yulia Y., Widodo S.A. Challenges during the pandemic: Use of e-learning in mathematics learning in higher education. *Infinity: Journal of Mathematics Education*, 2020. Vol. 9, № 2. P. 147-158. DOI: <https://doi.org/10.22460/infinity.v9i2.p147-158>.

References:

1. Boroditskaya, G.P., Pazyuk, K.T. (2017). Aktualnost distantsionnogo obrazovaniya v Rossii [Relevance of distance education in Russia]. *Elektronnoye nauchnoye izdaniye "Uchenyye zametki TOGU" – Electronic Scientific Publication "Scientific Notes of TGU"*, 8 (1), 387-389 [in Russian].

2. Bugrov, A.S., Krepets, I.V. (2020). Analiz rezultativnosti organizatsii elektronnoho obucheniya v sisteme srednego professionalnogo obrazovaniya v period samoizolyatsii [Analysis of the effectiveness of the organization of e-learning in the system of secondary vocational education during the period of self-isolation]. *Professionalnoye obrazovaniye i rynek truda – Vocational Education and the Labor Market*, 2, 55–57. DOI 10.24411/2307-4264-2020-10212 [in Russian].

3. Vinogradov, O.G. (2016). Akademichna uspishnist: kompleksnyy pidkhid do pobudovy peredbachuvalnykh modeley [Academic performance: a complex approach to predictive modelling]. *Naukovi zapysky NaUKMA – Scientific Notes of NaUKMA*, 188, 46-49 [in Ukrainian].

4. Ishchenko, R.M., Gorbunovich, I.V. (2020). Mizhpredmetni zvyazky fizyky i matematyky pid chas vykladannya fizychnykh osnov mekhaniky studentam tekhnichnoho universytetu [Intersubject connections of physics and mathematics at teaching the physical fundamentals of mechanics to students of technical university]. *Fizyko-matematychna osvita – Physical and Mathematical Education*, 1 (23), 2, 39-44. DOI: 10.31110/2413-1571-2020-023-1-2-006 [in Ukrainian].

5. Lebedeva, I.L., Norik, L.O. (2020). Efektyvnist e-learning studentiv v umovakh karantynu na prykladi dystsyplin matematychnoho tsykladu [The effectiveness of e-learning of students in quarantine conditions for the example of mathematical cycle disciplines]. *Fizyko-matematychna osvita – Physical and Mathematical Education*, 3 (25), 2, 93-100. DOI 10.31110/2413-1571-2020-025-3-032 [in Ukrainian].

6. Salnyk, I.V., Siryk, E.P. (2020). Pidhotovka ta provedennya seminarskykh zanyat z fizyky v umovakh dystantsiynoho navchannya [Preparation and conducting of seminars on physics in the conditions of distance learning]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky – Scientific notes. Series: Pedagogical Sciences*, 189, 68-74. DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-68-74 [in

Ukrainian].

7. Chirikov, I., Semenova, T., Maloshonok, N., Bettinger, E., Kizilcec, R.F. (2020). Online education platforms scale college STEM instruction with equivalent learning outcomes at lower cost. *Science Advances*, 6 (15), 5324 (10). DOI: 10.1126/sciadv.aay5324 [in English].

8. Fauza, N., Ernidawati, Syaflita, D. (2020). Difficulty analysis of physics students in learning online during pandemic COVID-19. *Jurnal Geliga Sains (JGS): Jurnal Pendidikan Fisika*, 8 (1), 49-54. DOI: <http://dx.doi.org/10.31258/jgs.8.1.49-54> [in English].

9. Irfan, M., Kusumaningrum, B., Yulia Y., Widodo, S.A. (2020). Challenges during the pandemic: Use of e-learning in mathematics learning in higher education. *Infinity: Journal of Mathematics Education*, 9 (2), 147-158. DOI: <https://doi.org/10.22460/infinity.v9i2.p147-158> [in English].

Abstract. *It is known that higher mathematics and physics belong to the cycle of compulsory disciplines of mathematical and natural science training studied by students of technical specialties. Accordingly, the study of the effectiveness of distance learning of higher mathematics and physics of students of technical university under pandemic is relevant.*

Based on the results of the analysis of the success of students of the technical university from higher mathematics and physics, it was concluded that the distance learning of these disciplines in a pandemic with sufficient efficiency replaced the full-time education. The distribution of final grades of students from higher mathematics based on the results of distance and full-time learning was similar. The distribution of final grades of students from physics according to the results of these forms of education is quite different. In particular, according to the results of distance learning of physics, we can distinguish the two largest subgroups of students who received maximum (A) and, accordingly, minimum (E) final grades.

It should be noted that distance learning of higher mathematics and physics in the modern format has proved to be less appropriate for students with a low level of self-organization. In future, according to the authors, a mixed form of education of higher mathematics and physics should be more effective.

Key words: *distance learning, full-time education, higher mathematics, physics, final grades, effectiveness of distance learning, students of technical university.*

Стаття відправлена: 31.05.2021 р.

© Іщенко Р.М., Горбунович І.В.

УДК 378.37

**INFORMATION AND MEDIA COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS
IN DOCUMENTATION****ІНФОРМАЦІЙНА ТА МЕДІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ
ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА**

Siomina A. A. / Сьоміна А. А.

postgraduate / аспірант

ORCID: 0000-0002-3457-3603

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,

Суми, Роменська, 87, 40002

Анотація. В роботі розглядаються ознаки та критерії до медійно та інформаційно компетентної людини. Проаналізовано чотири групи основних медійних компетентностей, необхідних для інфомедіаграмотної особистості. Наголошено на тому, що сучасний фахівець із документознавства та інформаційної діяльності обов'язково має бути обізнаним у вищезгаданих компетентностях, бо його робота тісно пов'язана з інформаційними потоками, і важливо гарно у них орієнтуватися, щоб бути професіоналом у своїй справі.

Ключові слова: компетентність, документознавець, інфомедійна грамотність, медійна компетентність.

Вступ.

Усе більше людей – науковців, студентів, викладачів, учителів та школярів, дізнаються про існування проєктів, пов'язаних із упровадженням медіаграмотності у навчальних закладах по всьому світу. Інформаційна та медійна грамотність може визначатися як розуміння, використання, комунікація та вміння досягати власних цілей за допомогою медіа та тієї інформації, що постійно оточує кожну людину у сучасному світі і в якій іноді так важко зорієнтуватися, щоб встановити істину. Документознавець – це людина, яка обробляє та постійно працює із інформаційними потоками, тому вважаємо інфомедійну грамотність майбутніх бакалаврів із документознавства одним із важливих складників професійної компетентності майбутніх фахівців із документознавства.

Основний текст.

Експерти визначають чотири основні групи компетентностей із медіаграмотності: розуміння медіа, можливе комунікування за допомогою медіазасобів, використання медіа, уміння досягати якихось певних цілей за допомогою медіа.

Варто згадати десять основних компетентностей медіаграмотної людини і більш докладно про них розповісти.

До першої групи – «розуміння» зараховуємо три компетентності, так чи так пов'язаних із основним терміном.

По-перше, це розуміння впливу засобів масової інформації на суспільство. Варто пам'ятати про те, що ЗМІ дуже сильно впливають на наше повсякденне життя, і від цього нікуди не сховатися. Цей процес фактично визначає рівень впливу засобів масової інформації на життя і функціонування суспільства, і цей рівень постійно збільшується. Для медіаграмотної людини важливо

усвідомлювати посилення цього процесу і його наслідків для суспільства. Медіаграмотність передбачає досвід, обговорення та дискусії цієї проблеми та її можливих наслідків. Але у першу чергу, важливо просто знати і пам'ятати про вплив ЗМІ, ніколи про це не забуваючи.

По-друге, медіаграмотна особистість має знати про те, як саме функціонують і яка структура засобів масової інформації. На виході ми отримуємо готовий продукт – рекламу, газету тощо. Але цьому передувала низка певних умов, технічних та креативних рішень, які сформували ідею та перетворили її у певне напівматеріальне явище. Важливо знати про існування окремих цільових груп, для яких створюється медіаконтент, і про те, що журнали, канали і взагалі медіа обов'язково орієнтуються на такі цільові аудиторії за допомогою форми, змісту, реклами, кольору тощо, щоб «зацепити» людей своїм продуктом. Звичайно, це є фактичною маніпуляцією масами, тому бути медіаграмотним означає пам'ятати, що цільова аудиторія впливає на форму і зміст медіа, і розуміти внутрішню логіку ЗМІ та вплив таких факторів на остаточні повідомлення, які ми отримуємо із засобів масової інформації.

По-третє, важливо завжди пам'ятати, що медіа – це чиясь особиста точка зору, із якої нам подається інформація, і не завжди така точка зору повністю співпадає із істиною. Та ж реклама, наприклад, може існувати як окремий продукт чи як прихована частинка чогось більшого задля кращого засвоєння рецепієнтами інформації. Існують різні редакційні позиції, відмінності норм у різних жанрах та стилях, про які варто завжди пам'ятати людині, яка хоче бути медіаграмотною. Не слід забувати про те, що медіа підтримує ідеї, які корисні людям із великими статками, що керують політикою у сучасному світі, а такі ідеї мають властивість закривати очі на певні нюанси. Отже, медіаграмотна людина має пам'ятати про всі ці деталі, щоб висловлювати компетентні судження.

До другої групи, що має назву «використання», зараховуємо такі пункти, як:

1. Обізнаність у використанні технічного обладнання та програмного забезпечення – невід'ємна складова інфомедіаграмотної особистості. Такі навички, хоча б найпростіші, необхідні у нашому суспільстві. Тому вміння працювати за комп'ютером, починаючи від налегшого (користування мишкою та відкриття браузера) до складнішого (створення презентацій) і ще більш складного (оперування програмами створення відео та веб-сайтів) є лакмусом медіаграмотної особистості у тому числі. Активне використання технологій означає також вміння вчасно зупинитись, відкласти телефон, не встановити якусь підозрілу програму, не заходити на підозрілі сайти. А також не боятися розпочати користування якоюсь новою програмою або інформаційним ресурсом, і при цьому не заповнювати таким засобом проведення вільного часу абсолютно все своє вільне від роботи життя.

2. Необхідність орієнтації у медіасередовищі у чомусь підвищує «вимоги» до медіаграмотної особистості. Це означає необхідність обирати правильно серед різноманітних інформаційних ресурсів саме той, що буде доречним у тій чи тій ситуації, а також мати можливість і певні навички для того, щоб розуміти необхідність або навпаки, недоречність таких ресурсів.

Наступна група медіакомпетентностей має загальну назву «комунікація» і пов'язана із соціальними навичками медіаграмотного громадянина.

По-перше, важливо вміти шукати та обробляти інформацію, якої на сьогодні величезна кількість – мільйони газет, безліч книг, незліченна кількість інформації, що надається нам із різних джерел. Все це може заплутати та змусити прийняти неправильне рішення щодо якоїсь важливої справи. Інфомедіаграмотна людина має орієнтуватися у тому, наскільки надійною, вірною і дійсно потрібною є отримана інформація, бо це допоможе їй оптимально використовувати інформацію. Важливо також уміти правильно зберігати і ділитися із іншими людьми віднайденою інформацією.

По-друге, у сучасному суспільстві, що не тільки споживає, але і створює контент, важливо вміти створювати продукт і подавати будь-яку інформацію правильно та красиво. Ми не тільки сприймаємо і читаємо новини, але й реагуємо на них, наприклад, постами у соцмережах. Ми створюємо відео, робимо безліч фото, пишемо свої думки – і сучасній людині необхідно уміти зробити своє повідомлення доречним для власної цільової аудиторії, цікавим та (обов'язково) гарно оформленим. Бо візуалізація та цікавий дизайн поряд із важливим, непересічним текстом приверне набагато більше уваги аудиторії, ніж просто гарний текст без нічого або із поганеньким візуалом. Отже, медіаграмотна особистість вміє створювати естетично привабливий та інформаційно насичений і доречний контент для своєї цільової аудиторії.

По-третє, соціальні мережі – ще одна невід'ємна складова правильного образу медіа компетентної людини. Суспільство на сьогодні нерозривно пов'язане із мережею інтернет, бо ми можемо спілкуватися у будь-який час із людиною з Америки, Китаю, Італії та всіх інших країн світу, не прикладаючи для цього зусиль і не виходячи із дому. Саме тому важливо бути постійно у руслі усіх подій, повністю використовувати усі ресурси соціальних мереж, і це не так вже й просто. Потрібні певні навички для того, щоб не наробити помилок. Перш за все потрібно знати правила і норми поведінки, що можна і не можна робити, пам'ятати і правильно адаптувати у відповідності із нормами і цінностями інтернет-спільноти свою поведінку та дії. Також необхідно вміти і правильно розуміти, коли із людиною варто продовжити спілкування, а коли потрібно припинити усі контакти, бо спілкування онлайн дозволяє людям оперувати фактами і сенсами собі на користь, замилюючи очі на правду і істинні мотиви поведінки. У реальному житті ми бачимо вираз обличчя, міміку, очі людини, і тому із більшою вигодою можемо зробити висновок про те, бреше чи говорить правду твій співрозмовник. У соціальних мережах нам часто залишаються лише смайлики, і навіть спілкування через відозв'язок не завжди може виправити ситуацію. Тому для інформованої та медійно компетентної людини важливо орієнтуватися у таких тонкощах і нюансах, бо вони, як відомо, і є найголовнішими у повідомленні. Необхідно також завчасно побачити і припинити неправомірне вживання соціальними мережами, уникати небажаних повідомлень, знати, коли повідомлення може бути шкідливим або небезпечними. Для медійно грамотної особистості завжди важливо у соцмережах знати, коли і як розпочати співпрацювати з іншими людьми, як

розпочати розмову або як її припинити, чим варто ділитися і як зробити так, щоб ваші пости читали і звертали на них більшу увагу, як важливо спілкуватися і постійно підтримувати інших людей у цьому соціальному колі. Фактично, взаємність – це один із найголовніших принципів спілкування у соціальних мережах, а тому інфомедіаграмотна особистість повинна завжди про це пам'ятати. При цьому не варто забувати про свої цілі і наміри, але поважати і підтримувати інтереси такого інформаційного простору та спільноти надзвичайно важливо.

«Стратегічна» медіакомпетентність передбачає досягнення особистістю певних власних цілей за допомогою вже існуючих медіа знань, навичок та умінь.

Необхідність повного усвідомлення процесу і наслідків використання засобів масової інформації визначає медіаграмотну та медійно компетентну особистість. Саме тому важливо оцінювати пасивне використання медіа та його вплив на повсякденне життя. Що ви дивитесь і що не дивитесь, а варто було б дивитися, що впливає на вас а що залишає байдужими, які медіа ви виключили із власного інформаційного середовища, а які додали – все це формує відповідальність до споживання, використання і сприймання медіа ресурсів. Бо такі речі мають наслідки використання засобів масової інформації і визначають, наскільки особистість орієнтується у мас медіа, що і як вона робить із інформацією і що вона не робить із нею, із ким і як ви спілкуєтесь у соціальних мережах. Усе це впливає на особисте життя громадянина надзвичайною мірою, і тому для медіа компетентної особистості важливо грамотно застосовувати засоби масової інформації, щоб свідомо орієнтуватись у інформаційних, мережевих потоках.

Врешті-решт, засоби масової інформації – це лише засіб для досягнення певних цілей. На сьогодні для багатьох повсякденно необхідних речей медіа відіграють величезну роль: ми обираємо їжу, одяг, дім, зовнішність, знаходимо друзів і вирішуємо, куди поїхати у відпустку, у великій мірі за допомогою медіа. Завдяки медіа можна врятувати життя, знайти кохання або поговорити із мамою, яка знаходиться за тисячі кілометрів від своєї дитини. Але інколи медіа не потрібні чи навіть шкідливі для людини. Медіаграмотна особистість визначається умінням зрозуміти, де варто пройти повз, де у повідомленні знаходиться прихована реклама, де повідомлення налаштоване на керування та маніпулювання масами і чому потрібно прибрати різне «сміття» зі свого інфомедіа простору. Важливо пам'ятати, коли варто припинити слухати, читати, сприймати інформацію. Такі компетентності формують, врешті-решт, свідомого споживача інформації і медіа-контенту і захищають його від негативного впливу засобів масової інформації.

Висновки.

Необхідність упровадження в освітній процес майбутніх бакалаврів із документознавства інформаційної та медійної компетентності зумовлена професійними вимогами до спеціальності документознавців. Робота із інформаційними потоками вимагає від сучасного документознавця уміння орієнтуватися у тому вирі інформації, що постійно нас оточує, і тому вважаємо

за необхідне впровадження низки вправ із вироблення інформаційної та медійної компетентності фахівців із документознавства. Це може бути робота із документами і віднайдення неточностей, аналіз документів на офіційних державних сайтах тощо.

Література

1. [Електронний ресурс]

<https://ms.detector.media/mediaosvita/post/18961/2017-05-24-buty-mediagramotnym-desyat-neobkhidnykh-kompetentnostey/>

Abstract. *The paper considers the signs and criteria for a media and information competent person. Four groups of basic media competencies required for an info-media literate person are analyzed. It is emphasized that a modern specialist in document science and information activities must be aware of the above competencies, because his work is closely related to information flows, and it is important to be well versed in them to be a professional in their field.*

Key words: *competence, documentologist, infomedia literacy, media competence.*

Науковий керівник: д.п.н., проф. Семенов О. М.

Стаття відправлена: 17.06.2021 г.

© Сьоміна А. А.

УДК 378.147:371.134:53:004.92:004.55

**PREPARATION OF MASTERS FOR DISTANCE LESSONS
ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ УРОКІВ****Pyschal A.O. / Пищаль А.О.***as. / асистент.***Kukh O.M. / Кух О.М.***as. / асистент.***Kukh A.M. / Кух А.М.***d.p.s., prof. / д.п.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-7865-4704

*Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University,**Kamianets-Podilskyj, Ohienko Str., 61, 32300**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,**Кам'янець-Подільський, вул. Симона Петлюри, 1, 32300*

Анотація. Здійснено аналіз підготовки магістрів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в дистанційному навчанні. Виявлено, що ефективна підготовка здійснюється не тільки при вивченні процедур роботи із он-лайн сервісами дистанційного навчання, але й у ході проектування дистанційного заняття. Запропоновано програму дій учителя при використанні засобів дистанційного навчання, що конструює його діяльність в аудіо- і візуальному контексті. Програма регламентує також і діяльність учнів в ході дистанційного уроку. Визначено доцільні форми дистанційної взаємодії, які знайшли своє відображення в практичній підготовці магістрів середньої та спеціальної освіти

Ключові слова: підготовка магістрів, інформаційно-комунікаційні технології, форми дистанційної освіти, програма навчання.

В умовах дистанційного навчання особливої ваги набуває підготовка майбутніх педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах дистанційного навчання. Найбільш важливим є компонент використання он-лайн ресурсів у підготовці магістрів середньої та спеціальної освіти. Основні функції он-лайн ресурсів для організації навчальної діяльності можна сформулювати так: пояснення основних теоретичних положень, співвідношень характеристик розглядуваних об'єктів та систем; створення схем та малюнків; використання інтерактивних дошок; надання логічних пояснень результатам вимірювань; ігрові засоби навчання; проведення контролю.

Застосовування дистанційного навчання вимагає урізноманітнення форм взаємодії. Найбільшого поширення у підготовці магістрів набули такі форми підготовки: чат-заняття - вид синхронного навчання, коли всі учасники мають одночасний доступ до чату, можуть ставити запитання і бачити відповіді викладача і студентів; веб-заняття - дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей інтернету; телеконференція – віддалена взаємодія учасників за допомогою спеціальних відеоконференційних технологій на основі списків розсилки з використанням електронної пошти. Одна з головних проблем впровадження дистанційних форм навчання – оптимальне поєднання традиційних і інноваційних методів в освітній системі.

При підготовці дистанційного заняття важливо розробити програму діяльності вчителя. При формуванні основних понять програма може мати наступні кроки:

Учитель подає конкретну ситуацію, яка відтворює нове поняття і констатує факт виявлення його рис.

Формулює загальну пізнавальну задачу «Що це за поняття?».

Означує перехід і формулює пізнавальну задачу.

Означує перехід до розв'язання пізнавальної задачі.

Демонструє зразок розв'язання пізнавальної задачі.

Означує перехід до формулювання відповіді на пізнавальну задачу 1.

Формулює узагальнене судження про смисл поняття.

Означує перехід і формулює пізнавальну задачу для закріплення.

Означує перехід до розв'язання пізнавальної задачі для закріплення.

Залучає учні до розв'язку пізнавальної задачі задаючи запитання навідного характеру

Означує перехід до формулювання відповіді на пізнавальну задачу закріплення.

Формулює узагальнене судження про поняття, що формується

Означує перехід і формулює контрольне завдання.

Означує перехід до розв'язання контрольного завдання.

Здійснює оперативний контроль з виконання контрольного завдання

Повідомляє про результати контролю

Формулює узагальнене судження про поняття.

Означує перехід до відповіді на загальну пізнавальну задачу і формулює узагальнене судження про істотні ознаки даного поняття.

Означує перехід до підбору назви «нового» поняття і «добирає» термін або словосполучення для його позначення.

Означує перехід до формулювання означення і формулює його визначення.

Підводить підсумок у вигляді короткого викладу змісту сформованого поняття.

За умов дистанційного навчання важливим є опора на сервіси, що використовуються для підтримки уроку: наочність, схеми, малюнки, презентації, відеоматеріали, комунікаційні технології. Тому програму формування дій майбутніх учителів входить не тільки аудіоконтент («що говорити»), але й візуальний компонент («що демонструвати») та спонукальний елемент («що робити учням»).

Тому розробка фрагмента дистанційного заняття починається із формулювання загальної теми, визначення мети, формулювання програми дій учителя («кажу», «дію»), яка передбачає стимулювання діяльності учнів.

Наведемо приклад розробки фрагмента дистанційного уроку фізики з використанням віртуальної лабораторії Phet Virtual Lab(візуальний компонент).

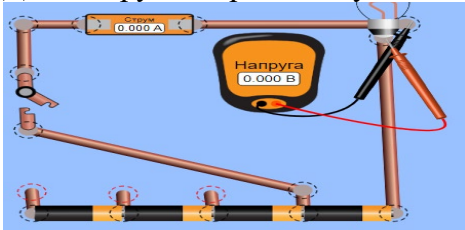

1. **Тема уроку** «Залежність сили струму від напруги на ділянці кола».

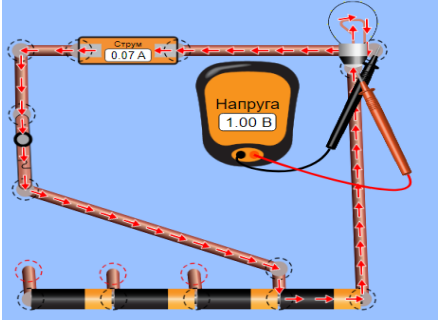
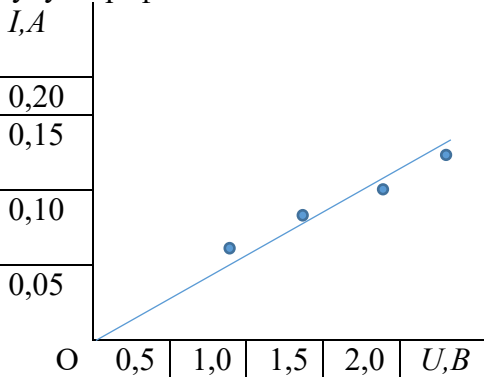
2. **Мета фрагмента уроку:** учні повинні засвоїти, що сила струму через провідник прямо пропорційна напрузі на його кінцях.

3. **Обладнання:** реостат ($R = 150 \text{ Ом}$), батарейки круглі - 4 шт., амперметр демонстраційний (шунт на 3А), вольтметр демонстраційний (додатковий опір на 5В), вимикач, з'єднувальні дроти, віртуальна лабораторія Phet Virtual Lab.

4. **Перебіг уроку:**

Прог- рама дій	Кажу	Дію
1.	Отже, потрібно встановити вигляд залежності сили струму в провіднику від напруги на його кінцях.	Записую на дошці: $I = f(U)$
2.	Як шукати відповідь на це завдання? Що потрібно зробити?	
3.	Для цього потрібно створити струм в будь-якому провіднику і змінюючи напругу на його кінцях, виміряти величину напруги і сили струму. За отриманими експериментальними даними побудувати графік залежності сили струму від напруги і підібрати функцію, яка описує побудований графік	Записую на дошці: Ідея: створити струм у провіднику, змінюючи U , фіксувати U та I , побудувати графік $U(I)$
4.	Для проведення експерименту потрібно спроектувати експериментальну установку	Демонструю зображення установки:
5.	А. Для того, щоб створити струм, потрібно з'єднати провідник з джерелом струму. Напруга на кінцях провідника можна змінювати, наприклад, включаючи в ланцюг послідовно різне число джерел або в коло включити реостат. Для вимірювання сили струму в провіднику послідовно з ним потрібно включити амперметр, а напругу вимірювати вольтметром. Його включають паралельно Б. Для проведення експериментального дослідження потрібно зібрати електричне коло за схемою. Які прилади візьмемо для цього? В. Візьмемо в якості провідника провід, намотаний на циліндричний барабан. Як джерела струму використовуємо круглі батарейки. Силу струму будемо вимірювати амперметром з ціною поділки 0,2А (похибка - 0,1А), напругу - вольтметром з ціною поділки 0,5В (похибка 0,25 В). Ось з'єднувальні дроти.	Показую кожен елемент кола: 4 батарейки, амперметр, вольтметр, з'єднувальні дроти Виконую операції по збірці електричного кола: 1) з'єдную «+» джерела з ключем; 2) з'єдную ключ з реостатом; 3) з'єдную реостат з «+» амперметра; 4) з'єдную «-» амперметра з «-» джерела; 5) з'єдную «-» вольтметра з клемою реостата, з'єднаною з «-» джерела; 6) з'єдную вольтметр з іншою клемою реостата; 7) замикаю перемикач

	Г. З'єднаємо прилади проводами. Я буду збирати ланцюг, а ви контролюйте мої дії. Починаю збірку від позитивного полюса джерела. З'єдную його з ключем, від ключа до провідника, від нього до «+» амперметра, від «-» амперметра до «мінуса» джерела. Тепер - вольтметр: «+» вольтметра - до кінця провідника, з'єданого з «+» джерела, «-» вольтметра - до іншого кінця провідника. Коло зібране. Перевіримо її дієздатність. Струм є.													
6.	Тепер потрібно визначити, як провести експеримент, які операції потрібно провести з установкою													
7.	Почнемо з найменшого значення напруги. Для цього в коло увімкнемо одну батарейку. Щоб виник струм, замкнемо перемикач (ключ). Зніmemo показання амперметра і вольтметра. Щоб змінити напругу у провіднику, розімкнемо ключ і включимо дві батарейки. Потім знову замкнемо ключ і зніmemo показання амперметра і вольтметра і т.д.	Записую на дошці: «Програма експерименту: 1. Включити одну батарейку. 2. Замкнути ключ. 3. Зняти покази амперметра і вольтметра. 4. Розімкнути ключ. 5. Включити дві батарейки 6. Повторити п.2-4 7. Включити три батарейки 8. Повторити п.2-4 9. Включити чотири батарейки 10. Повторити п.2-4.												
8.	Як будемо фіксувати значення сили струму і напруги?													
9.	Зручно записувати дані в таблицю. У першому рядочку - значення напруги в вольтах, у другому - силу струму в амперах	Викреслюю на дошці шапку таблиці <table><tr><td>U, В</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>I, А</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>	U, В						I, А					
U, В														
I, А														
10.	Тепер можна проводити експеримент. Увага! Починаємо дослід!	Замикаю ключ												
11.	Вольтметр показує 1 В, амперметр - 0,7 А. Розмикаю ключ. Включаю дві батарейки ... Експеримент закінчено!	Записую в таблицю Виконую названі дії <table><tr><td>U, В</td><td>1,0</td><td>1,4</td><td>2,0</td><td>2,25</td></tr><tr><td>I, А</td><td>0,07</td><td>0,09</td><td>0,12</td><td>0,14</td></tr></table>	U, В	1,0	1,4	2,0	2,25	I, А	0,07	0,09	0,12	0,14		
U, В	1,0	1,4	2,0	2,25										
I, А	0,07	0,09	0,12	0,14										
12.	Дані отримані. Можна будувати графік													
13.	Спочатку побудуємо систему координат. По осі абсцис будемо відкладати значення напруги в вольтах, по осі ординат - силу струму в амперах. Виберемо масштаб. Нехай найбільший відрізок по осі абсцис відповідає 2,5 В. Розділимо його на 5 частин. Підпишемо отримані поділки: 0,5; 1,0; 1,5; 2,0. Найбільший відрізок по осі ординат відповідає 0,15 А. Розділимо його на 3 частини. Позначимо поділки - 0,05; 0,10, 0,15. Нанесемо експериментальні дані на координатну площину: (0; 0), (1,0; 0,07).	Будую графік: I, А 												

	<i>(1,4; 0,09), (2,0; 0,12), (2,25; 0,14) у вигляді відрізків довжиною, що відповідає похибці вимірювань. З'єднаємо отримані відрізки плавною лінією. Вона схожа на пряму. Проведемо в межах відрізків пряму лінію</i>	
14.	<i>Тепер можна зробити висновок про вид залежності між силою струму і напругою</i>	
15.	<i>Отриманий графік - це графік прямої пропорційності $y = kx$. Отже, сила струму в дослідженому провіднику прямо пропорційна напрузі на його кінцях. Коефіцієнт пропорційності дорівнює приблизно 0,7.</i>	Записую на дошці: $I = 0,07U$
16.	<i>Чи можна вважати, що для інших провідників залежність сили струму від напруги така ж?</i>	
17.	<i>Проведемо експеримент для інших провідників.</i>	Ще двічі проводжу експеримент за п.10-16.
18.	<i>Тепер спробуємо сформулювати загальний висновок</i>	
19.	<i>Отже, ми досліджували три провідники і в кожному випадку отримали пряму пропорційну залежність між силою струму і напругою. Можна стверджувати, що для будь-якого провідника сила струму прямо пропорційна напрузі на його кінцях.</i>	Записую на дошці і обводжу рамку: $I = kU$
20.	<i>Ми розв'язали задачу про вид залежності між силою струму в провіднику та напругою на його кінцях. Для її розв'язання ми спроектували і зібрали електричне коло, за допомогою якого відтворили струм у провіднику, змінювали напругу і вимірювали напругу і силу струму. За отриманими даними побудували графік залежності сили струму від напруги. Він виявився прямою лінією для трьох провідників. Це означає, що сила струму в провіднику прямо пропорційна напрузі на його кінцях, а формула залежності – $I = kU$</i>	

Висновки:

Підготовка магістрів до проведення дистанційних занять є важливим етапом підготовки майбутнього фахівця. Така підготовка передбачає поєднанням сучасних методик та технологій навчання. Цим забезпечується успішність та якість навчання і освіти майбутніх педагогів.

Література:

1. Що таке PhET? Стислий вступ до Phet симуляцій - Режим доступу: <https://phet.colorado.edu/uk/about>

2. Планування з використання PhET –Режим доступу:

<https://phet.colorado.edu/uk/teaching-resources/planningToUsePhet>

Abstract. *The analysis of preparation of masters for use of information and communication technologies in distance learning is carried out. It was found that effective training is carried out not only in the study of procedures for working with online distance learning services, but also in the design of distance learning. The program of actions of the teacher at use of means of distance learning which constructs its activity in an audio and visual context is offered. The program also regulates the activities of students during the distance lesson. Appropriate forms of distance interaction are identified, which are reflected in the practical training of masters of secondary and special education*

Key words: *master's degree training, information and communication technologies, forms of distance education, curriculum*

Статья отправлена: 18.06.2021 р.

© Пищаль А.О., Кух О.М., Кух А.М.

УДК 371.311

**FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORKERS FOR
WORK IN PENITENTIAL SYSTEMS****ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ****Makar L.M./ Мака́р Л.М.***ph.d., as.prof./ к.п.н., доц.*<http://orcid.org/0000-0002-0372-7892>*Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda,**Kharkiv, Alchevskikh, 29 61168**Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,**Харків, Алчевських, 29, 61168*

Анотація. В роботі розглядається проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у закладах пенітенціарної системи; специфіка соціальної роботи в пенітенціарних установах; важливість формування комунікативної та інформаційної компетенцій майбутніх соціальних працівників під час організації навчальної практики; питання взаємодії соціального працівника з клієнтом; підкреслено важливість особистісних і професійних якостей соціального працівника у закладах пенітенціарної системи.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, пенітенціарна система, професійна підготовка, навчальна практика, взаємодія.

Вступ.

Особливо гостро відчувається потреба у висококваліфікованих, компетентних спеціалістах соціальної сфери в умовах сучасних соціальних та економічних реформ, що супроводжується постійними кризовими явищами в країні. Від діяльності спеціалістів соціальної сфери залежить соціальна стабільність в суспільстві. Оскільки подолання криміналізації є найважливішим завданням в процесі розбудови громадянського суспільства в Україні, вкрай необхідною є високопрофесійна діяльність спеціалістів із соціальної роботи в пенітенціарних закладах, спрямована на повернення до суспільства людей законослухняних, орієнтованих на правові і моральні норми. Ефективність діяльності соціальних працівників у закладах пенітенціарної системи визначається рівнем їх особистісних і професійних якостей. Вимоги до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників зростають з кожним роком, що безумовно, викликано соціальними й економічними змінами в суспільстві. Аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що питання підготовки соціальних працівників розглядалися багатьма зарубіжними і вітчизняними вченими (М.Доел, Ш.Рамон, А.Пінкус, В.Андрущенко, М.Лукашевич, І.Пінчук, А.Капська, О.Карпенко). На сьогоднішній день, професійна підготовка кваліфікованих спеціалістів до роботи в закладах пенітенціарної системи є однією з найактуальніших проблем.

Основний текст.

Соціальна робота викликана певним етапом в розвитку суспільства і культури, тобто має соціокультурну природу. Вона має власну специфіку, особливу систему видів діяльності, але ще не достатньо розгорнута, тому їх

характер простежується в тих видах діяльності, які існували в минулому або існують в різних сферах суспільства як такі, що не мають відношення до соціальної роботи. І все ж, специфіка соціальної роботи як нової професії визначається не лише видами діяльності, а й характером самої діяльності соціального працівника, його ставленням до клієнта. В соціальній роботі дуже важливу роль відіграє система відносин «соціальний працівник-клієнт» і «соціальний працівник-оточення клієнта».

Сутність спілкування і взаємодії соціального працівника і клієнта можна визначити в процесі інформаційно-інструментального, перш за все вербального, спілкування. Від професіоналізму і моральних якостей спеціалістів, можливостей системи соціального захисту населення, соціально-економічних можливостей країни, як правило, залежить характер такої взаємодії. Разом з цим, соціальний працівник має враховувати й ті труднощі, з якими йому, можливо доведеться зіткнутися в процесі роботи з соціальним оточенням клієнта, яке вбачаючи в соціальному працівникові представника офіційного інституту, який зобов'язаний виконувати свої функції відповідно до законодавства по відношенню до клієнта, може свідомо уникати спільної діяльності, повністю довіряючи спеціалісту, який не має права дорікати рідним і близьким клієнта за невтручання в його життя, за бездіяльність, байдужість по відношенню до близької людини. Соціальний працівник має довести оточенню клієнта об'єктивну необхідність й користь його участі у вирішенні проблем клієнта, подолати протиріччя, що виникають у поглядах і думках людей, а також відчуження їх один від одного, викликати в них інтерес з метою організації ефективної співпраці, метою якої є – допомога клієнту, вирішення його проблеми.

Така взаємодія включає різні форми зв'язків: взаємне інформування, співпраця, взаємодопомога, взаємне навчання і просвіта, розуміння, прийняття. Оволодіння цими формами і готовність до їх використання у повсякденній практиці, забезпечується змістом підготовки майбутніх соціальних працівників.

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників нами розглядається як засвоєння системи професійних знань, умінь і навичок, формування єдності цінностей, сутнісних сил особистості, необхідних для кваліфікованого виконання професійних обов'язків.

Показником підготовки здобувача вищого навчального закладу до життєдіяльності в соціумі є готовність як інтегративна якість особистості майбутнього фахівця [3].

А. Ковальов, розглядає готовність до діяльності як якість особистості, що включає в себе усвідомлення особистісної й суспільної значущості діяльності, позитивне ставлення до неї і здатність до її виконання [2].

Готовність до того або іншого виду діяльності характеризується, насамперед, психологічним станом особистості, що виявляється безпосередньо перед початком діяльності, коли необхідно остаточно прийняти рішення про свою готовність до виконання поставленого завдання. Цей складний стан особистості залежить від характеру майбутньої діяльності, особистих властивостей і якостей людини, характеризується налаштованістю й

мобілізацією психіки, спрямованої на подолання труднощів і перешкод, що виникають, на досягнення певного результату [6].

Сучасні вимоги соціальних служб і, головне, клієнтів цих служб, підвищують вимоги до закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку й перепідготовку спеціалістів з соціальної роботи. Реформи соціального обслуговування населення й вищої професійної освіти вимагають адекватної перебудови системи підготовки кадрів для соціальної роботи. Особливого значення сьогодні набуває якість навчання, професіоналізм професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти, забезпечення оптимального поєднання традиційних та нових підходів з акцентом на активні методи навчання майбутніх спеціалістів [5].

У підготовці спеціалістів із соціальної роботи існує низка проблем: відсутність єдиного понятійно-термінологічного апарату соціальної роботи, що ускладнює наукові дослідження й розробки в цій сфері; складність застосування зарубіжного досвіду в цій сфері діяльності з урахуванням соціально-економічних, територіальних умов, рівня розвитку й структури системи соціальної допомоги й захисту населення; відрив теорії від практики соціальної роботи, що є наслідком багаторічної відсутності професійної підготовки спеціалістів при одночасному існуванні соціальних служб, в яких функціональні обов'язки соціальних працівників виконували професійно некомпетентні люди.

Згідно підходу А. Капської до розуміння соціальної роботи – це вплив професіоналів, громадськості та соціальних інститутів на суспільство шляхом формування і реалізації соціальної політики, спрямованої на створення сприятливих умов життєдіяльності [1].

Виходячи з цього визначення, підготовка спеціалістів із соціальної роботи має містити більше практичних занять із опорою на теоретичний матеріал з метою формування в них професійних компетенцій. Під професійними компетенціями розуміють сукупність професійних знань, умінь і навичок, яка формує здатність спеціалістів із соціальної роботи виконувати свої функціональні обов'язки відповідно до своєї посади.

Завданням практичного навчання є – підготовка фахівців, які: готові до розробки й реалізації технологій соціальної роботи при наданні допомоги клієнту, до взаємодії з іншими соціальними установами; володіють навичками вирішення проблем клієнта шляхом залучення інших спеціалістів; використовують сучасні технології зв'язків з громадськістю в процесі професійної діяльності.

Навчальна практика, спрямована на набуття здобувачами досвіду здійснення професійної діяльності, активізацію, апробацію та інтеграцію отриманих знань, умінь і навичок є складовою частиною освітнього процесу майбутніх бакалаврів соціальної роботи. При організації й супроводі здобувачів під час навчальної практики особливого значення слід надавати застосуванню розвивальних технологій і методів.

Збільшити кількість соціальних і міжособистісних зв'язків між здобувачами вищої освіти, підвищити згуртованість, взаєморозуміння і

взаємодопомогу, розвинути навички роботи в групі, навчити пояснювати, слухати й розуміти співрозмовника, враховувати думку інших дозволяє використання колективних форм роботи. Стимуляція професійного й ділового спілкування здобувачів вищої освіти при виконанні завдань розвиває комунікативну компетенцію майбутніх соціальних працівників й підвищує їх відповідальність за формування міжособистісних зв'язків у колективі.

Навчання здобувачів інтегруванню знань і вмінь, отриманих під час вивчення різних навчальних дисциплін, збиранню, аналізу й класифікації інформації забезпечується міждисциплінарними зв'язками під час виконання інформаційно-пошукових і творчих завдань. Вирішення професійно орієнтованих завдань, складання звітів про практику на персональному комп'ютері – все це підвищує професійну спрямованість освітнього процесу й розвиває інформаційну компетенцію майбутніх соціальних працівників.

Соціальна робота є універсальним видом діяльності. Вона вимагає від спеціаліста знань в різних галузях і вмінь їх застосовувати на практиці. В зв'язку з цим до спеціаліста із соціальної роботи висуваються певні вимоги як до особистісних, так і до професійних його якостей. Існують специфічні знання й навички, які є характерними лише для пенітенціарної системи. Спеціаліст із соціальної роботи, який здійснює свою діяльність в установах виконання покарань, може ефективно реалізувати професійні завдання лише в тому випадку, якщо він володіє низкою специфічних знань, умінь, навичок та інших характеристик, обумовлених професійними особливостями.

Відповідно до міжнародних стандартів, пенітенціарна система має слугувати загальноприйнятій меті – перевихованню у відповідності із соціальними нормами і загальнолюдськими цінностями людини, яка скоїла протиправне діяння й отримала покарання у вигляді позбавлення волі, а також попередженню вчинення нею повторного злочину. У частині I та II статті 49 Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження із засудженими, до обов'язкового штату працівників пенітенціарних закладів включено: вчителів, викладачів ужитково-побутового мистецтва, психіатрів, психологів і соціальних працівників. Відповідно, соціальний працівник – це самостійна професія, предметом діяльності якої є вирішення завдань в усьому комплексі кримінально-виконавчої політики.

Правила містять функції соціального працівника у виконавчій установі: підтримка й зміцнення соціально корисних зв'язків з сім'єю; підтримка й зміцнення соціально корисних зв'язків з громадськими організаціями; захист громадянських інтересів засуджених; захист прав засуджених на соціальне забезпечення та інші соціальні пільги [4]. Спеціаліст із пенітенціарної соціальної роботи є в значній мірі універсалом, але при цьому його «універсалізм» має досить чіткі предметні кордони, задані життєвими проблемами клієнтів (засуджених) і можливими шляхами їх вирішення.

Висновки.

Було розглянуто питання про особливості професійної підготовки соціальних працівників до роботи в закладах пенітенціарної системи, професійні характеристики спеціаліста, які складаються в процесі професійної

підготовки в закладі вищої освіти і розвиваються в системі професійної діяльності, самоосвіти спеціаліста. Особистісні і професійні якості соціального працівника розвиваються у закладі вищої освіти як цілеспрямований процес досягнення особистісної зрілості й професійної компетентності його, як особистості, суб'єкта соціальної роботи й індивідуальності на основі розвитку своїх здібностей і можливостей. Майбутні соціальні працівники, які отримують вищу професійну освіту, потребують спеціалізації, що дозволяє їм ефективно виконувати свої функції в специфічних закладах пенітенціарної системи.

Література:

1. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. - К., 2001.
2. Ковальов А.Г. Психологія особистості. М.: Знання, 1969. 361 с.
3. Лактіонова Г.М. Теоретико-методологические основы социально-педагогической работы в условиях крупного города: дис...д-ра пед. наук: 13.00.05. К., 1999. 419 с.
4. Міжнародне співробітництво у сфері виконання покарань. Акти Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи / Уклад. К. Марисюк. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 180 с.
5. Шмелева Н.Б. Профессиональное развитие личности социального работника в системе подготовки и переподготовки кадров. Ульяновск, 2000.
6. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение. М.: Новая школа, 1998. 184 с.

Abstract. *The paper deals with the problem of professional training of future social workers to work in penitentiary institutions, issues of interaction of a social worker with a client; it is proved that the effectiveness of the activities of social workers in the institutions of the penitentiary system is determined by the level of their personal and professional qualities. It is noted that the requirements for the professional training of future social workers are growing every year, of course, caused by social and economic changes in societies; emphasized the importance of the personal and professional qualities of a social worker in the institutions of the penitentiary system, the development of communicative and informational competencies of future social workers in the organization of educational practice; the specificity of social work in penitentiary institutions is considered; the specificity of knowledge and skills that are characteristic only of the penitentiary system; it is emphasized that the training of specialists in social work should contain more practical classes based on theoretical material in order to form their professional competencies; it is proved that the personal and professional qualities of a social worker develop in an institution of higher education as a purposeful process of achieving personal maturity and professional competence as a person, a subject of social work and especially based on the development of their abilities and capabilities, as well as the fact that future social workers receiving higher professional education, require specialization, which allows them to effectively perform their functions in specific institutions of the penitentiary system.*

Key words: *social work, social worker, penitentiary system, vocational training, educational practice, interaction.*

© Макар Л.М.

УДК 395.6

SPEECH ETIQUETTE OF IRISH ENGLISH РЕЧЕВОЙ ЭТИКЕТ ИРЛАНДСКОГО АНГЛИЙСКОГО

Akulinina D.A. / Акулинина Д.А.

Derzhavin Tambov State University, Tambov, Internatsionalnaya Street 33, 392000

ТГУ им.Г.Р.Державина, Тамбов, Интернациональная ул. 33, 392000

Аннотация. В статье рассматривается исторический, социо-психологический контекст формирования ирландского речевого этикета, его табу, а также особенности публичного и бизнес дискурса. Выделены и проиллюстрированы следующие специфические черты этого явления: размытость формулировок (*indirectness*), указание на субъективность мнения (*subjectivities*), условные предложения, консультативные элементы; важность умалчивания. Все эти черты могут быть объединены в одно понятие, определяющее ирландский речевой этикет - консенсуальность (*consensually*). В тоже время, в общении с иностранцами ирландцы скрытны и неискренни. Согласно некоторым гипотезам, так сказалось продолжительное и кровопролитное противостояние с Англией.

Ключевые слова: речевой этикет, ирландский английский (*IrE*), консенсуальность, социо-психологический контекст, исторический контекст.

Вступление.

В глобализированном мире изучение основ иностранного речевого этикета постепенно становится привычным. Все более востребованы курсы бизнес-английского, в школьных языковых пособиях тоже присутствуют неизменные зазубривания фраз и языковые разминки. Однако к негативным чертам русского коммуникативного стиля все еще относят конфликтность, нелюбезность, проективное мышление и неумение завести “small-talk”, недоверие по отношению к англоговорящим и при этом прямолинейность, искренность в личном общении. Чтобы понять, как такие противоречивые исходные проявляются и уживаются в языке носителей, предлагаем поближе взглянуть на речевой этикет англоязычной страны, коммуникативный стиль которой также сочетает в себе прямолинейность и уклончивость, высмеивание собеседника и страх серьезно его уязвить, деревенскую простоту общения и пост-колониальную подозрительность, неприязнь ко всему английскому.

Исторические контекст формирования IrE

По словам доктора лингвистических наук Джеффри Коллина, ‘предполагающий, что Ирландский Английский - национальный язык Ирландии будет заподозрен в нехватке патриотизма’ [1, с. 19]. В 1534 году протестант Генрих VIII был признан главой англиканской церкви, в 1541 - королем Ирландии. С введением Penal laws, католики (т.е. подавляющее большинство ирландцев) и католические деятели лишались права покупать землю и владеть собственными земельными угодьями свыше установленного предела, получать высшее образование и вести профессиональную деятельность. То есть национальный ирландский язык и вероисповедание становились нелегальными, все использующие его - преступниками. Барды сберегли язык, однако место национального им постепенно утрачивалось. Сегодня, несмотря на политику поддержки Ирландского языка, на нем ежедневно говорит около 65 000 человек (из 1,5 млн им владеющих). Важную

роль в этом сыграла и жесткая экономическая политика Англии в период Великого Голода (1845-1850). Она способствовала сокращению населения Ирландии сократилось с 8 до 4,5 млн от голодной смерти и иммиграции. “Парламентские волнения” (1969 - 1998) связанные с разделением Ирландии на Северную и Республиканскую часть, привели к гибели свыше 6 тыс. человек. Следствием этого является и отсутствие стандарта Ирландского Английского и негативное отношение к RP.

Социо-психологический контекст формирования речевого этикета

Так как Ирландия вплоть до экономического бума конца XX века оставалась преимущественно аграрной страной, коммуникация на IrE в основном происходила в маленьких группах хорошо знакомых односельчан. Такая тесная организация сформировала главную черту IrE - стратегию взаимоподдержки и консенсуальности в процессе коммуникации. Ричарду Хикки [2, с. 371] выделяет следующие её особенности.

1. поиск общих точек соприкосновения при первом же речевом акте (общие знакомые, личные и профессиональные интересы).

2. реакция на монологическое высказывание собеседника фразами *yeah, right, sure, of course*

3. избегание открытого возражения или выражение его в очень аккуратных формулировках, помогающих “сохранить лицо” оппонента, а по возможности - и вовсе высказать размытое обещание. Например, с помощью т.н. ‘external mitigation’ - речевой стратегии, переносящей причину несогласия на посторонний объект: “ A: *Okay, I was wondering . . . Could I go along to the archive now, maybe?*

R: *Sure, you can. But I have to . . . right, well look, I’m afraid it costs 20 pounds an hour, sorry about that now. That’s the way it works, okay?*” [4]

Так как безапелляционный отказ дается ирландцам с большим трудом, однажды озвучив его, они не склонны менять свой ответ. Не смотря на уговоры и заверения в анонимности эксперимента, все тестовые группы говорящих остались при своей первоначальной позиции.

4. поддержка позиции собеседника (‘common ground’) : “*Sure we all have to pay these fierce Euro prices, don’t we now?*”[6, с. 139]

5. стратегия ‘feeling one’s way forward’ (почувствуй за другого) - ситуация озвучивается с позиции другого, осторожно, с заранее намеченными путями отступления. Русский аналог - “не хотите ли”. E.g.: A: *Would you be interested in seeing the new pub down on Mayor’s Walk? Well, you know, if you wanted to, you could drop in on Friday.* [4]

6. если один из коммуницирующих имеет более высокое социальное или финансовое положение, ему следует их чуть принижать [3: 42].

7. ритуальность в общении: знаменитое радушие ирландцев, закрепившее за страной имя “The land of thousand welcomes” (“Земля тысячи приветов”) нашло отражение и в прагматике. Так, предлагать что-либо собеседнику принято несколько раз, сводя возможность человека отказаться к минимуму, на отказ обижаются. Также практикуется предикация (или предсказание) будущих действий E.g. *You’ll have another drink before you go.* [2]

8. Тишина и умолчание. Тесная внутриобщинная связь зачастую позволяла получить информацию только благодаря наблюдению за чьими-то движениями, особенно в ситуации, когда прямого ответа на вопрос никто не знает. Задать вопрос напрямую означало бы прослыть “деревенским идиотом” (Margaret Mannion) [5] Сравнивая стиль флирта ирландцев и американцев, ирландские студентки отмечают многозначительную бессловесность первых : “<...> *the way in Ireland, it's done without being said. Like you know if they like you they will not start describing everything they like about you, but in America they all do, don't they?*” (from *International Corpus of English for Ireland*)

Урбанизационные процессы ускорили процесс обмена репликами, и теперь паузы и тишина зачастую расценивается как отсутствие интереса к собеседнику, которое нужно заполнить или даже перебить говорящего.

9. Так как в Ирландии принято подробно выпрашивать у незнакомцев детали их биографии, обязательно будет задан вопрос относительно места жительства. Однако если в речи собеседника есть намек на RP или иная возможность услышать неприемлемое “From England/Scotland”, вопрос будет задан аккуратно и размыто. Вместо “You're not from Ireland?”, он услышит “You are not from this part of Ireland, aren't you?”

Бизнес-коммуникация и противоречия дискурса

Ирландский бизнес-этикет является причудливым сочетанием общинных традиций и английского колониального наследия. Согласно исследованию социального психолога В. Кенни [7, с.73], речевой этикет в бывших колониях отличается наличием внутригрупповых “секретных слов, неискренней услужливости, не прямой коммуникации и скрытностью”. Вследствии этого создаются такие поведенческие паттерны как “пассивная агрессия, злословие, уклончивость, косвенные высказывания, избегание соревновательности и кичливость”. Косвенность (indirectness), по утверждению Кенни, является частью стратегии выживания “при наличии постоянного риска подавления, когда необходимо развить маневренность, проворство и остроумие, способное ответить вопросом на вопрос, искусно лгать и манипулировать”. Канадский психиатр Уорнес характеризовал ирландский стиль общения как “основанное на родовом желании не быть “пойманным на слове” или резкости (‘pinned down’ or ‘put down’)”, что по его мнению отражает “конфликт между навязанным британским правительством и “отсутствующим отцом” (т.е. национальным вождем). [2, с. 236]. Стиль взаимодействия со страной-колонизатором невольно проецируется на общение со всеми иностранцами.

При этом склонность к коммунальности проявляется в попытках провести коммуникацию по привычному “сельскому” паттерну. [2, с.303]. Основной механизм в данном процессе - *верникуляризация* (vernacularization), или использование некоторых произносительных и лексических диалектизмов для создания менее формального стиля разговора. Так например, в IrE некоторые слова имеют несколько вариантов произношения, позволяя сделать общение более расслабленным и свойским: “e.g. the words old and bold are usually [bo:ld] and [o:ld] respectively but have the vernacular pronunciations [baul] and [aul], e.g. the ol' lad will get here soon; the bol' Mike will do it alright. ” [4,с. 19]

Публичный речевой этикет

Обценная лексика (Cursing & Swearing): в глубоко католической Ирландии общеприняты 'богохульственные' восклицания "Jesus" или "God", выражающих эмоциональность момента или удивление. Самими ирландцами они как богохульство не воспринимаются. Использование "the F word" (ирл. 'feck(ing/er)') в публичных пространствах так же не преследуется законом. Более того, зачастую оно становится выражением дружелюбия собеседнику («slagging» - поддразнивание, дружеское оскорбление). Путеводитель для впечатлительных американцев предлагает "просто игнорировать его", как "unfortunate national habit". Стоит так же сказать, что такие слова как 'mick', 'gobshit', 'dry shite', 'gowl', 'eegit' (idiot), 'hoor', etc. имеют целью оскорбить собеседника.

В консервативной и некогда аграрной Ирландии стоит избегать обсуждения: гомосексуальности, аборт, прав женщин, собственного достатка. Не желательно углубляться в полемику об англо-ирландских отношениях. Упоминание об Ирландии, как о части Соединенного Королевства является оскорблением национального чувства. [8], [9]. *Приветствуется обсуждение* богатств ирландской культуры (литература, музыка, мультипликация), спорта, происхождения говорящего. Стоит также помнить, что ирландцы славятся метким и едким чувством юмора, относится к которому нужно понимающе. Он же должен стать главным орудием иностранного гостя при возникновении конфликта с коренным жителем.

Заключение

Проведенное исследование помогает увидеть, насколько активно коллективистское мировосприятие (наряду с религиозными и историческими реалиями) формирует языковые нормы и в частности - речевой этикет. Резюмируя, выделим следующие специфические черты этого явления: размытость формулировок (indirectness), указание на субъективность мнения (subjectivities), условные предложения, консультативные элементы; повтор таких формул вежливости как благодарность, ответ на благодарность, их пространность; важность молчания и умалчивания. Все эти черты могут быть объединены в одно понятие, определяющее ирландский речевой этикет - консенсуальность (consensually) или дипломатичность, которая актуальна всегда.

Литература:

1. Amador-Moreno, Carolina P. (2010) *An introduction to Irish English*. London ABEI journal
2. Barron, Anne (2006) *Requesting in Irish English and English English: A Study of Intra-Lingual Regional Pragmatic Variation*, University of Bonn (Germany)
3. Grice, Herbert (1975) *Logic and conversation*. In Syntax and Semantics Vol. 3, P. Cole and J. Morgan (eds.), 41-58. London: Academic Press.
4. Hickey, Raymond (2007) *Irish English. Its history and present-day forms*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Kallen, Jeffrey L. (1997) *"Silence and revelation in the English traditional*

ballad.” In *Silence: Interdisciplinary Perspectives*, Berlin: de Gruyter Mouton.

6. Kallen, Jeffrey L. (2005) ‘*Silence and mitigation in Irish English discourse*’, in: Barron and Schneider (eds) , pp. 47-74.

7. Kenny, Vincent (1985) ‘*The Post-Colonial Personality*’ *The Crane Bag* Vol. 9, No. 1, *Contemporary Culture Debate* (1985), pp. 70-78

8. Levy, Patricia (2006) *Culture Shock! Ireland: A Survival Guide to Customs and Etiquette* Graphic Arts Center Publishing Company

9. <https://lovindublin.com/feature/best-irish-curse-words>

Abstract. To find new vision on the specificities of Russian communicative style (such as abrupt directness, frankness, hostility), we have decided to observe speech etiquette of Irish English (IrE). Its controversial nature encompasses frankness, indirectness, opinion subjectivity with natives and secretiveness, insincerity, sarcastic jokes with foreigners. Consensuality and mitigation of it may be explain by agricultural roots of Irish society. Closed and supportive group atmosphere rose frank, empathic communication within Irish people. On the contrary, hardships with English and Scottish catholics created a negative approach to either RP users or any foreigners. On that bases, they are treated with mendacity, indirectness and wariness.

Key words: speech etiquette, IrE, consensually, indirectness, socio-psychological context, historical context.

Научный руководитель: д.п.н., проф. Поляков О. Г.

Статья отправлена: 17.06.2021 г.

© Акулинина Д.А.

METHODOLOGY OF IN-DEPTH COGNITION IN THE CONTEXT OF PRALOGICAL PARAMETERS OF THE PSYCHE

Yatsenko T.S.

*Academician of the NAPS of Ukraine,
Doctor of Psychology, Professor of the Department of Psychology,
in-depth correction and rehabilitation
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkassy, Ukraine*

Galushko L.Ya.

*Candidate of Psychological Sciences, Associate professor,
Associate professor of the Department of Practical Psychology
Central Ukrainian State Pedagogical University
named after Volodymyr Vynnychenko, Kropyvnytskyi, Ukraine*

Lapchenko I.A.

*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Psychology and Pedagogy,
National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine*

The article represents the actual problem of in-depth cognition of the psyche, taking into account its pralogical developments, in particular the archaic peculiarities of thinking. This explains the fact that in-depth cognition is built on artistic material (author's psycho-drawings and art reproductions as a respondent's self-representation). The latter creates a research platform for in-depth cognition due to the pralogical indifference of the psyche to the contradictions of the plot of one or another drawing. The latter signals about the problems a subject has (like Freudian slips of pen and tongue). This context of the study is specified in tasks related to the study of the peculiarities of the pralogical initiatives objectified by the subject's psyche into the observation plane by visualized self-representation.

The article contributes to: identification and clarification of pralogical determinants of the subject's personal problems, as well as ways to resolve them; disclosure of pralogical essence of the implicit order, objectified due to the archaic abilities of the ASPC participants in determining the sequence of drawings for psychoanalysis. In-depth cognition of the psyche in ASPC groups contributes to the strengthening of the importance of logical thinking in the social and perceptive processes of the subject's interaction in the system of "Person ↔ Person".

Key words: *archaic heritage of the psyche, archetype, in-depth cognition, pralogical thinking, logical thinking.*

Background of the Problem.

The in-depth cognition of the psyche is the subject of numerous analytical works, focused on the personal growth as a prerequisite for the person's prosocial development [4; 5; 9; 14; 25]. K. Jung made a special contribution to the hiving off of the in-depth psychology from orthodox psychoanalysis due to his attention on the collective unconscious (alongside with individualized).

Scientific and practical basis of the in-depth cognition preserves the proximity to the orthodox psychoanalysis, especially in the **visualization of dreams**, highly appreciated by Z. Freud, the psychoanalysis of which he also called "the royal road to the truth".

The problem of a person being corrected (in mental health parameters) occupies a leading place in the in-depth cognition of the psyche. The representatives of the humanistic psychology (A. Maslow, K. Rogers, etc.) were very specific about this in its orientation on the social self-realization of a person by actualization of the

personal potential [11; 15].

First, our study (since 1979) was focused on the problem of optimizing the communication between a teacher and the students [26]. Development of the active social-psychological training method (which is the initial name) assumed the update of the universal dynamic trends in the subject's psyche, which contributed to the expansion of the boundaries of the practical relevance of the method, regardless of the members population. At the same time, the emphasis was made on the destruction of the psyche, which creates barriers for personal self-development in any profession. The latter is especially important for those industries that are based on the social perception in the system: "people ↔ person". The specifics of the practicing psychologist profession is directly related to the interaction with another person, that escalates the problem of availability of the personal improvement.

The originality of scientific in-depth research is that for more than forty years we not only carry out group psychocorrection, but also constantly improve the in-depth cognition tools due to the refinement of the methodology as a prerequisite for the optimization of the diagnostic and corrective process. At the same time we set a double task: (a) practical implications (method efficiency); (b) strengthening the scientific potential of the methodology of active socio-psychological cognition in the context of solving research problems of the psyche cognition in its entirety. The implementation of the method of active social-psychological training in the process of psychologists training is sanctioned by "Higher Education Industry Standard ..." [3].

The development of the scientific school included the creation of a huge empirical data bank (audio and video records), as well as their scientific generalization was carried out, due to **structural and semantic analysis** of verbatim material of ASPC, that reflect the doctoral researches (42 candidate's dissertations and 3 PhD. theses). Focus of the in-depth cognition on the integrity of the psyche determines the research and practical need to take into account the peculiarities of the manifestations as the sphere of the consciousness and the unconscious. Functional differences of the unconscious sphere (beyond time, sex and space) predetermine special requirements for the diagnostic and correctional process, characterized by the inherence of the diagnosis and correction, portion nature of the implementation and multi-level nature.

Research method – active socio-psychological cognition (ASPC) based on psychodynamic theory. The ASPC process is subordinate to the law of "**positive disintegration and secondary integration at a higher level of the psychological development**", which is described in the PhD. thesis of author of the work [26].

The in-depth cognition process of the psyche is based on the *use of visualized means, subject to the natural laws of the material world*. This provides the objective cognition platform in the field of contemplation and allows to detect distortions invariably produced by the system of psychological defenses. Everyone knows the definition of the psyche as "subjective image of the actual world". We have clearly set the *task of cognition of the objective determinants of the spontaneous activity of the psyche*, the meaning of which is unknown to the subject due to the latent preconception of archaic legacy that exists beyond time and preserves its invariance,

independent of behavioral nuances.

The in-depth cognition methodology begins from the introduction on organizational principles of interaction between the ASPC group members, which catalyze their spontaneous and self-existing activity, established by **the aspects of the psyche beyond experience**.

The conditions of freedom, i.e. spontaneous behaviour in the ASPC group, are created to open the possibilities for the cognition of the latent determinants of the psyche (taking into account the activity of the archaic formations). Therefore, the necessary first pralogically reasonable parameter of the ASPC methodology is **to introduce a special prohumanistic principles** of organization of the behavior of in-depth cognition process participants, which **remove the contradiction between the behavioral spontaneity allowed in ASPC and prosocial requirements to it**. Let's specify **the main principles of the organization of the interaction between the ASPC group members** (during its work): non-judgmental acceptance of another person (and oneself) as he/she is; trust to each other; sincerity of the emotional response to the situation "here and now"; absence of the categories of "good"/"bad" ("black-and-white value judgments"); exception of academic terms for the qualification of what is happening (focus on the emotional response); absence of dispraise and encouragement, advice, recommendations, etc., which will be clarified gradually in the text below.

Since our task is to identify (in the field of observation) the pralogical determinants of the activity of the ASPC participants, the atmosphere in the group envisages non-judgmental, non-adversarial and consistent relations which are envisaged by mutual acceptance of each other "as is". The introduction of the above principles weakens (neutralizes) the control of the logical thinking over the pralogical¹, which stipulates the freedom of manifestation of the latter, also catalyzed by the subjectified means of representation.

The cognition of the pralogical component of the ASPC process participants was substantially supported by the introduction of the **complementarity principle** in the scientific use which forces the group leader to take into account both the sphere of the conscious, and the unconscious in their integrity and simultaneous functional asymmetry. The complementarity principle was borrowed from quantum physics (N. Bohr). However, given the subjectivity of the psychic reality (as opposed to physical), we represent it in the dual parameters: principle "from the other"² and principle of "the integrity of the spheres of consciousness and the unconscious".

By introducing the complementarity principle, we once again confirm the fact that an adequate cognition of the archaic legacy of the psyche is possible only in the case of taking into account the integrity of the two spheres (consciousness/ the unconsciousness) in case of their functional asymmetry. Their separate cognition is impossible. The foregoing stipulated the use of both verbal (language of the consciousness), and non-verbal (language of the unconscious) means of in-depth cognition, which combine the interaction of the "Psychologist ↔ Respondent"

¹ Term of L. Levy-Bruhl [7].

² This issue is described in more detail in a special article [32].

system (hereinafter “ $P \leftrightarrow R$ ”).

Description of the study results. The Practicing psychologists, whose work we observed, follow the path of straight synthesis of academic and practical psychology, which, in our case, is excluded by the complementarity principle. The category of the “complementarity principle” is still insufficiently taken into account by the practicing psychologists and therefore it does not have a corresponding impact on their practice. The above organizational principles are discussed in separate training groups, but during the work itself, they are smoothed away, effaced and have no functional significance. Moreover, the depreciation of the need for objectification of the psyche in accordance with its nature, which is determined by the academic canons, in standardization parameters, rather than individualization.

The psychodynamic paradigm pays special attention to the **implicit order** category, the pralogical essence of which is in its neutrality to the discrepancy of its components. Obviously, this could remain undiscovered, besides the implementation of the **principle of the ASPC participants’ psyche visualization**, which stipulated the approach to the non-verbal nature of the language of the unconscious. That is why the process of the **psyche objectification is the route to the optimization of the in-depth cognition**. The psychodrawings (drawn by the participants) and reproductions of paintings provide a significant help in this process [33]. The pralogical nature of the psyche implicit order is manifested when the respondent determines the sequence of viewing of the selected (or drawn) drawings taking into account their emotional significance. To clarify and deepen the understanding of the pralogical nature of the psyche we will specify its basic features³:

- Subordination to the **empathy law**;
- activity of pro-associations, surpassing, preceding the subject’s experience;
- indifference (neutrality) to discrepancies;
- integrity of emotionality in perception; intuition development degree;
- duality of perception: equalization of the supernatural and the real; the visible and the invisible; the material and the spiritual; the imaginary and the authentic;
- in case of possible ignoring of the natural causes of the natural phenomena - the ability to integrate them into the practical aspects;
- the priority of the supernatural in case of the unity of the visible and invisible worlds (the virtual) and the material (hard) world;
- readiness for subordination to secret hidden forces in case of the inconsistency with the intentions and the specific desires of the person;
- domination of the **pro-associations**, created by the collective archaic prerequisites, superpersonal experience;
- exception of the randomness of the events;
- causative connection is predominantly determined at the junction of **two adjacent planes**;
- tendency to ignore the logical facts of the situation, its replacement with

³ The information is built upon the generalization of the literature sources covering this issue [2; 7; 8; 16; 24].

emotive self-consciousness;

- the pralogical thinking is close to the mystic;
- pralogical thinking is neutral to discrepancies (ignores, does not notice them);
- main difference of the pralogical thinking from the logical is the subordination to the “other logic” asymmetric in its direction to “the logic of the consciousness”;
- pralogical thinking excludes the “**purity**” of the **physical** facts: subjectified aspect of life is **animated** (spirited, psychologized), which expands the borders for its interpretation.

Of course, the above provisions are clearly expressed only in primitive thinking, as L. Levy-Bruhl states [7]. With the development of the civilization, the logical thinking tends to deprive and keep under control the pralogical thinking, which, on the contrary, shows neutrality to the logical thinking.

The experience of in-depth cognition of the psyche allowed us to reframe I. Kant’s question “**Is cognition possible?**” to “**How to ensure the adequacy of the psyche cognition?**”. In this case, the problem of the relevance of the methods for the cognition of the in-depth sources of personal deformations of the subject is exacerbated.

The actual audio and video materials of the ASPC group practice allowed us to conduct theoretical generalizations and improvements helically (starting from 1979): “from practice ↔ to theory” (and vice versa). This helped to identify the leading role of the **projection and transposition mechanism**, the activity of which was identified and evaluated by Z. Freud [20]. We stated the special significance (when selecting the presentation from the number of art reproductions) of the **projective identification mechanism**. We are close the position of the orthodox psychoanalysis that the subject needs the embodied helpers as an objective support for the self-awareness process. In particular, Z. Freud wrote: “We can start to perceive the **thinking processes through return to visual residues**, and for many people this is the most acceptable method... Thinking in images... is closer to the unconscious processes, than thinking in words, and it, without a doubt, is older, than the latter, both onthogenically and phylogenically” [25, p. 154].

Visualization of the self-representation of a person in an ASPC group opens the possibility of approaching the cognition of own true nonconscious determinants of the behaviour, which despite their latency, exceed the rational regulation of the behaviour by its motivational strength. That is why it is important to take into account the **pralogical**⁴ **postulate: “the psyche of a person knows everything, it only does not know “I” (consciousness)”** [34, p. 18].

It should be noted that the truth of the “**unconscious knowledge**” is also characteristic for the animals. This is what the encyclopedic dictionary says in the section “Thinking”: “... animals are capable of the thinking acts ... but they use non-verbal internal representations ..., some sources of sign and symbolic thinking are observed ... in the ability of the animals to the ritualization of their behavior” [19, p. 533]. The verbal communication of **sign and symbolic thinking** prevails in humans,

⁴ “Pralogical” only in terms of academic psychology, which identifies knowledge with what is given from the outside.

but it took thousands of years to form it. This also left its trace in the **archaic thinking**, which “bears incomparably larger volume of hidden cognitive information” [ibid].

Aristotle referred the ability to think to the competence of the brain, **immortal “thinking part” of the soul**. Without a doubt, it refers to the archaic “thinking part” of the soul. The associationism principle offered by him is consistent with pralogical thinking - “pro-associations”, i.e., a priori given archaic information that precedes subject’s experience governed by the consciousness. The latter is confirmed by the ASPC process, where we can observe the absence of any difficulties in using figures for the participants: both in their selection (or topical drawing) and in determining the order of arrangement (in terms of their emotional importance).

The encyclopedic dictionary, revealing the essence of the cognitive approach to understanding the category of “cognition”, indicates the ability of the psyche to double coding (“verbum and image”) [19, p. 536]. In particular, R. Descartes stated that the consciousness (the “soul”) is an entity, which God has joined with the material body, and thinking is the property of the “rational soul” [19, p. 534]. The latter is confirmed by the efficiency of the dialogue analysis in in-depth cognition, which confirms the existence of **“two systems for coding, processing and storage of the cognitive information – graphic and verbal”** [ibid.](emphasis added by me – T. Ya.). Cognitive mechanisms of archaic thinking are “based on the signals of the sense organs and generate the magic of the image” [19, p. 536 - 537].

The *reflexive-archaic resources of the self-cognition motivation, linked to the impact of the pralogical⁵ legacy awaken* in in-depth cognition with the use of visualized representations. Thus, the prohumanistic *principles*, that we have specified above, *facilitate the organization of interaction of the ASPC groups participants, transforming into the methodological prerequisite of motivation (incentive) of the pralogical reflexions in own space of the soul*. The reflexive cognition of another person in a non-judgmental relationship in the group occurs outside the “good - bad” categorization, that catalyzes the disclosure of the unconscious aspects of the controversial nature of the psyche. Weakening of peripheral (situational) forms of defense is expected in APSC, due to the absence of value judgments (as well as condemnation of myself and others). All this anticipates the emergence of contradictions, creating a perspective of freedom of the expression of archaic motivational potential of the ASPC participants, which is represented in the basal forms of defense (which have archaic origin). In other words, **reduction of the peripheral defense actualizes the manifestation of its basal forms, which objectify the pralogical aspects of the psyche**. Many years of experience assures that the basal form of defense has *pralogical subordination to the leading (main) mechanism – empathy*, which is specified by L. Levy-Bruhl as the leading one in the formation of the ordered psyche (collective associations). The basal defense is **found in the neutrality to the contradictory nature of sense parameters** of the peripheral defense. For example, the feeling of “guilt” in the subject (which is part of

⁵ “... logical” (in the term “pralogical”) indicates that nothing happens “for no reason” in the psyche. The archaic potential of the energy determines the formation of “a different logic” (see Model in Fig. 9).

the basal defense) contradicts the striving “to the prestige of I”. At the same time “I” cannot affect the “guilt” due to double adjacency of planes, manifestation of the psyche reality, for example conscious/unconscious; visible/latent, etc. Therefore, in-depth cognition suggests the dialogue analysis that catalyzes information combination of the specified spheres and contributes to the development of social and perceptual intelligence. The subject becomes aware of the motivational factors that integrate the interests of both peripheral and basal defense. It should be noted that *supertemporal (archaic) formations of the psyche set the defensive “horizontal plane”⁶. The “vertical plane” of the activity is always loaded with ontogenetical experience, synthesized with peripheral forms of defense.*

The identification of the archaic heritage of the human being [34] gave incentive to introduce to the ASPC system a method of psychological drawing of **Tattoo: “Guilt tattoo” and “Own tattoo”**. The next step, the selection of art reproductions to these psychodrawings (each separately) by the respondent with their arrangement together with the psychologist is also assumed. The method with the image of two Tattoos not only significantly catalyzed the in-depth cognition of the psyche, but also encouraged independent creativity of the ASPC participants. In particular, they have shown initiative in the selection of art reproductions and to their own topical psychodrawings⁷, which increases the objectivity of the in-depth cognition results. The mere fact that the selection of reproductions to psychodrawings (but not to own “I”) weakens the peripheral forms of defense that increases the objectivity, and hence the effectiveness of in-depth cognition.

Here we present a fragment of psychoanalytic work with master’s student T. (Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University, 2019)

Respondent T. made psychodrawings on the topics: “Own Tattoo” and “Guilt tattoo”. He picked up art reproductions for them and arranged them according to their emotional significance.

P.: What tattoo psychodrawing you would like to start the analysis with?

T.: I’d like to start with own tattoo psychodrawing (Fig. 1), it is important for me.

P.: What does this image mean for you (Fig. 1)?

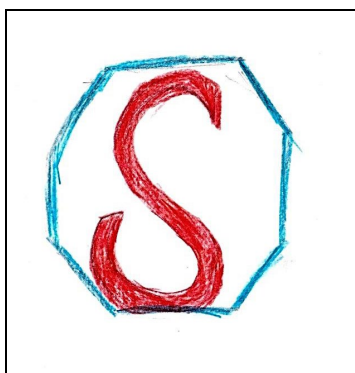

Fig. 1 Own tattoo

Fig. 2 Author and title unknown.
The respondent's title - “Superman”

T.: This is a Superman’s symbol, a cartoon hero, who saves people. I was fond of him from childhood, he “got stuck” in my memory.

⁶ The basal form of defense, which integrates nonexperiential formations, belongs to “supertemporal”, which is consistent with the K. Jung’s statement about the “collective unconscious”.

⁷ We speak about a set of topical psychodrawings [28].

P.: Does this hero have many positive traits? Is he an unusual person?

T.: Yes, **he possesses superhuman capabilities**, helps people, protects them. He has traits that I appreciate. **Superman is the embodiment of justice, protection and so on.** I chose the following drawing (Fig. 2) to this tattoo because I saw a figure looking to the sky. The drawing **symbolizes freedom, independence, love, feeling of space.** He can fly, so he has a real freedom.

P.: Is he socially adapted and free at the same time?

T.: Yes, Fig. 2 transmits the internal harmony of the figure, its tranquility and confidence.

P.: But you said that this is a fictional artistic image, this character can fly, but a human being can not?! **Don't you feel, that such unrealistic "core motif" of the ideal can make your life more complicated?** As there will always be something to be unhappy about, when you rely on such idealized benchmarks of the prosocial activity.

T.: Indeed, this "standard" is very high, and it is difficult to reach. If something goes wrong, it is unpleasant, distressing, but each person has an ideal to which they aspire. And I also have an ideal - here it is! Is it bad? He deserves respect.

P.: Did this image (symbol) come to you earlier (before the drawing) (Fig. 1)? And have you thought that you really have such a core motif?

T.: I knew the symbol earlier, but it really came to life in my imagination, and then in the tattoo drawing, when I was completing the task. I want to clarify: *I am the third child in the family, the youngest one. And attention to me was always increased.* I've always wanted independence, adulthood, and, of course, the desire to become stronger.

P.: Now you're an adult, but there's something of the childhood remaining in you.

T.: I live with my parents at the moment, and so far parental control is relevant for me, freedom is mostly just a dream.

P.: Next drawing (fig. 3). This is a natural element, a huge wave that could destroy the ship? Something is not consistent with the noble intentions of the Superman?!

T.: This drawing represents the force that not only the elements possess, but the Superman as well. It is such an irresistible force of the sea that symbolizes his power!

P.: The figure also shows signs of human culture: people in the boat on the left?!

T.: **I'd rather possess the power of the nature, than the human power, that's why I only see the element.**

P.: Does this mean that **you want to have more power, than your parents?** Do you want to move away from them and realize your potential? Do you agree?

T.: Yes. **If to abstract from the life realities in general**, then indeed I do have the **tendency to power, or I'd rather say, to superpower!**

P.: But in this case it seems that you want to be the element itself and focus on **the power of your feelings, rather than the rationale**, that's why your **position** can sometimes **disagree with the rationale.**

T.: Maybe so. But I want to stress out that these two paintings (Fig. 1, Fig. 3) have a common internal shaft, which is **the internal power represented in my confidence.** For me, this is the **desired result, the desired state for which I strive.**

P.: If you look at the picture of your tattoo (Fig. 1), the letter "S" has two ends (top and bottom). Can they be related to your parents? Do they have different perceptions of you or each other?

T.: Of course they have. My relations with parents (father - mother) are different. I would like to separate from them without upsetting them. I see Mom's image in the upper "tail" of the letter «S», and the father's - in the bottom one (Fig. 1).

P.: Mom has a leading position in the family?

T.: Yes, Dad was making money and was often away from home, and my mother was bringing us up.

P.: We see that the huge desire of freedom your psyche has restrictions (*pints to the frame around letter "S" on Fig. 1*). This is the **internal contradiction**, which needs to be worked out (clarified) for yourself. Let's proceed to the next drawing (Fig. 4).

T.: This drawing (Fig. 4) symbolizes **external and internal state of my psyche**.

P.: It is necessary to clarify, which of your **"dark" passions** and feelings **are stronger than the rationale**, if you placed the drawing like this: "dark" rider at the top?

T.: Dark rider is the reality where I exist, and the light one is the desired internal state of the superman, what's inside.

P.: We have just discussed, that **letter "S"** (Fig. 1) has **top and bottom parts** (bends), and the following drawing, picked up by you for the tattoo (Fig. 4), confirms it. And does it happen so that this configuration is "flipped" and the white horseman takes the priority position? What happens then, what changes in your soul?

T.: This happens very rarely. This is connected with the feeling **of the desired state of calmness, harmony, power, freedom** – this is when the light figure is at the top.

P.: Then Fig. 4 shows that most often you are in the state of personal dissatisfaction?

T.: Yes, it's true. Conditionally it is possible to say, that **letter "S" represents my Mom and me** (obviously with personal connection to her womb), restrictions, or the frame around the letter "S" represent the father. He is the finances, and they always "establish the boundaries".

P.: In your case, the Superman is the ideal, and does this in any way coincide with your mother and your connection to her womb? It seems that you felt like a Superman when you were in the mother's womb. Then you were right when you determined that the top curl in "S" is the mother, and the bottom one is you in the sense of being in her womb? Next drawing (fig. 5).

T.: I have no objection to it: Fig. 5 is somewhat similar to the previous one - there are light and dark in it (see Fig. 4 and Fig. 5). One side is fighting the other, the unconscious with the conscious, sometimes it is noticeable.

P.: In Fig. 5 we see a figure, which appeals (by radiance) to the higher powers? We observed similar in Fig. 4 - a call to the elements, to the forces of nature. How are these two configurations different (*points at the left and right parts of Fig. 5*) from one another? What relates more to the father, and what - to the mother? Where do you feel yourself?

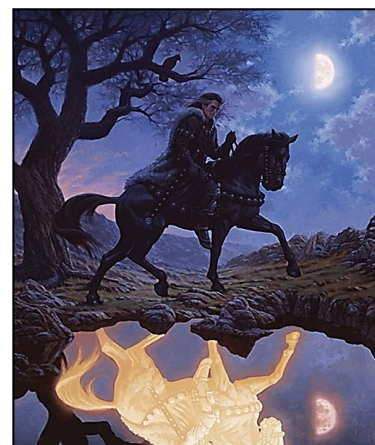

Fig. 4 J. Earl Bowser, title unknown

Fig. 5 Author and title unknown

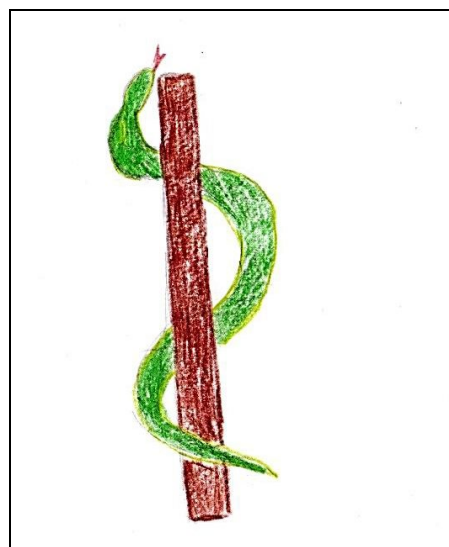

Fig. 6 Guilt tattoo

T.: These are the two sides that fight within me. The red horse on the left is the reality, the white horse on the right is the ideal to which I aspire. That's it!

P.: Does the left side of the drawing point to your emotional dependence on your mother (Fig. 5)?

T.: This is more of the dependence on the comfort zone, where I am, and which she creates for me. Let us analyze the drawing "Guilt tattoo" (Fig. 6). It is interesting that Fig. 6 resembles the drawing "Own tattoo" (Fig. 1) by the bending snake.

T.: When drawing the guilt tattoo, I remembered a story from the Bible. **Moses was in the desert with his people, who began to grumble. The God decided to punish people for grumbling and sent down poisonous snakes on them. After the people repented, the God told Moses to build a golden (in fact, the brazen) serpent, and anyone who looked at it, would recover from snake venom.** I don't know, why this story came up, **but this pillar (Fig. 6) was the symbol of guilt for the Israeli people. People looked at it and knew they were guilty. It was a revival, repentance, cleansing for them, and this is the largest essence of guilt - it contributes to the spiritual growth!**

P.: Why, then, did you paint a golden serpent green Fig. 6?

T.: For me green is associated with the guilt more, than with gold.

P.: And is not there a hint of money, because the man - the father is associated with the money for you?

T.: I don't know. Perhaps it is just the guilt.

P.: Guilt, because you do not have high incomes yet?

T.: **This is a generalized image of guilt**, not something specific.

P.: It's interesting how archaisms work. So you're saying that if it is a common human guilt, then it also applies to you, because the mission of the father in the family is to earn money?!

T.: That's difficult question, I have not looked from this point.

P.: Then specify your guilt, you have painted it!?

T.: I will come back to the issue of the parents. When they manipulate me, I feel guilty, and this relationship is difficult to break. Communication with parents and guilt are somehow intertwined in my case.

P.: It turns out that we all have to be separated from our parents, but at the same time we condemn ourselves to a sense of guilt?

T.: That's right. *This feeling appears and destructs me, but I think it is something you have to fight.*

P.: Or perhaps you can just attribute it to the archaisms? And it will become easier. If you go back to the biblical parable, that you told, the God performs a dual mission in it: **he punished the people, and then saved them from the punishment and for that** – "let's praise him"? As if **the suffering results in anything good, in love and incentive?** For "he, who looks at the golden snake, will recover and revitalize". **The suffering is sent, so that you receive benefits in the future.** And this is the baseline of masochism!

T.: Very interesting, I'm surprised that the semantics of masochism is so versatile that it can relate to religion.

P.: If this snake (Fig. 6) is green, it seems to me that you keep it alive. After all, your hand picked green - the color of life.

T.: Of course, I now have some guilt, and in different aspects. This is why the snake is alive (green).

P.: We see how the rationalization works. After all, you said that you could not draw this snake gold. But **to receive the God's grace, the God sent it those, who survived the snake bites. You also need to survive "these snakes" inside you.** What do you think about this hypothesis?

T.: So, **I curse myself to suffering** inside me?

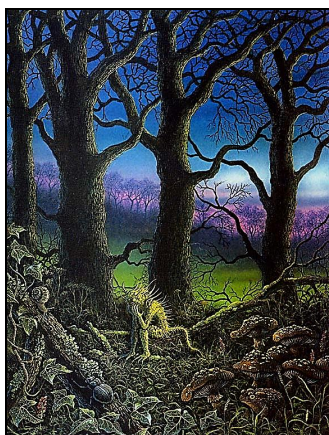
P.: And now you **think right!** Do you feel, that **shattering your intentions of the "Superman" is caused by large spiritual attraction to the parents?** I'll be more specific: you have difficulty in combining in yourself **the image of a good son and the desire to have the own**

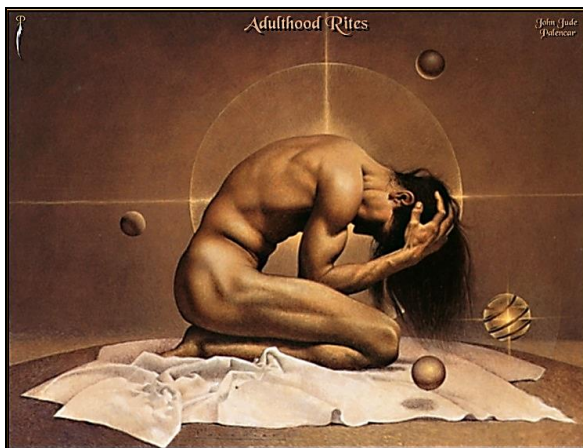
freedom of the Superman; desire to separate and be free faces the spiritual dependence on the family, especially your mother. Something heavy, dark, strange dominates over you? If so, then the snake (Fig. 6) is “alive” for you, and therefore the guilt, too? It corrodes the soul and undermines your strength ?!

T.: I feel that it's all true, I'm surprised with the accurate wording. I can only state that **dependence on parents restricts me, and “the snake” is, obviously, inside me. That's why it's not gold, but green - I agree with this!** It lives inside me.

P.: How does the following drawing (Fig. 7) (chosen by you for “Guilt tattoo”) specifies what you say?

**Fig. 7 S. Tron,
Emotional creatures**

**Fig. 8 J. J. Palenkar,
title unknown**

T.: This is some kind of a forest creature (having lost its human form) - barbed, unpleasant, and similar to guilt it is green. This drawing **reflects the unpleasant state of guilt, when the human form is lost. I'm an introvert, I'll seclude myself: loneliness is the leitmotif of my life.** Here is another Fig. 8 to the theme “Guilt”. This drawing (Fig. 8) resembles the previous one (Fig. 7). **It reflects what I feel when I experience the guilt.** It is my guilt that limits my activity, this unpleasant state - passive, lost in myself, hopeless, and the figurine is all green (Fig. 7).

P.: Fig. 8 illustrates the state (posture) of the delay in the “mother's womb” - a spiritual relationship with the parents, and a person cannot be adequately active, cannot move independently in the direction of self-actualization. Guilt is a paralysis of activity. It should be understood that the guilt has the sensual attraction to the mother as its background, the given and belonging to the category of “Oedipus complex”. It is important to start making small steps towards yourself, and then you will be able to harmonize with the society, finding the desired power. Many thanks to you, that with a small number of drawings you gave so much information by both drawings and your words.

T.: Thank you. I have never expected that it is possible to adequately see, learn and “tell” using the drawings about oneself. The archaisms, which we are not aware of, are striking. I have learned a lot of valuable information for myself. Now I have information for reflection and I plan to take the initiative for corresponding actions, which, I hope, will gain confidence, because there is awareness, I received today. I am very pleased to have taken the journey into the mysteries of my psyche. It turns out that the depth of one's own psyche can be very unexpected and interesting! Thank you so much!

The presented fragment of the psychoanalytical work with the use of visualized self-representation (own psychodrawings of Tattoo and selection of art reproductions for them) illustrates, how the use of psycho-corrective dialogue can allow to objectify the truths, important for the understanding of the personal problem of protagonist T., the essence of which is that respondent T. could never guess that his vital necessity –

bringing to life the personal ideal – Superman (longing for *power*), establishes the formation of his *weakness*. This means that we are dealing with two adjacent realities: idealized – Superman (Fig. 1) and mundane – “porcupine” (Fig. 7), as well as the deprived person (Fig. 8), which do not link up in the consciousness of T. without external help. In this case it is not only the unrealistic image that plays a destructive role, but also the presence of Oedipus dependence, which limits the desired progress in reaching the image of Superman. Oedipal dependence on the mother produces the tendency for self-punishment (Fig. 7) and self-deprivation (Fig. 8). The ideal, specified in the Tattoo (Fig. 1; 2), is established by the attraction to the mother and the desire to “return to the womb”. That is why striving for the Superman actually agrees with the tendency of striving for the state, which by its perception is similar to being in the mother’s womb (which is hinted at by the “gold” **shadow** of the rider (Fig. 4)). Such “infantile idealized desires” when meeting the “everyday life” generate regression of the psyche. According to T., this is determined by “guilt”, which creates a tendency to loneliness, self-isolation, weakness, inconsistency (Fig. 7; 8). It is very hard to find the link between these **two adjacent planes** outside the in-depth cognition (one may need to possess A. Einstein’s ability to look into the “other plane”).

The in-depth cognition unfreezes the personal problem, in the solution of which the logical thinking is impotent. In the case of T. we are talking about the stabilized internal conflict: the desire to return to “the mother’s womb” (see letter S is in the frame). Such restriction contradicts the omnipotence of the Superman. Double adjacency of the planes, defined by the consciousness and the unconscious, in itself does not assume linking - it is blocked by taboo-incest energy.

The empirical data indicates the blocked power, which can change the vector: reorientation takes place from the “ideal” against its carrier (T.). Diagnostic and corrective process helps to establish relations (by verbal and non-verbal means) between the conscious and the unconscious, that offers the prospect of the coveted “miracle”, which was metaphorically announced by Z. Freud: **“an evil spirit loses its power, when you name it!”**. The psychologist helps to objectify the sense of the spontaneously represented by the subject to the observation plane (“listening”). And this is the information, which **might have never existed** in this world: without the in-depth psycho-correction cognition, it could remain at the latent level. Thus, the in-depth cognition is not only an intellectual enlightenment, but also a strong-willed effort to deepening and expansion of self-reflection of social and perceptual experience.

Participation in ASPC allows the subject to be in harmony with their own desires and aspirations that branch out and are marked in the process of diagnostic and corrective changes from oedipal dependencies that have blocked them previously. This is the way, which can conditionally be called an energetic reorientation of the subject for social success!

This puts the emphasis on the ability of ASPC to provide help to the subject by expanding their self-awareness, which stipulates the detection of their internal stabilized controversy that was beyond the understanding due to its pralological nature. If destructive formations are not corrected, it can result in the effects of the “black

hole” that absorbs energy, which leads to a tendency of self-punishment. The analysis of the empirical data with respondent T. confirmed the effectiveness of in-depth cognition, based on leveling the pralogical disguises of the presence of a personal problem and awakening of logical abilities of the protagonist in understanding of its causes. The in-depth cognition assists logical thinking in acquiring the status of the “master in its own house”! Only under such conditions the perspective for the harmonization of the “desired” for the respondent with the “real”, i.e. with what is characteristic for the psyche at a given moment, is detected.

The in-depth cognition of the psyche is realistic, first of all, due to the materialized self-representation means, and to the specifics of revealing the unconscious contents through their **iterative nature (repeatability), invariance, permanence of the tendencies, which contradict the desires and expectations declared by the subject.**

The mechanism (law) of the “**positive disintegration of the psyche**”, which on its own causes the integration plays the determining role in ensuring the results of the diagnostics and correction process. This helps to reduce the activity of automated peripheral defenses of the psyche, as well as provides an incremental and multilevel procedural diagnosis (in its unity with correction), which ultimately extends the self-consciousness and predetermines the integration of the psyche at a higher level of its development. Participation of the subject in ASPC group deepens and expands their own competence in the sphere of social and perceptual perception in the system “man ↔ man”, that promotes personal growth. The in-depth cognition is controlled using the psychologist’s questions, based **on senses, which should be understood not only based on the actual answers of the respondent, but also due to interpretative generalization of the obtained material.** Understanding the meanings can be metaphorically defined as the professional having the “third ear” and the “third eye”. Meanings are behind the observed, the seen and the heard.

The psychologist should also understand the structural and dynamic aspects of the psyche, which is supported by the “Model of the internal dynamics of the psyche” created by us (the “Model”) (Fig. 9). Structure of the psyche in its dynamic and energetic parameters presents the trends of of the subject’s activity, which are in their **energetic opposition**, as indicated by vector arrows 2 and 5. On the one hand - the desire for social success, “the value of the ideal - I” (arrow 2), and on the other - the activity generated by “core values” (arrow 5).

The research and practical results of managing the in-depth cognition depend on understanding the functional subsystems of the psyche in their energetic multidirectionality [1; 30]. The psychological defense is presented as a link that connects both the conscious and unconscious spheres (see “Model”, ellipse).

Practicing psychologist should take into account the double adjacency of the defense system planes, as indicated by Yin-Yang symbol (in the “Model”). Let us specify this double adjacency:

a) coexistence of two types of psychological defenses of a person – **peripheral and basal;**

б) **any form of defense** (basal or peripheral) differs by the **tendency “to power”**, the meaning of the power depends on the values, related to them:

“conditional” - peripheral defense and in-depth (“unfinished childhood businesses”) - basal defense;

В) act of the subject’s spontaneous behavior is naturally caused by the energetic dynamics of the peripheral and basal forms of defense, which adjoin in the intersection “point” of the “vertical” and the “horizontal”;

Г) the basal forms of defense (“horizontal”) pursue the interests of the archaic heritage of the psyche (as non-experiential formations), which can be implemented through the involvement with peripheral defense (“vertical”), guarding the actual problems of the subject’s “I”;

Д) the “intersection point” implies a compromise of the interests of both defenses.

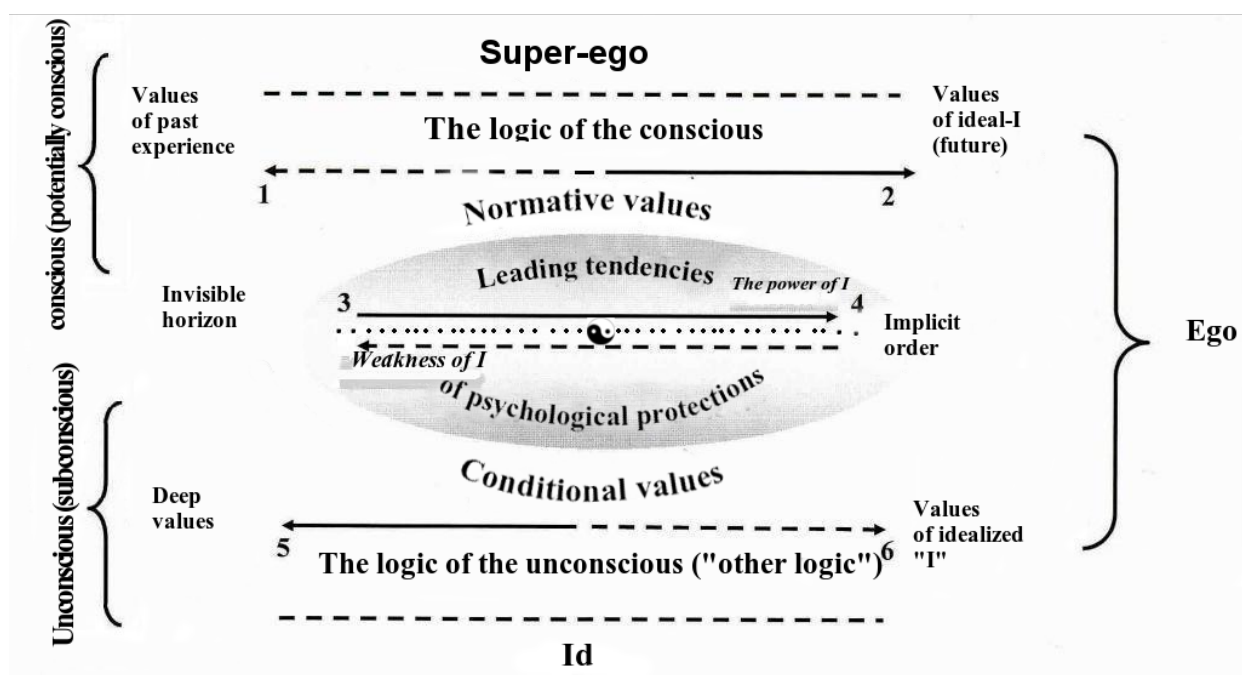

Fig. 9 Model of the internal dynamics of the psyche

The latter points to the fact that in practice the basal and peripheral defenses merge in one. This explains the fact that the term “psychological defense” (many do not even know about the “basal”) is most often used. That is how it ensures the deviations from the reality desired for prosocial intentions of “I”. This refers to the defensive confirmation of the “Idealized I”. Thus the psyche of a modern person approaches the pralogical nature of self-perception, longing for unsurpassed strength, excellence and other merits. Most importantly, the mentioned illusion is accepted by the logical thinking, which thus subjectively eliminates the sensitivity to contradictions (“resemblance of the truth”), which is its weakness. This context is well supported by the words from William Shakespeare's play “Macbeth”:

*That trusted home
Might yet enkindle you unto the crown,
Besides the thane of Cawdor. But 'tis strange:
And oftentimes, to win us to our harm, The instruments of darkness tell us truths,
Win us with honest trifles, to betray's In deepest consequence.*

Another important discovery in the psychodynamic theory was determining the value of the in-depth cognition of the pralogical (archaic) essence of the “**implicit order**”. The specified category is related to the “**invisible horizon**”⁸, which is characterized by **neutrality to the activity of the conscious and unconscious spheres**. This fact confirms the implicit order by the neutrality of its functionally asymmetric (in meaning) components. Neutrality of the implicit order to the contrariety of its components confirms its pralogical (archaic) nature, which is based on the **empathy law**, which reconciles both spheres in the external presentation (the seem to be “measured” only by the energy in the context of parameters “life – death”. The latter can be traced in the drawings of respondent T. (in the above fragment of the empirics) that the drawings illustrate. All psychocorrection procedure is to divert the “mortido” “river” to “libido” - to self-realization. This is the value of the implicit order of the psyche, discovered by us, as well as its subordination to the empathy law, discovered by L. Levy-Bruhl on the basis of the archaic thinking study.

The above elaboration of the pralogical parameters of the in-depth cognition methodology allowed to specify the category of the “**psyche integrity**”, irrespective of the continuity of the **laws of asymmetry of the spheres of the consciousness and the unconscious**. It is important to give at least a brief description of the holographic understanding of the brain activity, presented by K. Pribram in his work “Languages of the Brain” [Karl H. Pribram, Languages of the Brain; 1971]. His views are consistent with the Fourier theorem, which clarifies the fact that any most complex pattern can be decomposed into a series of regular waves. But, “there exists a reverse transformation, which transforms the wave pattern back to the picture” [4, p. 105].

The “invisible horizon” is characterized by neutrality to what is happening in its zone (according to S. Hawking’s interpretation). Therefore, the “wave pattern” has an internal coherence in each system. And seeing the coherence between the systems is the professional task of the psychologist through catching the **senses**. The hypothesis arises in this context: reading the meanings can follow the connection line “yin-yang”. Therefore, the foundation of the meaning is the semantic reality of the presence of functionally conflicting elements (consciousness/unconsciousness). It can be read objectively only by using the subjectified means. This hypothesis is consistent with holographic hypothesis that “localization of functions largely depends on the connections between the brain and the peripheral structures; what they determine, **what** is coded... in each system, and this coherence determines **how** the events become a code” [4, p. 105].

It is clear that above view does not accept the linear correspondence between the structures (which is the basis for the academic psychology). In the **holographic hypothesis** there is no linear correlation or, in other words, “there is no linear identity between the representation in the brain and the phenomenal experience, as well as there is no linear correlation between the structure of the hologram and picture in case of correct projection of the film” [ibid]. Taking into account the functional asymmetry of the spheres of the consciousness and the unconscious, the conclusion

⁸ The term “invisible horizon” is borrowed from S. Hawking (neutral zone between the “black hole” and the “luminescence” above it) [22].

drawn by K. Pribram that “neural impulses act as **binary “yes – no”**; the slow potentials form the uninterrupted waves on the connections between the neurons, is important for us. Conventionally, this can be related to the functioning of the unconscious, which is characterized by **“both this and that”**. This is why the whole ASPC process is characterized by the dynamics from “polysemy” → to “monosemy”; from “diffuse” → to “specification an determinacy”.

Let's return to the “Model” which shows “an invisible horizon”, associated with the category of the “implicate order”. We are sure that **the order is synchronously interrelated with the archetypes**. The understanding of the archetype by S. Grof is close for us: “In holonomic theory the archetypes can be understood as the phenomena sui generis, as the cosmic principles inwoven in the fabric of the **implicit order**” (underlined by us – T. S.) [4, p. 108]. We are confident that the “order” is a category relating to the various areas, which is proven by the research carried out by I. Prigozhyn “order through fluctuations” [13], and the Bohm theory on the implicit and explicit order. We will present more detailed information on the “order” in a separate paragraph. Let's return to the ASPC experience, in which the procedure of “arranging” the visualized self-representations is characterized by the individualization and uniqueness of the standardized reproductions ranking sequence, which are offered for selection by the ASPC participants. Every participant fast and easy copes the arrangement, but cannot explain, why they arranged the selected reproductions in that specific order. The answer is: “That's how my hand put it”. According to Levy-Bruhl, the human hand has an archaic “blind skill”.

One gets the impression that the psyche has enough “autonomized space” for both spheres (for “binary”) in its “inherence”.

The presentation of the problem stated in the article requires covering the pralogical functional aspects of the defense system of the subject's psyche. Basal defense **“animates” the repressed deprived aspects of the psyche**, that have oedipal motifs, and the situational form of defense aims to ensure the social prestige of the “I”. The latter requires withdrawal from the reality and more often uses the **rationalization** mechanism, which is pointed out by Z. Freud. This fact proves the pralogical component not only in the basal defenses, but also in the peripheral defense, as the psyche in the subject's **striving to social self-affirmation** is ready to leave unnoticed the controversies, between “I - real” and “I - ideal”, and this creates freedom for the peripheral defense to distort. Thus, if the psychological defense is called the **integrator of the psyche, it is important to understand at what price the “integrative tranquility of the “I” is reached?** In matters of withdrawal from reality the defense is at the mercy of the pralogical formations.

Thus, the peripheral defense ensures the integration of the subject's state only in case of the compliance of their feelings with the requirements of the idealized “I”. There are grounds to state that: the peripheral defense is a *specific integrator*, which for the sake of the “I's” prestige subordinates the logical thinking to the unstoppable desire to reach the desired image. In this case, the logical thinking invisibly to itself is likened to the pralogical, as **as the desired is taken for true, as well as possible is taken for real**. This explains why the fairy tale “about the emperor's new clothes” always remains valid.

The contradiction between the “idealized” and the “real I” can be explained as follows: logical thinking ignores the reality, unfavorable for the “I”, thus creating the double adjacency of the planes of “I” - it “knows” and “does not know”. We can recall the words of A. Pushkin:

*“Oh, it takes little to deceive me!..
I cannot wait to be deceived!”*

Or the words from M. Tanich’s poem “Knot”:

*“I made him up of what I had
And what I had, I fell in love with”*

Any person is able to create reality to fit their desires and take it for true, with individualized colouring with own feelings. Is this not a convincing example of the common nature of the animation (spiritualization) of the world by the primitive people and the deviations from the social and perceptual reality for a modern person for the sake of the “idealized I”. Noone simply pays attention to this. Now, for known reasons, – all of us are subject to the influence of the archaic heritage, which can come into contradiction with the requirements of the society. This imperceptible , **invisible controversy of double plane realities** stipulates our *weakness* (“personal problem”). William Shakespeare in his “Othello” beautifully described this:

*“But, O, what damned minutes tells he o’er,
Who dotes, yet doubts, suspects, yet strongly loves!”*

Hasn’t Vladimir Vysotsky emphasized the weakness of our (logical) mind with one sentence:

*“When you die, then you understand,
What life is...”*

We can also recall a widely used expression: “*Live and learn, and die a fool*”. The above words have a pralogical context – they hint at the universal wisdom, “presented” to a human being by the nature, only formalization of the logical thinking, making the adequacy of perception of the personal experience more complicated. This explains the feasibility of introducing the principles of the ASPC functioning.

This may explain the fact that when Z.Freud presented the person with the results, the truth, discovered during the hours of sessions, that person might have answered: “Ah, actually I knew it before”.

During many years of practice we have seen that truly **“the psyche knows it all”**, only the subject’s consciousness does not know it. And this is the very essence of the pralogical essence of the psyche (duality): on the one hand – **“it knows”**, and on the other – **it doesn’t know**. The psyche does not know **“what exactly it knows?”**. The latter points to the importance of in-depth cognition by a person, which can reorient the power of the **logical thinking to the cognition of oneself**, which will allow the person not to freeze the controversies, but to solve them, so that the **“logical thinking” became the master in its own house**.

A holistic approach to the cognition of the psyche was implemented by Z.Freud, but it was limited only to neurotic persons and was centered on the symptoms of the disease. The master himself said: “I have a biologization approach, the psychological one is still waiting for the solution” [21].

In our case, a person coming to a group does not mean the existence of dysfunctions - it is rather the process of practical cognition of the psyche - of their own and that of the other people. After all, each member of ASPC either learns, or works and improves skills. We think that the introduction of the “*implicit order*” category in the scientific use is the most significant discovery, to which the **classical psychoanalysis** only came close to by determining the “logical chain”, the interaction of free associations⁹. This “chain” is actually a prototype of the “implicit order”.

Let us clarify the main aspects of the classical psychoanalysis:

- a) concentration on the neurotic person symptoms;
- б) predominant use of verbal means (free associations);
- в) absence of a conscious choice of the analysis means for self-presentation (just “had a dream”, “it crossed the mind”);
- г) lack of orientation at the joint work (dialogue) using the visualized material (except dreams). The latter is a distinguishing characteristic for author’s in-depth cognition methodology: eventually the change takes place only through the involvement of the consciousness in the cognition process, and then the willpower joins in as the correction prerequisite.

A distinctive feature of the in-depth cognition as compared with orthodox psychoanalysis is focus on the neutral horizon, where the actions occur, preset by both spheres of the psyche. Explanation: the archaic determinants are always latently present, so a psychologist’s offer to select representation(s) implies the *actualization of the consciousness in the selection process*, which opens up the prospects for equality in the dialogue. Functioning of the ASPC group implements purely the **psychological approach** to the organization of dialogue and analytical help for people, who are within the limits of psychological health. The empirical data of the psychocorrection process opens the possibility for the in-depth cognition by actualization of **cognitive-pralological peculiarities of the subject’s psyche**. Therefore the leitmotif of ASPC procedures is cognition. At the same time, we rely on the fact that, - “There is nothing in the mind that would not have existed in the senses” [see 4, p. 39]. Therefore the expression of own emotional reactions to what is happening by the ASPC participants is the primary element to the principle consistently present in the in-depth cognition.

We are confident that the latency (invisibility) exists only at a descriptive level, but not at the dynamic one, which energetically objectifies the motivational activity and offers reliable prospects to ensure the objective effectiveness of the in-depth cognition.

The objectively observable attributes of classical psychoanalysis are well-known: slips of pen, slips of tongue, dreams etc., seemingly insignificant for the psyche, behind which Z.Freud brilliantly found the hidden meanings [21]. Our studies prove semantical similarity of dreams and drawings symbolism [27]. The fact that the reproductions, selected by ASPC participants, frequently *contain the “withdrawal from reality”*, which contradict the objective laws of nature (which do not hinder them from making the choice) becomes of interest. This is exactly where

⁹ The metaphoric symbol is the “couch”.

the **actual** and **objective source of information** capabilities of revealing the meanings of the unconscious determinants of the psyche of a specific person are hidden. In other words, the “deforming” aspects of the drawings (withdrawal from reality according to the laws of the material world) *latently contain the essential information about the psyche of the respondent*, who selected this (or that) representation. If the slips of the pen and of the tongue conveyed information due to direct interpretation by Z.Freud, the art reproductions suggest that dialogue interaction with the respondent with her interpretive generalizations is required to obtain such information. In any case we observe the appeal *to the rational, to the logical thinking of the respondent, which stipulates the strengthening of the respondent’s rationality (logic of thinking)*. Below we present some of the art reproductions, images of which illustrate the withdrawal from the “earth laws” (criterion - “this cannot happen...”) (see. Fig. 10 – 24).

Withdrawal from the reality was also observed in the fragment of the transcript of the psychoanalytical work with respondent T.: declaring himself as a Superman (Fig. 1.) and, at the same time limiting with a frame (which contradicts the essence of the image), - in life, T. represents himself a “porcupine in the forest” (Fig. 7), which shows a striking difference between the desired and the actually felt. We become more confident, that when we speak about the cognition of pralogical aspects of the psyche, it is hard to work without the visualized means.

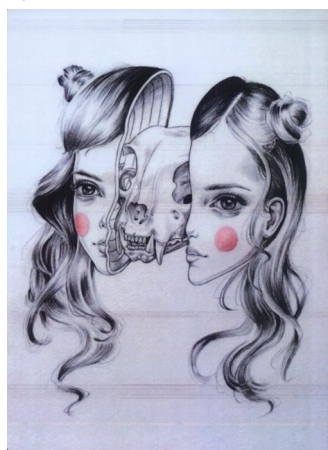

Fig. 10 Yu. Filipenko,
Catwomen Don't Cry

Fig. 11 S. Chernine,
The Sea Inside

Fig. 12 Author and title
unknown

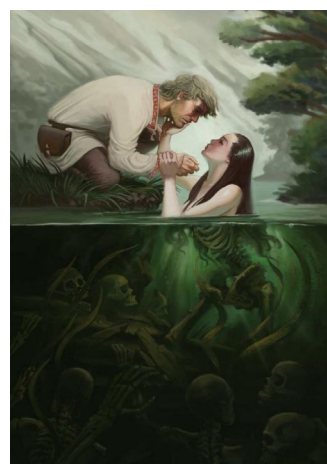

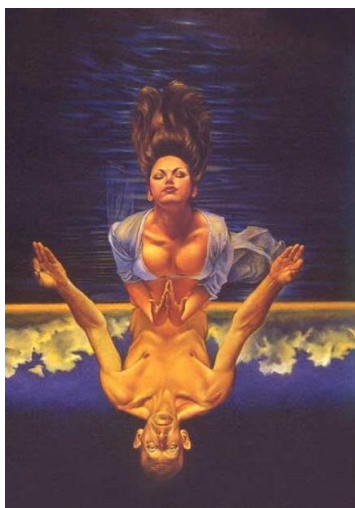
Fig. 13 Author and title
unknown

Fig.14 I. Morsky,
Divorce

Fig. 15 J. Earl Bowser, title
unknown

**Fig. 16 J. Devito,
Challenge**

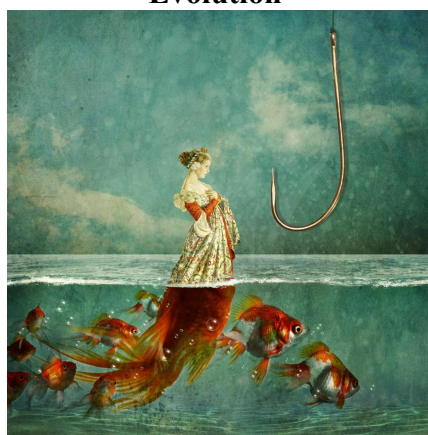
**Fig. 17 V. Syudmak,
Evolution**

**Fig. 18 V. Gozhev,
Today**

**Fig. 19 V. and M.
Remenar,
My Rose**

**Fig. 20 Author unknown,
Sea Maiden**

**Fig. 21 Author and title
unknown**

**Fig. 22 Author and title
unknown**

**Fig. 23 Author and title
unknown**

**Fig. 24 Author and title
unknown**

The virtuous ability of the authors of classic works to figurative and symbolic expression of the “mental problems”, which helps to visualize relevantly the drama of the human soul, is astonishing, and this creates the tremendous potential for the in-depth cognition of the psyche.

The sensual and emotional response of the ASPC participants to the art reproduction is the beginning of the its individual “animation”, which is connected to ensuring, in the process of personalization (uniqueness) analysis of the emotive content of the drawing, which specifies the properties of the specific

subject's psyche. At the same time the process of **the psyche subjectification has a generalized, collective, archaic nature, which predetermines a reliable (objective) way for the optimization of the in-depth cognition process.** The use of the art reproductions is gradually gaining the status of ASPC attribute.

Self-visualization has rendered help in solving the issue, important to ensure the efficiency of the in-depth cognition practice: **how to achieve the relevance and reliability of the results at the lowest emotional expenditure?!** The answer is the compliance of the ASPC process to the law of **“positive disintegration of the psyche and its secondary integration at a higher level of development”**, to which all procedures without exception are subordinate. Let us point out the basic requirements of this law:

- a) inseparability of diagnostics and psychocorrection;
- b) portion and multilevel nature of the diagnostic-correction process;
- c) mediation of the in-depth cognition by objectified means;
- d) dialogue interaction of a psychologist with a respondent;
- e) emotive excitement of the objectified representations, filling them with individualized (personalized) content, which facilitates the transition of the presentation to the status of the representation of the respondent's own experience;
- f) expansion of the respondent's self-awareness due to dialogue and analysis process within the “P ↔ R” system with intermediate, final and generalizing interpretations etc.

The foregoing suggests that the pralogical aspects of the psyche that are particularly presentable in their artistic and archetypal image help us to obtain personalized results due to dialogue analysis.

Special attention should be paid to work in large rooms (100 and more people, Photo 1, 2) when the process is shown on the screen, especially what is happening “on the psychologist's worktable” (Photo 2). We were able to present seven author schools (each lasting one week) in the corresponding books (for example: [17; 18]). The ability of a large audience to connect to the work of the psychologist with one person has remained a major mystery for us for a long period of time. The recent discoveries of archaic heritage and understanding of the pralogical parameters of the ASPC methodology in its organizational and functional aspects allowed to understand the true causes of the human ability for the collective in-depth cognition. The archaic heritage [34] establishes the energetic and motivational potential of the **pralogical thinking**¹⁰.

For more than 15 years we have been conducting ASPC groups in large rooms (1-2 times per year), but the methodological grounds of such success received its scientific substantiation only due to research outcome to archaisms and pralogical thinking. The positive experience of work in large rooms is the evidence that **thinking of a modern person in the sphere of social and perceptive reflexion** is not free from the collective (generalized) conceptualization, which are animated due to pra-associations of the catalyzed visualizations of the process. A high emotional-

¹⁰ Philosophy-encyclopedia dictionary gives the name of the primitive thinking as **archaic**, which **L. Levy-Bruhl** called **pralogical, primitive thinking**, and **L. Levi-Strauss** – **mythological** [19, p. 535].

rational background is created for the ASPC participants working in a large auditorium. At the same time people are united by both a common archaic perception, and pralogical-archetypal versatility of drawings symbolism that have the potential to stimulate the latent motivation for self-cognition. Collective work does not hinder its **individualization**: everyone “finds his/her own” in the emotive experience, stimulated by the screen. Thus, personalization of in-depth cognition in a large auditorium is spontaneous. The energetically universal catalyst of the activity of the attendees in the large auditorium are the archaisms: Oedipus complex, guilt, sacrifice, tendency to use, slave-owning and slave-subordination, masochistic tendencies, etc. The unifying factor is the pralogical nature of perceptions, based on the collective views. The latter are interrelated not only with the experience of the primitive generations, but also with the person's ability to animate (emotive animation) the objectified means, which catalyze the process of work individualization of each attendee.

Photo 1. Author's school of the academician of the NAPS of Ukraine T. S. Yatsenko. Pavlo Tychyna State Pedagogical University in Uman, 2017.

Photo 2. Psychoanalytical work of the academician of the NAPS of Ukraine T. S. Yatsenko. Crimean University of Humanitarian Sciences, Yalta, 2011.

L. Levy-Bruhl states: “The mind of the primitive people is not different from ours... The pralogical thinking represents a special structure, which functions together with the structure of logical thought ...” [23, p. 236].

We have attempted to identify the reasons due to which the in-depth cognition preserves the emotive connection and common understanding by the ASPC participants of what is happening in a large auditorium:

a) ability **to animate** (spiritualization, psychologization) of the objectified world, which creates the prerequisite (“food”) for pralogical thinking;

б) the archaic properties of the psyche, characteristic of every person, expressed in emotive connection with the experiences of the protagonist, which is catalyzed by artistic paintings (psychodrawings) and psychoanalysis (illustrated on the screen);

в) actualization (animation) of the traces of the collectively experienced, emotionally meaningful experiences, determines the development of intuition and probabilistic forecasting of the subject’s personal problems;

г) subordination of the APSC process to the laws of positive disintegration of the psyche and its secondary integration at a higher level of the subject’s mental development develops the skills for future professional work of psychologists;

д) portion nature and optimal emotive loads (regardless of the number of participants in the in-depth cognition process);

е) involvement of each participant in the in-depth process due to the individualization of their projective identification mechanisms, and personal insights by actualization of their own problems;

ж) the in-depth cognition is not only acceptable, understandable and accessible to all participants, but is also carried out at an optimal motivational and emotional background that contributes to the intellectual processing of in-depth sources of a personal problem, both for the protagonist, and for every participant. This facilitates the subsequent individualized, personalized work with a psychologist.

ASPC process awakens activity along two directions: cognition and self-cognition, which are specifically interdependent. Therefore, the work of a psychologist with one person creates “emotional concern” for a large audience of participants. At the same time the individualization of the diagnostic and correction work basis occurs invisibly and uniquely on the internal (externally uncontrolled) plane. This demonstrates both the universality of the archaic origins of activity inherited by the mankind, and the concern of the psyche (in its system organization) to self-perfection, in the approach to pro-social ideal. A human being is a social “creature”, and therefore during ASPC the desire to adapt and self-preserve awakens.

Obviously, the opportunities for the psychologization of drawings images by ASPC participants are universally being formed since childhood, fitting into the fabric of the pralogical thinking development. A drawing removes stress, relaxes the ASPC participants, providing mediation, metaphoricity and context of the cognition of oneself and the others. The dialogue psychoanalysis broadens and deepens the self-awareness for both the protagonist, and the attendees, due to the universality of the underlying determinants. The success of social and perceptive cognition in large auditoriums facilitates group **integration of the participants, catalyzing the**

pralogical and logical components of the reflexive thinking: “from image to word” and vice versa.

Spatial and conceptual thinking (to which the pralogical form also belongs) **uses prototypes, foretypes (archetypes), while being indifferent to the controversies. This happens due to equalization of the “possible” with the “impossible”, “mundane” with “cosmic”, “real” with “supernatural”.**

The pralogical thinking uses non-verbal and pre-verbal archetypal **symbols to convey significant information.** In this case the **meaning**, being visualized, is transmitted irrespective of the variability of the symbols, that have latent interconnection. The latter was characteristic not only for the ancient populations, but also for the developed civilizations. Therefore, we can rightfully speak about the evolution of the archaic (pralogical) thinking and its discreet integration in the reflexive form of a modern person's thinking. The archaic ability of the psyche to visualize the most complex psychological nuances, as well as the actualization of the nonexperiential formations, **open new horizons for the scientific evidentiality and the efficiency of the in-depth cognition in large auditoriums.** Many years of practice in APSC widened our ability to reveal the **destructive tendencies of the psyche, which lead a person away from the life-assuring positions, creating energy expenditure due to the dominating tendency for self-punishment, importing and self-deprivation of the psyche** [31; 35].

A practicing psychologist who claims to be a professional, cannot ignore the true nature of psyche phenomenon, including both its logical and pralogical forms. This contributes to an adequate understanding of the empirical basis in the visualized form, which contains landmarks for the sacral having motivational archaic potential.

We have no hesitation that **the in-depth cognition is impossible within the academic approach to understanding the nature of the psyche, which does not take into account the functional asymmetry of the two spheres (consciousness/ the subconscious), motivational and energetic potential of the archaic heritage of the humanity, the value of the implicit order for the understanding of the psyche integrity and the motivational potency of its nonexperiential formations, etc.**

Conclusions. Many years of the research of the psyche in its integrity (consciousness/ the unconscious) allowed us not only to reveal its functional peculiarities, but also to acknowledge the influence of the archaic heritage:

- the study of specific determinants of the psyche, established by the archaisms, allow to highlight the basic ones: Oedipus complex, guilt, sacrifice, slave-owning and slave-subordination, etc.;

- we determined that the motivation of the pralogical thinking is energetically stimulated by archaisms;

- we identified the characteristics of the pralogical thinking: neutrality to contradictions, subordination to the empathy law, intuitive potency of the proassociations activity (surpassing and preceding personal experience), collective (commun) views, ability to animate the objective world, connection to double adjacent planes of the psychic reality, etc.;

- we determined that the pralogical thinking does not disappear in the process of the civilization formation and development, but still it is muffled by the control of the

logical thinking;

– the in-depth cognition process is based on , such organizational prerequisites, which stipulate the objectification of the pralogical potential¹¹ of the subject's psyche. This means the introduction of specific principles for the organization of ASPC participants interaction, which neutralize the conflict with the requirements for prosocial behavior. The need for the the peripheral defenses is reduced in the psyche, and this opens the perspectives for the actualization of **their basal forms, which are the target of the in-depth cognition.**

The above provisions explain the need (the the research justifiability) **of the use of pralogical parameters in the methodology for the in-depth cognition of the psyche**, organization of practice, which stipulates the objectification of the genuine essence of the subject's psyche. The main result is laid down in the dynamics of the group ASPC process, which awakens the subject's logical thinking in solving their own personal problems.

ASPC practice proves that the existence of a personal problem (stabilized internal controversy) is always connected with the loss of energy. Contextually this speaks about the weakness of logical thinking in the understanding of oneself and solution of existing problems, but invisible contradictions that create the personal problems.

Participation in the ASPC of the in-depth correction expands their scope for the implementation of logical thinking abilities in relations with themselves, that brings closer to the internal homeostasis and wisdom. That is why **the dynamics of the group ASPC process is aimed at the development and strengthening the logical thinking (in its reflexive aspects)**, which is specifically facilitated by group social and perceptive cognition.

Let us specify **the main properties of the dynamics in the successfully functioning ASPC group: from multiple meaning → to single meaning; from the invisible → to the visible, cognizable; from the presumptive → to the predictable; from the intuitively and emotionally perceptible → to logically understandable, reasonable; from anxiety → to homeostasis; from emotional → to rational.**

The pralogical thinking, which is actualized in the ASPC process, opens prospects for its analysis and identification of the commonness with reflexive thinking of modern person, who is characterized by the withdrawal from the reality, provided by the peripheral protection for the sake of the “idealized I”.

Attending the ASPC group by a future psychologist harmonizes aspiration of the subject to social self-realization using the means for their achievement, thereby leveling the difference between the expectations, desires and conscious intentions of the subject.

Thus, the entire ASPC system, which is originally built on the grounds of an adequate understanding of the psyche in the synthesis of its archaic and ontogenetic features, contributes to its [psyche] genuine cognition.

¹¹ The term “pralogical potential” is wider than the “pralogical thinking”, and we include in it the archaic heritage (Oedipus, guilt, sacrifice, etc.), which define the energetic potency of the pralogical thinking motivation.

The in-depth cognition is built upon the nature of the psyche, seeks (and implements) the possibilities to approximate it through the analysis of the pralogical behaviour data. **So far we do not know any other better, more loyal and emotionally-saving way to approximate the future psychologists to their profession.**

We are convinced that the training of future psychologists in universities should not be limited to broadening and deepening the academic knowledge. **The academic approach with its initial focus on the formation of logical thinking is helpless because of the interference, latently established by pralogical formations, which remain out of his attention.** Practical work of a psychologist graduate in this case can face such the formation of internal problems of another person's psyche, the solution of which will require not the conceptual and categorical competence, but the skills of the probabilistic prediction based on the development of social and perceptual intelligence that provides a course of in-depth cognition of the psyche in ASPC groups.

We see the research prospects in clarification of the pralogical essence of psychological defenses both in their basal and peripheral forms.

References:

1. Andrushchenko V. P., Yatsenko T. S. Philosophical and psychological problems of the mental cognition methodology. *Scientific journal of Dragomanov NPU. Series No. 12. Psychology: Coll. of scientific works*. Kyiv, 2012. No. 36 (60). P. 7 – 20. [in Russian]
2. Brudnyi A.A. Psychological hermeneutics / M.: Labirint, 2005. — 336 p. [in Russian]
3. Industrial standard of the higher education (developed under guidance of T. Yatsenko). Field of education: 0101 – Pedagogical education. Speciality: 6.010100 – Practical psychology. Educational and qualification degree: bachelor. Kyiv, 2005. – 325 p. [in Ukrainian]
4. Grof S. The Cosmic Game. Moscow, 2000. – 256 p. [in Russian]
5. Klix F. Reawakening of thinking. M. Progress, 1983. – 302 p. [in Russian]
6. Klein M. Psychoanalysis works. In 7 vol. Vol. 2. Love, Guilt and Reparation: And Other Works 1929–1942. Izhevsk, 2007. – 386 p. [in Russian]
7. Levy-Bruhl L. Primitive Mentality. 1930. – 344 p. [in Russian]
8. Levi-Strauss K. Primitive mentality / Transl. by A. Ostrovsky (1999) / M.: TERRA—Book club; Republic, 1999. – 392 p. [in Russian]
9. Lewin K. Dynamic psychology: Selected works. Moscow, 2001. – 572 p. [in Russian]
10. Makimenko S. D. Psychological learning of a person: genetic and modeling approach. Kyiv, 2013. – 590 p. [in Ukrainian]
11. Maslow A. Motivation and personality. SPb.: Eurasia, 1999. – 400 p. [in Russian]
12. Basics of the in-depth psycho-correction: phenomenology, theory and practice: Study guide for students of higher ed. establ. / T. S. Yatsenko – K.: Vyscha shkola, 2006. – 382 p. [in Ukrainian]

13. Prigozhyn I. Order out of chaos: Man's new dialogue with nature: [transl. from English] / Ed. V. I. Archinov, Yu. L. Klimontovich, Yu. V. Sachkov. – M. : Progress, 1986. – 432 p.
14. Psychodynamic paradigm. *Scientific school of the academician of NAPS of Ukraine Tamara Yatsenko: joint monograph*/ ed. acad. T. S. Yatsenko. – Dnipro: Innovatsiya, 2019. – 350 p. [in Ukrainian]
15. Rank O. The unconscious and forms of its manifestation. *Psychoanalysis and Russian thought*. Moscow, 1994. – 384 p. [in Russian]
16. Rogers K. Look at psychotherapy. Evolvment of person / K. R. Rogers; [Transl. from Eng. by Zlotnik M.]. – M.: Progress, 1994. – 480 p. [in Russian]
17. Stoyanova I. Ya. Pralological formations in health and disease / *Abstract of the thesis for the degree of Doctor of Psychology*. – Tomsk: 2007. – 47 p. – Speciality: 19.00.04. – “Medical psychology”.
18. Theory and practice of in-depth psycho-correction: The fourth and fifth author schools of the academician of NAPS of Ukraine T. Yatsenko / A.V. Gluzman, S. Sh. Radzhabova, I.V. Yevtushenko, N.P. Zazhirko [ed. T. Yatsenko]. Yalta, 2010. 200 p. [in Russian]
19. Theory and practice of in-depth psycho-correction: The sixth author school of the academician of NAPS of Ukraine T. Yatsenko / Comp. V.P. Andrushchenko, A. V. Gluzman. Kiev, 2012. 226 p. [in Russian]
20. Philosophy. Encyclopedic dictionary / Ed.. A. A. Ivin– M.: GARDARIKI, 2006. – 1072 p. [in Russian]
21. Freud Z. Psychopathology of everyday life / Transl. from German. – SPb.: Azbooka, Azbooka-Klassika, 2014. – 192 p. [in Russian]
22. Freud Z. Interpretation of dreams: [translation from German] / Z. Freud. – Kiev: Zdorovye, 1991. – 384 p. [in Russian]
23. Hawking S. Universe. Three books about space and time. St. Petersburg, 2014. – 366 p. [in Russian]
24. Readings on the history of psychology / УВ. P.Ya. Galperin, A. N. Zhdan. – Moscow: Publishing House of the Moscow University, 1980. – 296 p. [in Russian]
25. Jung K. G. Analytical psychology: (Tavistock lectures). Glossary/ K. G. Jung; [transl. from English, introduction by V. V. Zelensky]. – St. Petersburg: Kentavr: Institute of Personality: Palantir, 1994. – 218 p. [in Russian]
26. Jung K. G. and modern psychoanalysis. *Readings on in-depth psychology. Issue 1*. – M.: CheRo, 1996. – 248 p. [in Russian]
27. Yatsenko T. S. Psychological basics of active preparation of future teachers to communicate with students: diss. ... PhD. in psych. science: spec. 19.00.07. “Educational and developmental psychology” / T. S. Yatsenko – K., 1989. – 432 p. [in Russian]
28. Yatsenko T. S. Symbolism of dreams and psychological drawings. In book. *Psychological basics of group psycho-correction*. Kyiv, “Lybid”, 1996. 263 p. [in Ukrainian]
29. Yatsenko T.S. Psychoanalytical interpretation of the set of topical psychological drawings (in-depth psychological aspect) / T. S. Yatsenko, Ya. M. Kmit, L. V. Moshenskaya. – M.: SIP RIA, 2000. – 193 p. [in Russian]

30. Yatsenko T. S., Chobitko M., Dotsevich T. Drawing in psycho-correction work of the practical psychologist [based on the psychoanalysis material of the set of topical drawings], Cherkasy, 2003. – 216 p. [in Ukrainian]
31. Yatsenko T. S., Gluzman A. V. Methodology of the preparation of in-depth correctional psychologist. Dnepropetrovsk, 2015. – 396 p. [in Russian]
32. Yatsenko T. S. Self-deprivation of the psyche and misadaptation of the subject. Kyiv, 2015. – 280 p. [in Ukrainian]
33. Yatsenko T. S. Categories “complementarity principle” and “implicit order” in in-depth psyche cognition. *Psychology of personality*. Ivano-Frankivsk, 2017. No. 1 (8). P. 15 – 23. [In Ukrainian]
34. Yatsenko T. S. Psychoanalysis of the art reproductions in the training of psychologists: Study guide. / Yatsenko T., Bondar V., Galushko L., Kainska A., Pedchenko O. Dnipro-Kyiv: Innovatsiya, 2018. – 300 p. [in Ukrainian]
35. Yatsenko T. S. Archaic legacy of the psyche: psychoanalysis of the problem phenomenology / T. S. Yatsenko. – Dnipro: Innovatsiya, 2019. – 283 p. [in Ukrainian]
36. Yatsenko T. S. In-depth psychology: diagnostics and correction of the tendency towards psychological death. Study guide. / Yatsenko T. S., Gluzman O. V., Kalashnik I. V. – Yalta: RVV KSU, 2008. – 204 p. [in Ukrainian]
37. Yatsenko T. Implicit order and functional efficiency in the deep knowledge of the psyche. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. Kyiv, 2018. No. 25 (1). P. 23 – 37.
38. Yatsenko T. The laws of the psyche in their universal functionality: professional training of a practical psychologist. Technologies of intellect development / – Vol 3. – № 1. – 2019. – Access mode: http://www.psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/current

МЕТОДОЛОГИЯ ГЛУБИННОГО ПОЗНАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРАЛОГИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ ПСИХИКИ

Статья репрезентирует актуальную проблему глубинного познания психики с учетом ее пралогических образований, в частности архаических особенностей мышления. Сказанное объясняет тот факт, что глубинное познание строится на художественном материале (авторские психорисунки и репродукции художественных полотен как самопрезентанты респондента). Последнее создает исследовательскую платформу для глубинного познания благодаря пралогическому безразличию психики к противоречиям сюжета тех или иных рисунков. Последние сигнализируют о наличии проблем у субъекта (подобно фрейдовскому прочтыванию описок и оговорок). Указанный контекст исследования конкретизирован в задачах, связанных с изучением особенностей пралогических инициатив, объективированных психикой субъекта в плоскость наблюдения путем визуализированной самопрезентации.

Статья способствует: определению и уточнению пралогических детерминант личностных проблем субъекта, как и путей их разрешения; раскрытию пралогической сущности имплицитного порядка, объективирующегося благодаря архаическим способностям участников АСПП в определении последовательности расположения рисунков для психоанализа. Глубинное познание психики в группах АСПП способствует усилению значимости логического мышления в социально-перцептивных процессах взаимодействия субъекта в системе «Человек ↔ Человек».

Ключевые слова: архаическое наследие психики, архетип, глубинное познание, пралогическое мышление, логическое мышление.

УДК 316.48:811.161.2

**LANGUAGE CONFLICTS IN UKRAINE:
THE NEOCOLONIAL DIMENSION
МОВНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ: НЕОКОЛОНІАЛЬНИЙ ВИМІР**

Averianova N.M. / Авер'янова Н.М.

с.р.с. / к.філос.н.

ORCID: 0000-0002-1088-2372

Voropaeva T.S. / Воропаєва Т.С.

с.р.с., ас.проф. / к.психол.н., доц.

ORCID: 0000-0001-8388-7169

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Volodymyrska Street 60, 01601

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, вул. Володимирська 60, 01601

Анотація. Автори аналізують важливі проблеми мовних конфліктів в Україні. Мовні конфлікти найбільш гостро протікають у країнах з багатоетнічним складом населення та в країнах, де мови мають різні соціальні статуси. Домінування у державі однієї мови над іншою, мовна асиміляція населення та примусове нав'язування жителям країни іншої мови стають причиною конфліктних ситуацій у суспільстві. Мовне питання в Україні упродовж десятиліть розглядалося крізь призму політичних та ідеологічних зацікавлень учасників дискусій. Часто мовне питання стає приводом для маніпуляцій, особливо під час передвиборчих кампаній, насамперед, для того, щоб відволікати увагу населення від болючих економічних і соціальних проблем. У статті підкреслюється, що українська влада має активно працювати над тим, щоб забезпечити сприятливі умови для інтеграції представників усіх національних меншин та етнічних груп в українське суспільство, а не підривати державний статус України та української мови.

Ключові слова: мова, мовний конфлікт, мовна політика, українська мова, Україна.

Вступ.

Питання мови в Україні як упродовж радянського часу (коли відбувалася цілеспрямована русифікація), так і на сучасному етапі є актуальним і дискусійним. Починаючи з перших років існування української держави, мовні проблеми ставали приводом для маніпуляцій, що сприяло розгортанню конфліктизаційних процесів у суспільстві. Тенденція політизувати мовні питання з боку політичних партій чи окремих лідерів особливо активізувалась під час передвиборчого та виборчого процесів. Прикро, але «державна мовна політика змінювалася залежно не від запитів суспільства, а від зовнішньополітичних орієнтирів політичних сил, які перебували при владі» [6, с. 57]. Окрім цього, на території України вже восьмий рік триває міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу [2], інспірований Російською Федерацією, і мовне питання в ньому було використано у ролі одного з чинників конфліктизації українського соціуму. Тому вирішення мовного питання в українській державі важливе не лише з огляду на його конфліктогенність, а й з огляду на нагальну необхідність деконфліктизації та стабілізації українського суспільства.

Основний текст.

Мова, як відомо, є не лише засобом спілкування, а й базисом національної

культури, вона виконує ідентифікаційну та націєтворчу функції; етнічна диференціація за мовою, яка відрізняє один народ від іншого, вважається однією з найбільш точних. Збереження, захист і розвиток національної мови є одними з найважливіших завдань етнонаціональної політики держави.

Мовну ситуацію, мовні конфлікти, мовну політику в Україні досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: Д. Абрамова, Б. Ажнюк, Б. Баурінг, Ю. Бестерс-Дільгер, М. Боришевський, О. Вишняк, Д. Гаудіо, С. Головатий, О. Данилевська, Г. Євсєєва, Т. Ковальова, І. Кресіна, В. Кулик, Р. Лозинський, О. Майборода, Ю. Макарець, Т. Марусик, Л. Масенко, Л. Нагорна, І. Плотницька, С. Римаренко, О. Рудь, С. Савойська, Н. Седнева, Н. Трач, Т. Фудерер, Г. Шевчук, О. Шульга та ін. Незважаючи на те, що з даної проблематики існує значний доробок (монографії, підручники, посібники, статті, дисертації), мовне питання залишається актуальним, воно не втрачає ні своєї гостроти, ні політизованості.

Більшість науковців стверджує, що мова є лише символом конфлікту, який в дійсності відбувається у політиці, економіці, управлінні та в інших сферах суспільного життя. «Мовний конфлікт – це зіткнення між спільнотами людей, в основі яких лежать ті чи інші проблеми, пов'язані з мовою» [8, с. 276]. Мовні конфлікти найбільш гостро протікають у країнах з багатоетнічним складом населення та в країнах, де мови мають різні соціальні статуси. Наприклад, надзвичайно складне мовне питання в Індії, адже це багатонаціональна держава, де перепис 1961 р. показав, що тут існує 1652 мови (включаючи і мови, які не є рідними для цього субконтиненту), а перепис 1991 р. продемонстрував 1576 класифікованих «рідних мов». «Ethnologue: Languages of the World» (найвідоміший довідник з мов світу, який видається міжнародною некомерційною християнською організацією SIL International) нині нараховує 415 «живих» мов Індії. Офіційними мовами Індії є хінді та англійська [9]. Також мовний чинник конфліктизації соціуму за певних обставин активізується та поглиблюється через вплив політичних, економічних, соціальних та ідеологічних причин. У світовій історії існує достатньо прикладів, коли мовний чинник ставав мотивом територіальних розколів, сепаратистських рухів і антидержавних настроїв. Так, у Литві регіони з польським населенням поставили питання про автономію та про введення польської мови як державної. Подібні процеси відбувалися і в Естонії, де в російськомовних містах Нарві та Кохтла-Ярве також почали проявлятися сепаратистські настрої. У Казахстані та інших центральноазіатських республіках колишнього СРСР запропоновані закони про мови викликали гострі суперечки між російськомовним населенням і автохтонним [5, с. 67].

Мовні конфлікти виникають з різних причин, наприклад, коли вступають у протиріччя потреби, права або бажання спільнот, які розмовляють різними мовами; коли зменшується функціональне навантаження мови, обмежуються мовні ресурси, які забезпечують різноманіття мови; коли вирішуються питання, яка мова має бути офіційною мовою в конкретній галузі або сфері спілкування; якою мовою діти повинні здобувати освіту; яка мова повинна використовуватися в державних організаціях і т.д.

У більшості випадків мовні конфлікти обумовлені історичними, політичними та соціально-економічними чинниками. Якщо керівництво держави не зважає на існуючі мовні проблеми, то на ці проблеми все більше уваги звертають національні меншини. Для них мова – символ національно-культурної самобутності та окремішності, тому неповага до їхньої мови та ігнорування мовної проблеми з боку держави породжує конфлікт. Мовні конфлікти дестабілюють політичну та соціально-економічну ситуацію в державі. Наслідками мовних конфліктів можуть стати збройні конфлікти між ворогуючими етнічними групами, посилення сепаратистських настроїв у державі, реорганізація територіально-державних утворень, масовий перехід біженців у інші держави тощо. Мовна рівноправність зазвичай відображена в конституції країни, однак на практиці реалізація цієї ідеї відбувається з ускладненнями. Досить часто питання мови стає лише засобом вираження конфлікту, а не його причиною.

Утворення на теренах Радянського Союзу нових незалежних держав поставило проблему переоцінки ролі російської мови як домінуючої і проблему закріплення національних мов як державних у новостворених країнах. Водночас, на пострадянському просторі питання мови стало активним політичним засобом для вирішення корпоративних інтересів, чинником націєтворення, а також важливим аспектом передвиборчих кампаній.

Так, Закон «Про мови в Українській РСР» був прийнятий Верховною Радою УРСР 28.10.1989 р. і навіть у часи незалежності залишався чинним (до 2012 р.). У ньому зазначалося, що в Українській РСР українська мова має статус державної, російська мова – мова міжнаціонального спілкування народів Союзу РСР, а вибір мови міжособистісного спілкування громадян є правом самих громадян. Державний статус української мови в добу незалежності було затверджено 10 ст. Конституції України, що була прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. У травні 2003 р. в Україні вдруге було прийнято Закон «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» (далі – Хартія). Вперше зазначений Закон Верховна Рада України ухвалила в грудні 1999 р. та вже в наступному 2000 р. Конституційний Суд України його скасував. Доцільність як першого, так і другого разу прийняття Закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» донині залишається дискусійною і далеко неоднозначною.

З 10.08.2012 р. до 28.02.2018 р. в Україні діяв закон «Про засади державної мовної політики в Україні» (відомий як «Закон Ківалова–Колесніченка»), який фактично офіційно визнавав в Україні багатомовність. А зважаючи на те, що в Україні існує поділ на українськомовні та російськомовні регіони, то він практично запроваджував українсько-російську двомовність. Автори закону стверджували, що він повністю відповідає Європейській Хартії регіональних або міноритарних мов. Хартія, як відомо, передбачає безкорисливу підтримку і захист мов, які перебувають у стані зникнення, що, до речі, зовсім не загрожує російській мові. Окрім цього, в преамбулі Хартії підкреслюється, що захист і підтримка регіональних або міноритарних мов відбувається лише в рамках національного суверенітету та територіальної цілісності. Мовне розмаїття

повинно послаблювати напруження, які виникають між етноспільнотами, та має зберігати політичну стабільність держави.

Оскільки Хартія мала неточність перекладу її назви на українську мову, то на один рівень було поставлено різні категорії мов – міноритарні мови та мови національних меншин, хоча вони перебувають в неоднакових умовах. В українській державі Положення Хартії застосовувалися до таких мов національних меншин: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської. Невідповідність виявилася в тому, що значна частина цих мов є державними мовами у своїх країнах, тобто вони не зникають з лінгвістичної мапи світу, відповідно, – не потребують захисту. А міноритарні мови, що дійсно потребували підтримки української держави, залишилися без її захисту, наприклад, кримськотатарська, караїмська, ромська. Кримські татари, караїми та роми не мають власних держав і автономних територіальних утворень, а це перешкоджає послугуванню рідною мовою та ускладнює можливості її збереження. В цілому, Закон «Про засади державної мовної політики в Україні» суттєво розширив сферу застосування так званих регіональних мов, найперше, сферу використання російської мови і певною мірою – румунської та угорської, при цьому – звузив функціональні можливості української мови. Дискусії з приводу інституціоналізації багатомовності в Україні сприяли подальшому загостренню відносин між національними меншинами нашої держави, що створювало конфліктні ситуації в суспільстві та порушувало його стабільність. Найперше, це стосується прикордонних регіонів України, де значну частку населення складають національні меншини. Так, наприклад, неодноразово на міжнародній арені та в самій українській державі піднімалося питання щодо русинів, виникали різноманітні провокації та конфлікти в українсько-угорських взаємовідносинах й ін.

25.04.2019 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який спрямовується на посилення позицій української мови. В ньому вказується, що єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова. Кожний громадянин України зобов'язаний володіти державною мовою. Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Застосовувати українську мову під час виконання службових обов'язків мають найвищі посадові особи України, народні депутати, посадові особи органів місцевого самоврядування, державні службовці, військові, працівники поліції, прокурори, адвокати, судді, нотаріуси, науково-педагогічні працівники, медичні працівники та ін. [7]. Мовно-політична ситуація в Україні покращилася і з прийняттям низки інших законів, які в більшій мірі зобов'язували застосовувати українську мову на телебаченні, радіо, в Інтернеті, друкованих засобах масової інформації тощо.

Як бачимо, після прийняття Закону «Про мови в Українській РСР» відразу почалися гострі дискусії щодо надання російській мові статусу другої

державної, які точаться донині. Відповідно висувалися аргументи як на користь надання їй статусу другої державної (велика кількість громадян України володіє російською мовою, тому підтримує підвищення її статусу; російськомовні громадяни української держави обмежуються в праві користування державними послугами; на Півдні та Сході України значно переважає російська мова, бо ці регіони формувалися під домінуючим впливом російської культури; наявність кількох державних мов в одній країні – поширена практика у державах з особливою етнічною і політичною історією, зокрема, у Швейцарії, Канаді та ін.), так і на користь повного заперечення другої державної мови (українська мова – це мова титульної нації; всі громадяни України зобов'язані володіти державною мовою; українська мова є чинником консолідації українства; українська мова виконує ідентифікаційну та націєтворчу функції; друга державна російська мова – це один із засобів неокolonіального впливу Російської Федерації на Україну; один із інструментів сепаратизації південних і східних районів України та ін.).

Політизація мовної проблеми вміло використовується проросійськими силами як засіб ескалації російсько-українського збройного конфлікту на теренах України. Так, навіть вторгнення в Крим Російська Федерація аргументувала як акт захисту російськомовних громадян, зокрема, як захист їхніх прав від утисків української держави, що не впроваджує російську мову як другу державну. Внаслідок вторгнення російських військ відбулась воєнна окупація Автономної Республіки Крим і міста Севастополь.

Зазначені події підтверджують не лише наявність багаторічної експансії Російської Федерації, а й відсутність упродовж тривалого часу в Україні чіткої державної гуманітарної політики, яка б мала змогу протидіяти російським неокolonіальним впливам, зокрема, у мовній сфері. Це змусило керівництво держави сприяти створенню національного медійного простору для належного функціонування української мови. Так, було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій» від 16.06.2016 р., який збільшував частку пісень українською мовою на радіо та телебаченні. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації», який збільшував у загальному тижневому обсязі мовлення телерадіоорганізацій частку фільмів і передач українською мовою. У вересні 2017 р. набув чинності Закон України «Про освіту», в якому підкреслювалося, що в закладах освіти мовою освітнього процесу є державна мова. Незважаючи на різкі заяви Молдови, Росії, Румунії й Угорщини, які стверджували, що зазначений закон порушує права меншин, закон «Про освіту» закріпив українську мову в освітньому просторі. В цілому, впродовж 2014–2019 рр. було прийнято низку важливих правових механізмів, які значно посилювали роль державної мови як у засобах масової інформації, так і в правовому полі.

Проросійські сили значно активізувалися після президентських виборів 2019 р., перемогу на яких здобув Володимир Зеленський. Так, вже у цьому році до Конституційного Суду України звернулося більше 50-ти депутатів з

поданням, у якому йшлося про необхідність перевірки на відповідність Конституції України Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та визнання зазначеного Закону таким, що не відповідає Конституції України. Також у 2019 р. депутати Верховної Ради України від «Опозиційної платформи – За життя» внесли до парламенту пропозицію переглянути мовну політику держави. У 2020 р. депутати Максим Бужанський (фракція «Слуга народу») і Олег Волошин (фракція «Опозиційна платформа – За життя») внесли на розгляд до парламенту два законопроекти: 1) «Про внесення змін до Закону України “Про освіту”» (щодо імплементації норм Конституції України та рекомендацій Венеційської комісії); 2) «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України (щодо мови роботи)». Окрім цього, Максим Бужанський запропонував розглянути законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо навчання державною мовою в закладах освіти». Законопроект викликав значний резонанс у суспільстві, переважно – спротив і невдоволення громадян України.

Таким чином, незважаючи на те, що в реальному житті громадяни нашої держави спілкуються українською та російською мовами, а в різних регіонах України відбувається суттєве домінування однієї з них, необхідно припинити тематику інституціоналізації двомовності в Україні, яка є предметом політичної боротьби багатьох політиків і партій, що стає чинником конфліктизації українського суспільства. Важливо, щоб у сьогоденні, коли відбувається протистояння нашої держави відкритій агресії Російської Федерації, українські телеканали транслювали новини, різні передачі та фільми українською мовою, зокрема, включаючи відображення героїзму і гідності українців [1].

Нині проросійські політики в Україні добре володіють українською мовою, послуговуються українськими символами, але при цьому вони у своїх політичних кампаніях вміло використовують мовні стереотипи російськомовних громадян. Владі України варто пам'ятати, що педалювання проросійськими політичними силами питання щодо надання російській мові офіційного статусу стає приводом до виправдання збройного конфлікту між Росією та Україною. На жаль, «українська влада схильна вести обережну й нерішучу мовну політику. Проте зміни в суспільній свідомості впливають і на зміну позицій учасників політичних процесів» [3, с. 27]. В українській державі як влада, так і окремі партії й окремі політики мають припинити маніпулювати мовним питанням, адже громадяни України спілкуються тією мовою, якою вважають за потрібне. Проте в загальнодержавному просторі повинна функціонувати державна мова, яка є «основним засобом масової комунікації».

Українська влада має активно працювати над тим, щоб забезпечити сприятливі умови для інтеграції представників усіх національних меншин та етнічних груп в українське суспільство, а не підривати державний статус України та української мови. Народні депутати України мусять знати, що вже відбулась еволюція національної ідентичності значної кількості українських громадян, які дійшли до усвідомлення своєї українськості (етнічної або політичної), і не враховувати це, – значить працювати проти України. Саме тому зусилля народних обранців варто було б спрямувати на законодавче

забезпечення процесів політичної та духовної консолідації українського суспільства, адже історія людства свідчить про стратегічний характер взаємозв'язку між стабільністю держави та духовною близькістю її громадян. А українська мова – це консолідуючий націю чинник і смислова засада української ідентичності, тому цивілізоване розв'язання мовного питання є одним із стратегічних завдань державної політики України [4].

Висновки.

Отже, відсутність чіткої і цілеспрямованої мовної політики в Україні є наслідком її колоніального минулого, що сповільнює та ускладнює політичний, економічний і культурний розвиток нашої держави. У процесі зміцнення національної держави мовна політика, разом із гарантуванням мовних прав людини, має забезпечувати національну єдність та утверджувати політичну стабільність. Адекватне врегулювання мовних конфліктів нівелює сепаратистські рухи та гарантує національну безпеку держави. Нівелювати мовні конфлікти можна лише за допомогою продуманої державної мовної політики, при цьому важливо не допускати політичних спекуляцій та штучних конфліктів. Потрібно визначати ефективні шляхи і методи роботи щодо оптимізації функціонування мовного простору в Україні, удосконалювати законодавство щодо мовного питання, адже це одні зі стратегічних завдань нашої держави, які гарантують політичну стабільність, деконфліктизацію та єдність українського соціуму. В залежності від мовної політики у державі конфліктизаційні процеси в українському соціумі або посилюватимуться, або зменшуватимуться, що надасть можливість українській мові проявити свій консолідаційний потенціал.

Література:

1. Авер'янова Н. Чинники консолідації українства в постколоніальну добу. *Українознавчий альманах*. 2017. Вип. 20. С. 8–12.
2. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України: неокolonіальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 145 (№ 6). Ч. 2. Філософські науки. 7–11.
3. Ажнюк Б. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство. Міжвідомчий науковий збірник*. К.: ВПЦ «Київський університет», 2019. Вип. 1 (49). С. 9–31.
4. Воропаєва Т. Українська мова як базова основа національної ідентичності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Українознавство»*. К.: ВПЦ «Київський університет», 2007. Вип. 11. С. 13–17.
5. Кондрашкина Е.А. Языковые конфликты и их последствия в современном мире. *Альманах современной науки и образования*. Тамбов: Грамота, 2016. № 2 (104). С. 65–68.
6. Макарець Ю.С. Державна мовна політика незалежної України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. № 40. Том 1. 53–58.
7. Про забезпечення функціонування української мови як державної.

Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>. Дата звернення 14.04.2021.

8. *Словарь социолнгвистических терминов*. Отв. ред. В.Ю. Михальченко. М.: РАН, Ин-т языкознания, 2006. 312 с.

9. Huang Hung-Chun, Schutz Noel. *Language and Culture: India*. National Chi Nan University, Taiwan, 2008. URL:

https://www.researchgate.net/publication/315700691_Language_and_Culture_India

References.

1. Averianova N.M. (2017). Chynnyky konsolidatsiyi ukrayinstva v postkolonialnu dobu [Factors of Consolidation of Ukrainians in Post-Colonial Era]. *Ukrayinoznavchyj almanax*, issue 20, pp. 8–12.

2. Averianova N.M., Voropayeva T.S. (2019). Mizhderzhavnyj zbrojnyj konflikt na terenax Ukrayiny: neokolonial'nyj vymir [Inter-state armed conflict on the territory of Ukraine: the neo-colonial dimension]. *Gileya: naukovyy visnyk*, issue 145(№ 6), part 2, pp. 7–11.

3. Azhniuk B. (2019). Movna polityka: yevropejski kryteriyi i Ukrayina [Language policy: European criteria and Ukraine]. *Ukrayinske movoznavstvo. Mizhvidomchyj naukovyy zbirnyk*, issue 1 (49), pp. 9–31.

4. Voropayeva T.S. (2007). Ukrayinska mova yak bazova osnova nacionalnoyi identychnosti [Ukrainian language as a basic basis of national identity]. *Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Ukrayinoznavstvo»*, issue 11, pp. 13–17.

5. Kondrashkina E.A. (2016). Yazykovye konflikty i ih posledstviya v sovremennom mire [Language conflicts and their consequences in the modern world]. *Almanah sovremennoj nauki i obrazovaniya. Tambov: Gramota*, № 2 (104), pp. 65–68.

6. Makarets Yu.S. (2019). Derzhavna movna polityka nezalezhnoi Ukrainy [State language policy of independent Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Filolohiya»*, № 40, tom 1, pp. 53–58.

7. Pro zabezpechennya funkcionuvannya ukrayinskoyi movy yak derzhavnoyi (2019). [On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language]. *Verhovna Rada Ukrayiny*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

8. *Slovar sotsiolingvisticheskikh terminov* (2006). [Dictionary of sociolinguistic terms]. Отв. ред. В.У., Михальченко. Moscow: РАН Ин-т языкознания.

9. Huang Hung-Chun, Schutz Noel (2008). *Language and Culture: India*. National Chi Nan University, Taiwan. URL:

https://www.researchgate.net/publication/315700691_Language_and_Culture_India

Abstract. *The authors analyze important problems of language conflicts in Ukraine. Language conflicts are most acute in countries with a multi-ethnic population and in countries where languages have different social statuses. The dominance of one language over another in the state, the linguistic assimilation of the population and the forced imposition of another language on the inhabitants of the country become the cause of conflict situations in society. For decades, the language issue in Ukraine has been viewed through the prism of political and ideological interests of the participants in the discussions. Often the language issue becomes a reason for manipulation, especially during election campaigns, first of all, in order to divert the attention of the population from painful economic and social problems. It was emphasized that the Ukrainian authorities should actively work to ensure favorable conditions for the integration of representatives of all national minorities and ethnic groups into Ukrainian society, and not undermine the state status of Ukraine and the Ukrainian language.*

Key words: *language, language conflict, language policy, Ukrainian language, Ukraine.*

Статья отправлена: 22.06.2021 г.

© Авер'янова Н.М., Воропаева Т.С.

**AGE FACTOR AS ONE OF THE MAIN INDICATORS OF SPEECH
BEHAVIOR OF RUSSIAN GERMANS OF THE KIROV REGION
ВОЗРАСТНОЙ ФАКТОР, КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ РЕЧЕВОГО
ПОВЕДЕНИЯ РОССИЙСКИХ НЕМЦЕВ КИРОВСКОЙ ОБЛАСТИ**

Baykova O. V./ Байкова О. В.

d.f.s. prof./д.ф.н., проф.

ORCID: 0000-0002-4859-8553

SPIN-code: 4096-2687

Vyatka State University, Kirov, Moskovskayastr. 36, 610000

Вятский государственный университет, Киров, ул. Москвская д. 36, 610000

Аннотация. Целью данной статьи является представление результатов исследования речевого поведения немецкого этнического меньшинства Кировской области, в котором отражаются особенности, проявляющиеся под влиянием социально-демографических факторов в условиях иноязычного окружения, в частности такого параметра как возраст. В работе используются следующие методы: полевые методы при сборе лингвистического материала; метод сплошной фиксации диалектологического материала с последующим транскрибированием текстов; метод социолингвистического анкетирования и интервьюирования анкетированных и др. Привлечение данных методов к анализу материала позволяет рассмотреть обнаруженные явления с большой степенью объективности и достоверности. Как показывают наши исследования, распределение сфер употребления немецкого и русского языков среди этнических немцев Кировской области, а также выбор языка в качестве родного в значительной мере определяется возрастом информантов-дикторов. Считаем, что данная статья будет интересна ученым, занимающимся проблемами немецкой островной диалектологии.

Ключевые слова: немецкая этническая общность, речевое поведение, социально-демографические факторы, возраст

Вступление. В последнее время понятие «речевое поведение» вновь выдвигается лингвистами, психологами и социологами на передний план изучения. Это связано с тем, что оно представляет собой комплексное явление, требующее «обоснования ввиду парадоксального состояния современной науки, лингвистики, прежде всего, при котором слово не поспевает за мыслью и при котором термины начинают утрачивать свои основные функционально-семантические признаки» [2, с. 8].

Одни ученые сравнивают речевое поведение с процессом выбора оптимального варианта для построения социально корректного высказывания [7] или с определяемыми ситуацией общения эмоциями, действиями, поступками человека, которые выражаются с помощью языка и невербальных средств [2]. Другие исследователи рассматривают речевое поведение как речевую деятельность человека [3].

В нашем исследовании принимается социолингвистическое понятие: «речевое поведение» – это определяемое речевой деятельностью поведение человека, в котором отражаются как внутренние, так и внешние особенности, проявляющиеся под влиянием факторов, обуславливающих процесс речевого поведения в условиях иноязычного окружения.

Необходимо отметить факторы, определяющие речевое поведение индивида, которые подразделяются на внутренние – собственно

лингвистические – и на внешние – экстралингвистические. Экстралингвистические в свою очередь делятся на: 1) факторы социально-демографического характера (социально-экономические, географические, социально-исторические условия жизни, отсутствие или наличие смешанных браков, гендерная принадлежность, возраст, национальность, уровень образования, профессия, участие в общественной жизни); 2) факторы ситуативно-переменного характера (тема, обстановка, характер отношений между коммуникантами, их социальный статус).

Результаты исследования. Особое внимание в данной работе уделено изучению такого социально-демографического параметра как возраст, который существенно влияет на речевое поведение российских немцев Кировской области, проживающих в иноязычном и инодиалектном окружении. Актуальность и новизна подобного исследования в Кировской области определяются общезыковедческой, историко-лингвистической, социолингвистической значимостью островной диалектологии, связанной с изучением особенностей развития и функционирования диалектов (языков) в инодиалектном, иноязычном и инонациональном окружении, то есть в ситуации, когда отдельные этноязыковые группы существуют в отрыве от основного этнического массива.

Целью данной работы является анализ речевого поведения российских немцев Кировской области с учетом их возрастного фактора, который помогает охарактеризовать целые поколения относительно использования ими различных языковых вариантов. Наши наблюдения, во-первых, дополняют факторы социально-демографического характера, влияющие на речевое поведение российских немцев в рассматриваемом регионе, а во-вторых, коррелируют с общими исследованиями, проводимыми отечественными учеными в области изучения социолингвистических аспектов речевого поведения [3, 4]. Для проведения исследования были использованы методы непосредственного наблюдения, аудиозаписи речи, содержательного и функционального анализа речи российских немцев разного возраста.

Одним из наиболее значимых факторов социально-демографического характера, оказывающим влияние на речевое поведение российских немцев Кировской области, является возраст. На основе анализируемого материала следует отметить, что объем функций немецкого языка у представителей старшего, среднего и младшего поколений Кировской области различается. Для выявления использования языков в зависимости от возраста информантов обратимся, прежде всего, к определению понятия «возраст». Л. И. Москалюк считает, что «Возраст – это не просто хронологическая величина, единица измерения времени, временные отрезки, сменяющие друг друга..., возрастные факторы служат для характеристики отдельных групп-коллективов, примером которых могут служить: одновозрастные коллективы (группы по интересам, по совместным играм, развлечениям и т. д.), или поколения в семье, образующие разновозрастные коллективы» [5, с. 37].

Как показали исследования речевого поведения российских немцев рассматриваемого региона, возрастной фактор помогает охарактеризовать

целые поколения относительно использования ими различных языковых вариантов. Каждая возрастная группа российских немцев имеет свои характеристики, значительная роль в формировании которых отводится различным историческим эпохам, а использование языковых систем рассматривается в контексте важнейших исторических событий определенного времени, которые сыграли значительную роль в речевом поведении этнических немцев и должны быть учтены при языковой характеристике представителей разных возрастных групп. В данном случае можно говорить о языковой компетенции и языковом поведении определенного поколения. Исходя из выделяемых нами трех возрастных групп, попытаемся охарактеризовать речевое поведение немцев, проживающих в Верхнекамском районе Кировской области с 1940-х годов XX века.

Прежде всего, рассмотрим критерии выделения возрастных групп, которые у каждого ученого во многом подчинены целям исследования. Как правило, выделяется несколько возрастных групп, разница между которыми колеблется в интервале от 25 до 10 лет. В данном случае представляется необходимым рассмотреть для критерия выделения возрастных групп среди немцев Кировской области основные моменты их истории, а именно: 1) период до 1941 года – время развития немецкой этнической группы в условиях более или менее либеральной национальной политики, имевшей своим результатом образование Автономной республики Немцев Поволжья (1924 г.), а также образование национальных районов во многих областях компактного проживания немцев на окраине и юге России, в Закавказье, Крыму и др.; 2) период с 1941 по 1955 годы – начало Великой Отечественной войны и массовая насильственная депортация немцев в северные и восточные регионы страны, жизнь в областях депортации под надзором спецкомендатур, принудительная работа в «трудармиях»; 3) период с 1955 года – отмена спецкомендатур, частичная реабилитация немцев, возможность свободного перемещения и массовые миграции в новые районы постоянного проживания [6, с. 23–24]. Подобного критерия выделения возрастных групп придерживаются П. Хилькес и В. А. Маныкин, предлагающие три основные возрастные группы, которые тесным образом связаны с вышеназванными тремя историческими пластами: 1) первое поколение («старшее») – лица, родившиеся до 1933 года; 2) второе поколение («среднее») – лица, родившиеся с 1933 по 1956 годы; 3) третье поколение («младшее»), лица, родившиеся, начиная с 1957 года [8, с. 137, 4, с. 5].

Для более детального и объективного исследования нами выделяются две подгруппы старшего поколения: первая подгруппа старшего поколения – лица, родившиеся до 1933 года, вторая подгруппа старшего поколения – лица, родившиеся до 1937 года, где основным критерием для выделения данных подгрупп является языковая компетенция российских немцев, знание не только диалекта, но и литературного немецкого языка, умение говорить, читать и писать на языке своей этнической принадлежности.

Как уже указывалось выше, представители старшего поколения, а мы будем придерживаться классификации П. Хилькеса и В. А. Маныкина,

родившиеся до 1933 года (первая возрастная подгруппа старшего поколения) и родившиеся до 1937 года (вторая возрастная подгруппа старшего поколения), обнаруживают достаточно прочные знания родного языка-диалекта, поэтому при сборе диалектного материала мы сознательно ориентировались на лиц пожилого возраста, ожидая от них наиболее высокого уровня языковой компетенции. Из 35 информантов-дикторов, опрошенных во время диалектологических и этнографических экспедиций (с 2000 – по 2009 годы), 21 является представителем первой возрастной подгруппы старшего поколения, 5 принадлежат ко второй возрастной подгруппе старшего поколения, 5 представителей относятся к среднему и 4 представителя – к младшему поколениям. В результате анализа полученных данных выявлено, что российские немцы первой подгруппы выросли в более или менее гомогенной (немецкой) этнической среде и имели возможность обучаться в национальной школе, где преподавание всех предметов велось на немецком языке. Большинство из них происходит из украинских (17 человек), а также волжских колоний (9 человек). Все названные места компактного проживания немцев имели до начала второй мировой войны статус национальных районов (кроме Республики немцев Поволжья, которая сохраняла свой статус до августа 1941 г.), что означало использование немецкого языка практически во всех сферах повседневной жизни, включая и такой важный аспект, как национальные школы с преподаванием всех предметов на родном немецком языке [см. Байкова 2004]. Все представители старшего поколения отметили, что посещали немецкую школу. Количество лет, проведенных в школе, колеблется от 1 до 8 в зависимости от возраста информанта-диктора: чем моложе опрашиваемый, тем меньше он обучался в национальной школе. Поколения немцев, выросшие в условиях подобных национальных «общин», где бы они ни находились, прочно идентифицировали себя с немецкой нацией, сохраняя национальные традиции, быт и культуру исторической родины. Письменный немецкий язык изучали в немецкой начальной школе и свободно могли позже его использовать лишь самые старшие представители первой возрастной подгруппы. Способность писать латинским шрифтом у лиц, обучавшихся в начальной школе с преподаванием на немецком языке, после окончания школы утратилась, а вот навыки чтения сохранились и до настоящего времени. Результаты опроса показали, что большое число информантов регулярно читает на немецком языке Библию, духовную литературу. Для этой части информантов немецкий язык является языком их детства, школьных лет, языком, на котором им читали родители, языком – идентификатором их национальной культуры.

Ко второй возрастной подгруппе старшего поколения относятся 5 информантов-дикторов, родившиеся в период с 1934 по 1937 годы. Это наиболее трагичный для российских немцев период, включающий годы репрессий, возникших практически с началом второй мировой войны и приведших в 1941 году к массовой депортации немцев из европейской части бывшего СССР на север и восток. Для представителей этого поколения характерно то, что только самые старшие из них родились в старых довоенных колониях на Волге, Украине или на юге России. Четыре информанта-диктора

второй возрастной группы назвали своей родиной Украину и один информант-диктор – Поволжье. Что касается образования, то немцы этой группы учились в общеобразовательных русских школах с преподаванием немецкого как иностранного. Следует заметить, что представители старшего поколения, чье детство пришлось на годы войны, не овладели письменным немецким языком вообще, так как характерный для них уровень образования – начальная школа с преподаванием на русском языке, то есть, писать по-немецки они могут только кириллицей, читают только по-русски или вообще не читают. Все представители этого поколения смогли окончить среднюю школу, изучить немецкий язык в рамках предмета «иностранный язык».

Основным отличительным признаком речевого поведения всех представителей старшего поколения является то, что немецкий язык ими используется в форме одного из диалектов. Это тот языковой вариант, которым владеет большинство информантов-дикторов. Все опрошенные этой возрастной группы принадлежат немецкому национальному меньшинству и называют немецкий диалект своим родным языком.

Что касается среднего и младшего поколений, то они, хотя и понимают немецкую речь, в большинстве случаев отказываются говорить на родном языке, так как, по словам информантов, не могут подобрать нужное слово, не могут воспроизвести его. Представители среднего и младшего поколений не знают немецкого языка, так как в этом нет потребности; некоторые все же изучают язык, потому что собираются уехать в Германию, и лишь немногие знают и изучают язык для того, чтобы общаться с представителями старшего поколения. Немецкий язык для представителей средней и младшей возрастных групп – это язык их родителей, бабушек и дедушек, предмет в школе, но, как показывают наблюдения, редко – родной язык. В данном случае немецкий язык играет второстепенную роль, так как у российских немцев нет нужды использовать его в речи. Таким образом, происходит вытеснение родного языка, диалекта. И это действительно не только для внесемейной, но и для внутрисемейной сферы общения. Как показывают результаты исследования, русский язык стал необходимой формой общения, с помощью которой достигается взаимопонимание.

Итак, распределение сфер употребления немецкого и русского языков среди этнических немцев Кировской области, а также выбор языка в качестве родного определяется таким социально-демографическим фактором как возраст.

Следует констатировать тот факт, что возможность изучения немецкого языка в семье и школе, как необходимое условие языковой компетенции высокого уровня, а также возможность полного его применения во всех сферах повседневной жизни зависят в значительной степени от социально-политических условий, в которых оказывается та или иная этническая общность.

Что касается российских немцев бывшего Советского Союза, то у старшего поколения этой этнической группы были обе возможности, осуществление которых обеспечивалось существованием немецкой

административной самостоятельности – Республики Немцев Поволжья и национальных районов в пределах европейской части СССР. Для последующих же поколений этнических немцев возможности изучения и применения немецкого языка в повседневной жизни резко ограничены, или же практически сведены к нулю.

Заключение и выводы. Таким образом, полученные в результате исследования данные позволяют сделать вывод, что в условиях дисперсного расселения российских немцев утрата языковых и культурных связей происходит довольно быстро, и к третьему поколению уровень владения языком своей национальности может сойти «на нет» или остаться на уровне школьной программы, т.к. полученные коммуникативные навыки вообще не применяются на практике, либо применяются очень редко.

Литература

1. Байкова О. В. Немецкие говоры Кировской области и особенности их вокализма: автореф. дис. ... канд. филол. наук (10.02.04. – Киров: Изд-во ЦДООШ, 2004. – 23 с.
2. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий: варианты речевого поведения. – М.: КомКнига, 2005. – 176 с.
3. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. – 2-е изд. – М.: УРСС, 2003. – 214 с.
4. Маныкин В. А. Социолингвистический аспект функционирования диалектов немцев Поволжья: автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Саратов: Изд-во СГУ, 1992. – 18 с.
5. Москалюк Л. И. Социолингвистические аспекты речевого поведения российских немцев в условиях билингвизма. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 2000. – 166 с.
6. Смирницкая С. В., Баротов М. А. Немецкие говоры Северного Таджикистана. – СПб.: Изд-во РАН, 1997. – 120 с.
7. Швейцер А. Д. Введение в социолингвистику: учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1978. – 216 с.
8. Hilkes P. Deutsche in der Sowjetunion: Sprachkompetenz und Sprachverhalten // Muttersprache. Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache. – 1989. – Bd. 99. – S. 69–83.

Abstract. The purpose of this article is to present the results of a study of the speech behavior of the German ethnic minority of the Kirov region, which reflects the features that are manifested under the influence of socio-demographic factors in a foreign-language environment, in particular, such a parameter as age. The following methods are used in the work: field methods for collecting linguistic material; the method of continuous fixation of dialectological material with subsequent transcription of texts; the method of sociolinguistic questioning and interviewing the respondents, etc. The use of these methods in the analysis of the material allows us to consider the detected phenomena with a high degree of objectivity and reliability. Our research shows that the distribution of the spheres of use of German and Russian among the ethnic Germans of the Kirov region, as well as the choice of the language as a native language, is largely determined by the age of the informants-speakers. We believe that this article will be of interest to scientists dealing with the problems of German island dialectology.

Key words: german ethnic community, speech behavior, socio-demographic factors, age

© Байкова О. В.

УДК 81

**STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF RUSSIAN AND KOREAN
PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE "MONEY" COMPONENT
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РУССКИХ И КОРЕЙСКИХ
ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ С КОМПОНЕНТОМ «ДЕНЬГИ»**

Pugacheva E.N. / Пугачева Е.Н.

senior lecturer / ст. преподаватель

Jeong Hyebin / Жеонг Ёебин

student / студент

Vladivostok State University Economics and Service, Vladivostok, Gogolya, 41, 690014

Владивостокский государственный университет экономики и сервиса,

Владивосток, Гоголя, 41, 690014

Аннотация. В работе рассматриваются структурно-семантические особенности русских и корейских фразеологизмов, в состав которых входит компонент «деньги», выявляются культурные, социальные особенности функционирования указанных фразеологизмов. Интерес к изучению основных единиц языка обусловлен тем, что носители языка используют в своей речи не только отдельные слова, но и устойчивые сочетания, или фразеологические обороты, которые в качестве готовых образований извлекаются из сознания, как и слова.

Ключевые слова: лингвистика, лингвокультурология, фразеологическая картина мира, фразеологизм.

Вступление. Обращение к фразеологии обусловлено тем, что, во-первых, фразеологические единицы активно используются носителями русского и корейского языков как в устной, так и в письменной речи, о чем свидетельствуют древние памятники, литературные произведения нового времени и записи живой разговорной речи; во-вторых, фразеологизмы – носители культурного содержания, они уникальным образом отражают национальную специфику языка, его самобытность. В настоящее время существует несколько подходов к изучению фразеологизмов и выявлению их национально-культурной специфики. В рамках «лингвострановедческого подхода» выделяются и классифицируются безэквивалентные экстралингвистические факторы, отраженные в компонентном составе фразеологических единиц. Реалии, характерные для русской и корейской культуры и принадлежащие к фоновым знаниям носителей описываемого языка, определяют национально-культурное своеобразие фразеологизмов. Фразеологическая картина мира активно исследуется в современной лингвистике с использованием лингвострановедческого, контрастивного, лингвокультурологического и когнитивного подходов на материале одного или нескольких языков. Эти исследования позволяют выяснить перечень образов, культурных стереотипов, сформированных во фразеологических картинах мира языков в связи с сохранением определенных культурных ассоциаций и коннотаций в рамках семантики фразеологизмов».

Источник: [1]

Основной текст С целью описания структурно-семантических особенностей русских и корейских фразеологизмов, содержащих компонент

«деньги» мы обратились к русским и корейским фразеологическим словарям. Всего нами было собрано 23 русских и 16 корейских фразеологизмов. Проведенный лексико-семантический анализ позволил нам выделить в русских фразеологических единицах, содержащих компонент «деньги», следующие слова: рубль (за длинным рублем), грош, копейка, алтын (ни гроша, ни копейки, ни алтына за душой; гроша ломанного не стоит; влетит в копеечку) и т.д., а в корейских фразеологических единицах: пхун ханпхуный гачхидо обта (букв. «не стоит ни одного пхуна») «никуда не годится, не имеет никакой ценности, никакого значения»; дон (деньги) донбанъсогэ анта (букв. «сидеть на квадратном коврик (сшитом) из денег») «быть богатым человеком»; дониль пурида (букв. «бросать деньги») «тратить, расходовать зря, безрассудно (о деньгах, состоянии, имуществе)»; дони янбан (букв. «деньги, что янбан») (янбан – корейский дворянин) – о роли денег в жизни человека и т.д.

В группе «денежная система» нами отмечены следующие лексемы: рубль, грош, копейка, алтын. Из них грош, алтын и копейка уже вышли из употребления. Грош – русская монета достоинством в 2 копейки; с XIX в. словом «грош» стали называть монету в полкопейки. Алтын – денежная единица (3 копейки). В корейском языке во фразеологизмах используются видовое понятие пхун (мелкая денежная единица Кореи, уже вышедшая из употребления) и родовое «дон» (деньги). Корейская «пхун» и русские «грош, алтын» выступают в качестве эталонов минимальной денежной единицы.

Фразеологизмы отражают культуру и историю страны. Среди фразеологизмов русского и корейского языков немало назидательных, в которых запечатлены этические взгляды народа на семейные устои, брак, любовь, воспитание детей и т.д. Рассмотрим семантику некоторых фразеологизмов в русском языке.

Купаться в деньгах – значит «жить в роскоши, иметь солидный денежный запас», **Деньги не пахнут** – «Непринципиальное отношение к тому, каким образом достались деньги». В корейском языке есть противоположный по значению 돈 냄새가 난다 «Деньги пахнут». Это относится к вещам, которые могут быть деньгами, или вещам, которые, вероятно, принесут много денег. Если говорить о людях, это также фразеологизм, который говорит о богатых людях. **Деньги как вода** – имеется в виду та легкость, с которой они тратятся. В Корее тоже есть «돈을 물쓰듯 하다» - «люди тратят денег столько, сколько хотят». **Грязные деньги** – «деньги, полученные нечестным путем» соответствует русскому «деньги не пахнут» и корейскому 더러운 돈 «грязные деньги», а также нелегальные деньги. **Иметь бешеные деньги** – о тех, кто имеет крупные суммы денег; может обозначать и стоимость чего-то очень дорогого. **Денег куры не клюют** – «большое богатство у кого-либо», возможно, произошло от поговорки «у него зерна (хлеба) столько, что и куры не клюют». **Денег, как грязи** – «много денег». **Деньги льются как из рога изобилия** – «без всяких ограничений, в большом количестве». **Выброшенные деньги** – «деньги, потраченные на что-то не до конца продуманное,

беспольное». **Ветер свистит в кармане** – «отсутствие денег» равно по значению **Без гроша за душой**. **Толстый (тугой) кошелек** – о том, у кого много денег». **Бешеные деньги** – «большая сумма денег». **Деньги на бочку** – «требование о немедленном расчете». **На медные деньги** (учиться, быть воспитанным) – «на скудные, ничтожные средства, недостаточно». **Не /при деньгах** (быть) - без денег, без свободных, излишних денег/ с деньгами, иметь деньги.

Обратимся к корейским фразеологизмам, содержащим компонент «деньги». **돈이 생기다** (Берутся деньги) «Это относится к случаю, когда деньги поступают в руки без активного участия в процессе «зарабатывания денег» (не усердно работал, но получил много денег). Значение данного фразеологизма определяется контекстом высказывания: в зависимости от употребления в ситуации общения может иметь положительное или отрицательное значение.

돈이 떨어지다 (Падают деньги(с неба)) Этот «фразеологизм, относящееся к случаю, когда деньги внезапно попадают в руки, как если бы хурма упала в рот, когда она лежала под деревом хурмы. В некоторых случаях этот же фразеологизм **돈이 떨어지다** (Падают деньги(с неба)) - «падать» используется в

значении «чего-то нет» - все деньги использованы, больше нет (имеет отрицательное значение). Это тот случай, когда оно означает «иссякать», например «заканчивается рис». Но в большинстве случаев он имеет хорошее значение – внезапное получение денег, удача». **-돈을 굴리다** (Крутить деньги).

Имеет положительное значение и означает «увеличивать прибыль, давая деньги туда и сюда. Катание денег, как катить снежный ком, чтобы сделать его больше. «Катить» выражает смысл добавления

ликвидности деньгам. **-돈을 불리다** (прибавлять деньги юридически незаконно) – размер денег увеличивается, точно так же, как погружение объекта в воду для увеличения его объема. Сейчас используется в отрицательном значении. **-돈을 만지다** (иметь деньги) – «щупать деньги»,

зарабатывая деньги, делать что-нибудь. И также означает в действительности касание денег руками. Значение положительное и отрицательное (в азартных играх). **-돈을 먹다** (есть деньги) – о несправедливом получении денег.

Используется в значении «брать взятку», «получить деньги нечестным путем» (отрицательное значение). **-돈을 들어먹다** «промотать деньги» -

«легкомысленно, без толку истратить, израсходовать имущество»; «завладеть чужим имуществом». Имеет отрицательное значение «поедания» денег. **-돈을**

까먹다 растрачивать деньги, транжирить деньги – имеет отрицательное значение «получив легкие деньги, быстро потратить». Это означает, что существующие деньги тратятся и удаляются без особых усилий. Его интерпретируют как избавление от денег, как будто есть конфеты, поэтому это

выражение, основанное на метафоре, которая сравнивает деньги с едой. **-돈을 거스르다** «получить статус» - используется в положительном значении. Это означает, что человек платит «большие деньги», чем должны платить, то есть большую сумму денег, а остальные деньги возвращаются в виде «сдачи». Основное значение слова «противодействовать» состоит в том, что направление меняется на противоположное, предположим, что это выражение возникло из-за мысли о том, что есть обратное направление в акте снова давать и получать деньги (фразеологизм, используемый в повседневной жизни). **돈을 날리다** – (отрицательное значение). «Это значит потерять или уничтожить все имущество и материалы, которые у кого есть. Сказать, что деньги улетели, как лист, лист бумаги или птица, - это метафора *чего-то, что имеет свойство летать*. Деньги сравнивались с предметом, который имеет свойство «улетать». На самом деле бумажные деньги могут улетать, потому что они легкие, а иногда они уносят деньги». В русском фразеологизме, похожем на этот, - «Бросать деньги на ветер» значение «тратить деньги на что-то пустое, ненужное, бессмысленное». Но, для кого-то, купить воздушный шарик и отпустить в воздух — пустить деньги на ветер, а для кого-то — это значит доставить кому-то огромную радость, почувствовать восторг. Выражение может означать и вклад денег в дело, которое не принесёт никакой прибыли и будет убыточным. Иногда говорят «кидать или швырять деньги направо и налево», но это уже означает легко тратить деньги, по легкомыслию или показать другим своё богатство и имеет отрицательное значение. **돈이 돈을 번다** (Деньги получают деньги). Это означает, что чем богаче человек, тем легче ему достаются деньги. И в русском языке «Деньги к деньгам»- то же значение имеет. **돈방석에 앉다**. (Сесть на мешок с деньгами). Неожиданно стало много денег. Неожиданно разбогатеть. Имеет положительное значение. Отрицательное значение имеет **돈을 긁어모으다** (наскрести денег) Означает «трудно» и «много», как если бы вы «чесали деньги крючком».

И русские, и корейские фразеологизмы имеют более отрицательное значение, чем положительное. Это можно увидеть на таких фразеологизмах, как: Деньги не пахнут (рус.) – деньги пахнут (кор.); Крутить деньги (в рус. и в кор.); Деньги к деньгам (рус.) – деньги получают деньги (кор.).

В русском и в корейском языках мы выделили одинаковые фразеологизмы: **돈방석에 앉다** и Сидеть на мешке с деньгами – значение у них разное. В корейском языке значение: «неожиданно стало много денег». В русском языке – «занимать прибыльное место». В обоих языках фразеологизм имеет положительное значение. Деньги как вода – в русском языке значение «быстро тратятся», а в корейском языке имеется в виду та легкость, с которой они тратятся. В обоих языках фразеологизм имеет отрицательное значение.

Русский фразеологизм «Деньги льются как из рога изобилия» сейчас употребляется в речи в положительном значении «без всяких ограничений, в

большом количестве» и отражает веру русских людей в то, что деньги могут появиться свыше, вдруг, в знак особой благодарности. В корейском языке -돈을 굴리다 (Крутить деньги) значит «увеличивать прибыль, давая деньги туда и сюда». Фразеологизм отражает национальное восприятие к деньгам: корейцы считают, деньги нужно зарабатывать, деньги даются собственным трудом. Русские люди тоже говорят «крутить деньги», но в другом значении: «получать деньги от дополнительного оборота, например, (получить процент) от банковской операции»

Для прояснения значения слова «деньги» мы обратились к его этимологии. В русском языке слово «деньги» происходит от древнерусского деньга (в грам. 1361 г.), также тенга «монета» (Афан. Никит.). Заимств. из тюркского; ср.: тат., чагат. täŋkä «деньги; серебряная монета», чув. täŋgə, казах. teŋgä, монг. teŋge, калм. tēŋgŋ «мелкая серебряная монета». Источник этих слов искали в ср.-перс. dāng, нов.-перс. dānag «монета», др.-перс. δανάκη (Гераклеид в «Etym. Magn.»).

В корейском языке돈- этимология слова «деньги» не ясна, но этимология, связанная с ним, разнообразна. Происхождение слова «деньги» описывалось как происходящая от «돌다долда (кружиться) [回]» или комбинации звуков «동донг(медь) (銅)» и «은ын (серебро)(銀) ». До конца 고려 Корё (империя на Корейском полуострове), «전жеон 錢» и «도도 刀» использовались бок о бок для обозначения денег, и звук также использовался как «도도 刀» и «돈дон», и это было объединено как «деньги» после того, когда Хангыль был создан в династии Чосон. Кроме того, когда у одного человека много «денег», человек подвергается бедам на меч. Поэтому, чтобы предупредить об этом, объясняется, что «деньги» называются «도도刀» и читаются как «деньги». Но это тоже не достоверно.

С точкой зрения структуры русские и корейские фразеологизмы делятся на следующие группы:

В русском языке:

1. Существительное + прилагательное 10 (26%)

- Грязные деньги
- Выброшенные деньги
- Толстый (тугой) кошелек
- Без гроша за душой
- Деньги на бочку
- Не при деньгах
- При деньгах
- Бешеные деньги
- На медные деньги
- Деньги к деньгам

2. Существительное + глагол 12 (30%)

- Купаться в деньгах
- Деньги не пахнут
- Деньги как вода

- Денег куры не клюют
- Денег, как грязи
- Деньги льются как из рога изобилия
- Куры денег не клюют
- Беситься с жиру
- Ветер свистит в кармане
- Кто платит деньги, тот и заказывает музыку
- Бросать деньги на ветер
- Крутить деньги

3. Глагол + прилагательное + существительное 1 (3%)

- Иметь бешенные деньги

В корейском языке мы выделили группы:

1. Существительное + окончание именительного падежа (이/가, 에서) +

глагол 4 (10%)

- 돈이 생기다 (Берутся деньги)
- 돈이 떨어지다 (Падают деньги(с неба))
- 돈방석에 앉다 (Сесть на мешок с деньгами).
- 돈 냄새가 난다 (Деньги пахнут)

2. Существительное + частица винительного падежа (을/를) + глагол

11 (28%)

- 돈을 굴리다 (Крутить деньги)
- 돈을 불리다 (Прибавлять деньги)
- 돈을 만지다 (Иметь деньги)
- 돈을 먹다 (Есть деньги)
- 돈을 들어먹다 (Промотать деньги)
- 돈을 까먹다 (Растрачивать деньги, транжирить деньги)
- 돈을 거스르다 (Получить статус)
- 돈을 날리다 (Бросать деньги на ветер)
- 돈이 돈을 번다 (Деньги получают деньги)
- 돈을 긁어모으다 (Наскрести денег)
- 돈을 물쓰듯 하다 (Деньги как вода)

3. Существительное + прилагательное 1 (3%)

- 더러운 돈 (Грязные деньги)

Результаты приведенной классификации представим в виде таблицы (таблица 1).

Таблица 1

Структурные особенности русских и корейских фразеологизмов

№ п/п	Лексико-грамматическая группа	В русском языке	В корейском языке
1	Существительное + прилагательное	26%	3%
2	Существительное + глагол	30%	-
3	Глагол + прилагательное + существительное	3%	-
4	Существительное + окончание именительного падежа (이/가, 에서) + глагол	-	10%
5	Существительное + частица винительного падежа (을/를) + глагол	-	28%

Авторская разработка

Как видно из таблицы, структура фразеологизмов русского и корейского языков неодинакова. Это связано с тем, что русский и корейский – разноструктурные языки, словарный состав, грамматика которых отличается. С точки зрения грамматической структуры фразеологизмы делятся на разные группы. В русском языке больше фразеологизмов «Существительное + прилагательное, Существительное + глагол». В корейском языке есть группы, которые отражают грамматику корейского языка.

Заключение и выводы.

Были рассмотрены русские и корейские фразеологизмы, содержащие компонент «деньги», рассмотрены их структурные и семантические особенности, этнокультурная специфика употребления фразеологизмов носителями русского и корейского языков. В результате исследования мы пришли к следующим выводам. Корейцы считают деньги счастьем: они думают, что могут быть счастливы с деньгами и жить лучше в будущем, что деньги – это то, что им нужно, то, что они хотят, и то, что они ожидают получить как можно больше. Так думает большинство молодых людей.

Многие россияне говорят, что деньги расширяют возможности людей и что их отношение к людям определяется деньгами. В русской культуре считается неприличным спросить у других людей про их деньги или их доход. На наш взгляд, корейцы тоже с этим согласны. В Корее считается грубым спрашивать коллегу или друга об их доходах или их финансовом положении.

Структура фразеологизмов русского и корейского языков неодинакова. Это связано с тем, что русский и корейский – разноструктурные языки, словарный состав, грамматика которых отличается. С точки зрения грамматической структуры фразеологизмы делятся на разные группы. В русском языке больше фразеологизмов «Существительное + прилагательное, Существительное + глагол». В корейском языке есть группы, которые отражают грамматику корейского языка.

В своеобразии фразеологических единиц проявляется национальная специфика видения мира, обусловленная своеобразием культуры, обычаев,

религии и др. Фразеологизмы являются частью разговорного языка и обладают высоким коннотативным потенциалом; помогают передать те чувства и эмоции говорящего, которые невозможно передать с помощью нейтральных средств языка.

Литература:

1. Чикина Е.Е. Выявление национально-культурной специфики фразеологизмов: современные подходы. //Международный научно-практический (электронный) журнал «INTER-CULTUR@L-NET», Выпуск №3, 2004. [Электронный ресурс]. URL: www.vfnglu.wladimir.ru/Rus/NetMag/v3/v3_ar09.htm (Дата обращения 13.04.2021)
2. Корейский язык: 100 пословиц и 100 идиом. Сеул: Изд-во ун-та Международного Образования, 2002. 255 с. (한 국어: 속담 100관용어 100). Кор. яз.

Abstract. The article considers the structural and semantic features of Russian and Korean phraseological units, which include the "money" component, and identifies the cultural and social features of the functioning of these phraseological units. The author also reveals the structural and semantic features of Russian and Korean phraseological units, which include the "money" component, and reveals the cultural and social features of the functioning of these phraseological units. The phraseological units considered in this paper are classified, their meaning is described and compared in terms of the scope and frequency of use. Also, these phraseological units are compared in terms of their grammatical structure. At present, due to the rapid development of the modern economy and culture, relations between the Republic of Korea and Russia are becoming closer, and information, political and cultural exchanges are becoming more frequent. Differences in language, culture, customs, etc. between our countries are attracting more and more attention. Native speakers use in their speech not only individual words, but also stable combinations, or phraseological phrases, which are extracted from consciousness as ready-made formations, just like words. In order to facilitate the exchange and deepen the understanding of the culture of our countries, scientists are increasingly paying attention to the study of the basic units of the language.

Key words: linguistics, linguoculturology, phraseological picture of the world, phraseology..

Статья отправлена: 18.05.2021 г.

© Пугачева Е.Н.

УДК 347.97/99

MEDIATION AS A WAY OF PRE-TRIAL SETTLEMENT OF DISPUTES

МЕДИАЦИЯ КАК СПОСОБ ДОСУДЕБНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ СПОРОВ

Ospanova Zh.B. / Оспанова Ж.Б.

PhD, as.prof./к.ю.н., доцент

профессиональный медиатор/ professional mediator

ALMA University, Almaty, Rozybakieva 227, 050060

Алматы менеджмент университет, Алматы, Розыбакиева 227, 050060

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы досудебного урегулирования споров и конфликтов в порядке процедуры медиации. Особое внимание автором обращено на практику применения медиации в Германии, и нововведения в действующее законодательство Республики Казахстан по современному формату работы судов, внесены предложения по эффективности проведения медиации на досудебной стадии.

Ключевые слова: процедура медиации, профессиональный медиатор, досудебная стадия, судебная медиация, судья-примиритель, урегулирование споров, конфликты.

Вступление

С момента введения в действие Закона Республики Казахстан «О медиации» [1] институту медиации десять лет, при этом продолжается его развитие и совершенствование. Последние изменения в Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан определили современный формат работы судов, сокращения излишних судебных процедур и издержек, а также значительно расширили применение процедуры медиации на законодательном уровне.

Основной текст

Были внесены изменения в ст.179 Гражданского процессуального кодекса Республики Казахстан, согласно которой, стороны вправе до удаления суда для вынесения решения в судах первой, апелляционной, кассационной инстанциях заявить ходатайство об урегулировании спора (конфликта) в порядке медиации при содействии судьи или медиатора [2].

Тем самым, возникает новая для гражданского судопроизводства фигура **судьи-примирителя**.

Если брать во внимание опыт зарубежных стран, в частности Германию, споры об отнесении медиации к деятельности по осуществлению правосудия не прекращались со дня появления практики интегрированной судебной медиации.

Противники применяемой модели указывали на то, что осуществляемая судьей процедура медиации не может рассматриваться в качестве деятельности по осуществлению правосудия. Медиация как **конфиденциальная процедура** также не может быть включена в общий ход гражданского судопроизводства.

Даже будучи интегрированной в судебное разбирательство, медиация не является одной из стадий рассмотрения гражданского дела и, таким образом, не является частью гражданского процесса.

С другой стороны, поддерживающие судебную медиацию представители

судейского сообщества исходили из того, что в соответствии с нормами Гражданского процессуального кодекса Германии судьи обязаны содействовать примирению сторон и проведение судебной медиации является одной из возможных форм реализации данной обязанности.

Вместе с тем, сообщество частных медиаторов и адвокатов настаивало на включении в законодательство Германии запрета на проведение процедуры медиации судьями и нормативном закреплении модели внешней судебной медиации, при которой судья должен будет направлять стороны для проведения медиации частному медиатору [3].

Также критика была связана с тем, что проводимая судьями процедура, по мнению некоторых специалистов, не может считаться медиацией, например, из-за ее **ограниченности во времени**, которая не позволяет судьям-примирителям выяснить подлинные интересы сторон и достичь подлинного примирения, которое достигается в рамках процедуры медиации.

Согласно ст. 20 Закона Республики Казахстан «О медиации» если медиация осуществляется вне рамок гражданского либо уголовного процесса, **медиатор и стороны** должны принимать все возможные меры для того, чтобы указанная процедура была прекращена в **срок не более 30 календарных дней**. В исключительных случаях в связи со сложностью разрешаемого спора (конфликта) срок проведения медиации может быть увеличен по договоренности сторон и при согласии медиатора, но не более **чем на тридцать 30 календарных дней** [1].

Некоторые страны уже пошли по пути активного привлечения судей в отставку к проведению примирительных процедур. Однако противники данного подхода совершенно справедливо указывают на то, что имеющийся у судей опыт разрешения конфликтов вряд ли может оказаться полезным при проведении медиации - процедуры, основанной на воле и желании сторон, а не судьи или другого лица, обладающего властными полномочиями по разрешению спора.

В случаях проведения судебной медиации сохраняются сомнения по поводу того, что судья может отказаться от привычной модели поведения в примирительной процедуре и не будет навязывать сторонам свое видение спорной ситуации и варианты ее разрешения.

Другие изменения в гражданское судопроизводство, в частности в ст. 24 Гражданского процессуального кодекса Республики Казахстан определили, что подведомственный суду спор (конфликт) возникший из гражданско-правовых отношений по письменному соглашению сторон может быть разрешен в порядке медиации, партисипативной процедуры или передан на рассмотрение арбитража, суда Международного финансового центра «Астана» (далее – МФЦА), в случаях, когда это не запрещено законом [2].

На сегодняшний день, при МФЦА функционирует Международный арбитражный центр (далее - МАЦ), в задачи которого входит создание и развитие полностью независимой системы арбитража и альтернативного разрешения споров для оперативного урегулирования гражданских и коммерческих споров.

Тем самым, предметом споров являются вопросы гражданско-правового характера, связанные с договорами, невыплатой задолженности, долговыми обязательствами, прочими финансовыми вопросами, предоставлением услуг, трудовыми отношениями и имуществом (в том числе земельная собственность).

В связи с началом глобальной пандемии COVID-19 в марте 2020 года Суд МФЦА и МАЦ перевели работу в режим онлайн, что в значительной мере способствовало бесперебойному функционированию их деятельности и предоставлению услуг. Так, типовые положения Суда МФЦА и МАЦ по урегулированию споров были включены в более чем 4000 бизнес контрактов, что в свою очередь, стало результатом инициативы Суда МФЦА и МАЦ по увеличению числа организаций, делающих выбор в пользу Суда МФЦА и МАЦ для разрешения коммерческих споров в Центральной Азии [4].

Возвращаясь к вопросу об урегулировании спора (конфликта) в порядке медиации, следует отметить, что в обществе до конца не сформировалось единое понимание сути деятельности медиаторов. Большинство населения не всегда знакомо с профессией медиатора и, как следствие, имеет к ней невысокий уровень доверия. Так, граждане Казахстана более склонны доверять судебному разбирательству, которое представляется законодательно защищенным, чем процедура медиации.

Вместе с тем, в статье 4 Закона Республики Казахстан «О медиации» указаны пять основных принципов медиации: **1) добровольности; 2) равноправия сторон медиации; 3) независимости и беспристрастности медиатора; 4) недопустимости вмешательства в процедуру медиации; 5) конфиденциальности** [1].

Тем самым, на законодательном уровне субъектам права предоставляется возможность самостоятельно определять порядок, сроки и место проведения процедуры медиации с участием третьей нейтральной, беспристрастной, не заинтересованной в споре (конфликте) стороны – медиатора.

Сама медиация согласно подпункту 5) статьи 2 Закона о медиации: это процедура урегулирования спора (конфликта) между сторонами при содействии медиатора (медиаторов) в целях достижения ими взаимоприемлемого решения, реализуемая по добровольному согласию сторон.

Добровольность является основным и ключевым принципом медиации, который лежит в основе всего института альтернативных способов разрешения конфликтов.

Невозможно заставить стороны без их желания начать процедуры примирения. Добровольность выражается, во-первых, в том, что согласие сторон необходимо для передачи конфликта на разрешение с использованием внесудебных способов. Во-вторых, согласие сторон необходимо для окончательного разрешения конфликта, то есть выражения согласия сторон с предложенными условиями урегулирования спора.

При этом очень важно понимать, что действие **принципа добровольности** продолжается и после завершения самого рассмотрения спора, уже на этапе исполнения принятого решения. Таким образом, осуществление медиации в

принудительном порядке может исказить назначение и природу данного института.

Заключение и выводы

Таким образом, в целях повышения эффективности процедуры медиации на досудебной стадии предлагается активно привлекать к деятельности **профессионального медиатора**.

Представляется возможным разработать программу взаимодействия государственных органов и общественных объединений профессиональных медиаторов по вопросам дальнейшего развития медиации.

В рамках программы предлагается внедрение позиции **медиатора-консультанта** при судах, Акиматах, школах и других государственных учреждений с ведением статистического учета обращений к медиатору-консультанту и итогов подобных обращений. В качестве медиаторов-консультантов могут выступать представители объединений профессиональных медиаторов.

При этом со стороны государственных органов и учреждений должен соблюдаться **принцип недопустимости вмешательства в процедуру медиации**.

Данное предложение, на наш взгляд, позволило бы решать спорные вопросы, не доводя их до судебного рассмотрения, что является приоритетным направлением развития медиации.

Литература:

1. Закон Республики Казахстан от 28 января 2011 года № 401-IV «О медиации» (с изм. и доп. на 2021 г.) // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1013921. Дата обращения 06.2021г.
2. Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан от 31 октября 2015 г. (с изм. и доп. на 2021 г.)// https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1013921 . Дата обращения 06.2021 г.
3. Аболонин В.О. «Закон Германии «О поддержке медиации и других форм внесудебного урегулирования «конфликтов// <https://elibrary.ru/item.asp?id=20877413>.
4. Результаты деятельности суда МФЦА и МАЦ за 2020 год// <https://iac.aifc.kz/ru/news/>.

Abstract. The article deals with the issues of pre-trial settlement of disputes and conflicts in the order of the mediation procedure. The author pays special attention to the practice of using mediation in Germany, and innovations in the current legislation of the Republic of Kazakhstan on the modern format of the courts, made proposals on the effectiveness of mediation at the pre-trial stage, inclusion of the normative consolidation of the model of external judicial mediation, where the judge will have to direct the parties to conduct the mediation to a professional mediator.

Key words: mediation procedure, professional mediator, pre-trial stage, judicial mediation, judge-conciliator, dispute settlement, conflicts, civil process.

Статья отправлена: 17.06.2021 г.

© Оспанова Ж.Б.

УДК 378:37.011.3-051:784]:316.72:39(043.2)

**STRUCTURE OF ETHNOCULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE
VOCAL TEACHER****СТРУКТУРА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВИКЛАДАЧА ВОКАЛУ****Symonian V.V./ Симонян В. В.***Postgraduate student/Аспірант**Mukachevo State University, Mukachevo, str. Filatova, 16a, ap.39, 89600, Ukraine/**Мукачівського державного університету, Мукачево, Філатова, 16а/кв.39, 89600, Україна*

Анотація. Глибині засади освітніх реформ в Україні пов'язані зі зміною освітньої парадигми, із принципово новим ціле покладанням у педагогічному процесі. В умовах соціально-економічної ситуації, що склалася в нашій країні проблема розвитку компетентнісного підходу в процесі навчання майбутнього фахівця є важливою та нагальною в освіті. Адже компетентнісний фахівець це той, який на відповідному рівні володіє професійною майстерністю, при виконанні своєї професійної діяльності, а також володіє сукупністю знань, умінь і навичок ефективно використовуючи їх на практиці. Метою статті є розкриття сутності і структури етнокультурної компетентності майбутнього викладача вокалу.

Аналіз праць зарубіжних і вітчизняних філософів свідчить про те, що проблема розвитку творчої особистості є актуальною, про що свідчать праці відомих учених: А. Бергсон, Г. Воллес, К. Ізард, А. Маслоу, А. Пуанкаре, Б. Спіноза. Загальнопедагогічні проблеми формування компетентностей школярів розглядають Н. Бібік, С. Боднар, М. Гончарова-Горянська, Л. Гузєєв, І. Гушлевська, О. Дахін, І. Єрмаков, О. Локишина, А. Маркова, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачова, П. Хоменко, А. Хуторської, С. Шишов.

Ключові слова: культура, етнокультура, компетентність, етнокультурна компетентність, структура, структура етнокультурної компетентності, етнокультурна свідомість, субкультура, ціннісно-мотиваційний компонент, етно-когнітивний компонент, фахово-діяльнісний компонент.

Вступ.

Поняття «культура» неодноразово було предметом вивчення багатьох наук: педагогічних, історичних, філософії, мистецтвознавства, методики музичного виховання. Складність цього поняття обумовлена належністю до загальнометодологічного комплексу понять.

Педагогічний енциклопедичний словник розкриває поняття «культура», як «історично визначений рівень розвитку людства, творчих сил і здібностей людини, втілений у формах організації життя й діяльності людей, у їх взаємовідносинах, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях» [5, с. 341-344].

Цікавою видається позиція А. Лесневської, яка зазначає, що «культура – це сукупність духовних досягнень людства, які, виникнувши як національно-суб'єктні, історично-конкретні, набули статусу суспільно-об'єктивних надчасних духовних явищ, створюючи неперервну і непідвладну окремому індивідові традицію» [3, с.185-190].

Отже, об'єднуючим чинником щодо змісту цих понять є опора на цінності: для поняття «культура» у цілому – на загальнолюдські цінності, для поняття

«етнокультура» – на цінності етносів.

О. Хоружа, спираючись на дослідження В. Ніколаєва, виокремлює етнопедагогічну культуру майбутнього фахівця музичного мистецтва та визначає її як складну багатовимірну систему, що поєднує у своїй структурі загальну, професійно-педагогічну та музичну культуру викладача вокалу, а також спирається на етнопедагогічну діяльність, що базується на засадах цінностей народної педагогіки [103, с. 14-16].

Етнокультура об'єднує людей, консолідує їх спільну діяльність, є органічним цілим. Вона формує людину не тільки як вмилу і розумну істоту, але і як носія релігійної, етнічної, міжнаціональної сутності [6, с.178]. На думку В. Крисько, основою етнокультурної компетентності спеціаліста є система знань, понять, уявлень про людину як представника етнічної спільноти [1, с. 2].

Для глибшого розуміння сутності етнокультурної компетентності майбутнього викладача вокалу, необхідно здійснити структурно-змістовий аналіз означеного утворення, визначивши його структурні компоненти та проаналізувати їх зміст.

Структура – це також сукупність сталих зв'язків між великою кількістю компонентів об'єкта, які забезпечують його цілісність і само тотожність. Для її створення потрібно застосувати метод структурування – процес одержання або надання певної структурної організації. Цей метод охоплює прийоми : виокремлення первинної множини об'єктів, які можуть бути поєднані структурно; виявлення в кожному структурному елементі суттєвих для цієї системи властивостей; з'ясування відношень між елементами системи та побудова її абстрактної структури шляхом безпосереднього синтезування або формально-логічного моделювання; теоретичне передбачення можливого механізму реалізації цієї системи, можливих наслідків усього процесу й перевірка їх на практиці. [4, с. 24 – 28.]

Т. Поштарьова виокремлює такі компоненти етнокультурної компетентності (субкомпетентності): 1) культурна субкомпетентність (адекватне знання й розуміння цінностей, настанов, особливостей, характерних для етнокультури та її представників); 2) комунікативна субкомпетентність (механізми, стратегії, що забезпечують конструктивне міжетнічне розуміння і взаємодію); 3) соціальна субкомпетентність (знання та уявлення про наслідки міжкультурних контактів, вміння залучатися у спільну діяльність з іншоетнічним оточенням); мовна субкомпетентність (володіння рідною мовою, державною мовою, іноземними мовами) [7].

Враховуючи вищенаведені позиції науковців, структуру етнокультурної компетентності майбутнього викладача вокалу можна представити як єдність таких складників: *ціннісно-мотиваційний, етно-когнітивний та фахово-діяльнісний*.

Ціннісно-мотиваційний компонент забезпечує мотиваційну спрямованість студентів на пізнання цінностей етнічної культури шляхом педагогічного стимулювання позитивного емоційного супроводження, а також забезпечує формування етнокультурної свідомості на базі збагачення культурно-ментального досвіду.

На думку Ю. Соловйової, цінність відіграє значущу роль в житті людини, оскільки орієнтує і спрямовує її до самовизначення та самореалізації [8, с. 5]. Також, погоджуємось із думкою автора, що система цінностей становить основу культури особистості, яка зумовлює її вчинки, формує потреби, впливає на інтереси.

Етно-когнітивний компонент охоплює формування етнокультурного мислення, що сприяє: активізації пізнавальних процесів на базі відпрацювання механізму мисленнєвих операцій, оскільки етнокультурне мислення володіє усіма функціями, зокрема функцією розуміння, а також формами (поняття, судження, умовивід) мислення особистості; осмислення педагогічного потенціалу методів і засобів народної педагогіки загалом і етномузичної педагогіки зокрема у розв'язанні проблемних ситуацій навчально-виховного процесу.

Фахово-діяльнісний компонент передбачає творчу й динамічну етнокультурну роботу фахівця музичного мистецтва, що спрямована на транслявання від попередніх поколінь до підростаючого покоління набутих етносом культурних надбань та досвіду, створення спеціальних умов для формування в вокальній культури для творчого особистісного розвитку на гранті системи етнокультурних цінностей та у відповідності до виховного ідеалу народної педагогіки.

На думку М.Кашапова, найважливішою ознакою творчості є новизна як самого результату творчості, так і процесу щодо здобуття означеного результату. Творчість – це «...процес створення нового, який потребує виходу за існуючі межі знання. ...результатом творчої діяльності є створення нових матеріальних і духовних цінностей» [2, с.31-32].

Б.Теплов також обстоює цю рису творчої діяльності, зазначаючи, що «...творчою діяльністю називається така діяльність, в результаті якої створюються нові оригінальні продукти високої суспільної цінності» [9, с.131].

Висновки.

Спираючись на наукові підходи (Н. Коршунової, А. Панькіна, Ю.Руденко, С. Федорова, О. Хоружої, О. Гуренко, Т. Фопеля) обґрунтована сутність **етнокультурної компетентності** майбутнього викладача вокалу, як **інтегрального особистісного феномену, який характеризує здатність сприймати** етнічні цінності (специфічні етнічні картини світу, національно-ціннісні духовні смисли, характери і особливості ментальності певного етносу), які віддзеркалені у музичних творах, **усвідомлювати** роль і місце цих творів у світовій музичній культурі, та **передавати** їх від покоління до покоління, виявляючи толерантне ставлення і повагу до цінностей етносів.

Розроблено компонентну структуру етнокультурної компетентності майбутнього фахівця музичного мистецтва, в якій виокремлено такі компоненти: - ціннісно-орієнтаційний, який відображає ціннісне ставлення студентів-представників етносу до фольклорних традицій, що характеризує усвідомлення ними своєї приналежності до певного етносу і прийняття його етнокультурних цінностей; - етно-когнітивний, який окреслює обізнаність студентів щодо цінностей рідного етносу, що втілюються у фольклорних

традиціях та національному вокальному мистецтві; - фахово-діяльнісний, який віддзеркалює здатність студентів пізнавати і зберігати фольклорні традиції свого етносу, а також відтворювати і передавати їх за законами краси на основі набутих знань та умінь.

Література.

1. Бромлей Ю.В. Очерк теории этноса / Ю.В. Бромлей. – М.: Наука, 1983. – 412 с.
2. Ковальчук Г.В. Етнічна толерантність та культура міжнаціонального спілкування у педагогічному процесі / Г.В. Ковальчук / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 29: збірник наукових праць/за ред. В.І. Гончарова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 97-102.
3. Лук'янова Л. Б. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник/Авт.-упоряд. Л.Б. Лук'янова, О.В. Аніщенко. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 108 с.
4. Мартинюк А.П. принцип структурування знань при управлінні якістю освіти/А.П. Мартинюк, О.С. Чапук, А.С. Нісімчук//Вестник Сев ГТУ.– Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2012.–Вып. 127: Педагогика.–С. 24–28.
5. Печерська Г.О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів/Г.О. Печерська/ Психологічні науки: збірник наукових праць. – 2013.–Т.2. – Вип. 10.– С.252–257.
6. Проворова Є.В. Особливості музично-педагогічної комунікації вчителя та учнів на уроках музики. Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М. Падалки. Колективна монографія / Під наук. ред. А.В. Козир. – Вид. друге, допов. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 402 с. – С. 276-284.
7. Поштарева Т.В. Формирование этнокультурной компетентности учащихся в полиэтнической образовательной среде: дис. доктора пед. наук: 13.00.01 Общая педагогика, история педагогики и образования/Поштарева Татьяна Витальевна. – Ставрополь: Ставропольский государственный университет, 2009. – 393 с.
8. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К. : «К. І.С.» – 2003. – 296 с.
9. Уліщенко В.В. Формування етнокультурної компетентності на уроках української літератури / В.В. Уліщенко//Вісник післядипломної освіти. – 2011. – Вип. 3. – С. 161-166.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования/А.В.Хуторский// Народное образование. – 2003. – №2. – С.58-64.

References.

1. Bromley Yu.V. Essay on the theory of ethnos / Yu.V. Bromley. - M.: Nauka, 1983. – 412 s.
2. Kovalchuk GV Ethnic tolerance and culture of interethnic communication in the pedagogical process / G.V. Kovalchuk / Scientific journal of NPU named after MP Драгоманова. Series №5. Pedagogical sciences: realities and prospects. Issue 29: a collection of scientific papers / ed. VI Гончарова. - Kyiv: MPU Publishing House. Dragomanova, 2011. – 97-102.

3. Lukyanova LB Adult education: a short terminological dictionary / Author.-order. L.B. Лукьянова, О.В. Anishchenko. - К. ; Nizhyn: Publisher PE Lysenko MM, 2014. – 108 p.
4. Martinyuk AP the principle of structuring knowledge in the management of the quality of education / AP Мартинюк, О.С. Чапюк, А.С. Nisimchuk // Vestnik Sev GTU. – Sevastopol: Izd-vo SevNTU, 2012. – Vyp. 127: Pedagogy. – S. 24–28.
5. Pecherskaya GO Professional value orientations of teachers / G.O. Pecherska / Psychological sciences: a collection of scientific works. - 2013.–Т. 2. - Vip. 10. – P.252–257.
6. Provorova EV Features of music-pedagogical communication of teachers and students in music lessons. Theory and methods of art education. Scientific school GM Padalki. Collective monograph / Under the sciences. ed. A.V. Trump. - Kind. second, add. - К. : NPU named after MP Dragomanova, 2011. – 402 p.–S. 276-284.
7. Поштарева Т.В. Formation of ethnocultural competence of students in a polyethnic educational environment: dis. Dr. Ped. Sciences: 13.00.01 General pedagogics, history of pedagogics and education / Poshtareva Tatyana Vitalevna. - Stavropol: Stavropol State University, 2009. – 393 p.
8. Education reform strategy in Ukraine: recommendations on educational policy. - К.: «К. IS» - 2003. - 296 p.
9. Ulishchenko VV Formation of ethnocultural competence in lessons of Ukrainian literature / V.V. Ulishchenko // Bulletin of postgraduate education. - 2011. - Vip. 3. - P. 161-166.
10. Хуторской А.В. Key competencies as a component of personality-oriented paradigm of education / AV Khutorsky // Public education. - 2003. - №2. - P.58-64.

Abstract. *The depth of the principles of educational reforms in Ukraine is associated with a change in the educational paradigm, with a fundamentally new whole in the pedagogical process. In the current socio-economic situation in our country, the problem of developing a competency-based approach in the training of future professionals is important and urgent in education. After all, a competent specialist is one who at the appropriate level has professional skills in performing their professional activities, as well as has a set of knowledge, skills and abilities to use them effectively in practice. The aim of the article is to reveal the essence and structure of ethnocultural competence of the future music teacher.*

Analysis of the works of foreign and domestic philosophers shows that the problem of creative personality development is relevant, as evidenced by the works of famous scientists: A. Bergson, G. Wallace, K. Izard, A. Maslow, A. Poincare, B. Spinoza. N. Bibik, S. Bodnar, M. Honcharova-Goryanska, L. Guzeev, I. Gushlevska, O. Dakhin, I. Yermakov, O. Lokshina, A. Markova, O. Ovcharuk, L. consider general pedagogical problems of formation of schoolchildren's competencies. Paraschenko, O. Pometun, O. Savchenko, S. Trubacheva, P. Khomenko, A. Khutorskaya, S. Shishov.

Key words: *culture, ethnoculture, competence, ethnocultural competence, structure, structure of ethnocultural competence, ethnocultural consciousness, subculture, value-motivational component, ethno-cognitive component, professional-activity component*

Науковий керівник: к.пед.н, доц. Гаснюк В.В.

Стаття відправлена 18.06.2021 р.

© Симонян В.В.

Expert-Peer Review Board of the journal

Abdulveleeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
 Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
 Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
 Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
 Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
 Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
 Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
 Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
 Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
 Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
 Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
 Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
 Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
 Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
 Iliev Veselin, Bulgaria
 Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
 Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
 Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
 Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
 Kuhtenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
 Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
 Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
 Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
 Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
 Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
 Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
 Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
 Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
 Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
 Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
 Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
 Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
 Pyzhyanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
 Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
 Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
 Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
 Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
 Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
 Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
 Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
 Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
 Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
 Shehmirezova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
 Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

Економіка і торгівля*Economy and trade**Економіка і торгівля*
<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-004>

7

DETERMINATION OF THE RESULTS OF THE IMPACT OF COVID-19 ON THE WORLD LABOR MARKET: PARALLELS WITH THE UKRAINIAN EXPERIENCE
ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВПЛИВУ COVID-19 НА СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ: ПАРАЛЕЛІ З УКРАЇНСЬКИМ ДОСВІДОМ
Alaverdian L. M. / Алавердян Л. М., Юдічева О. П. / Yudicheva O. P.
Романенко О. В. / Romanenko O. V.
<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-008>

12

SOCIAL SIGNIFICANCE OF COOPERATIVES IN THE MODERN GLOBAL ECONOMY
СОЦАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ КООПЕРАТИВІВ В СУЧАСНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ
Kolubai Y.S. / Колубай Я.С., Chechetova N.F./ Чечетова Н.Ф.,
<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-016>

20

HISTORY OF COMMERCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ
Samoilenko A.A./Самойленко А. А., Kulik A. V. / Кулік А.В.
<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-033>

27

EFFICIENCY OF AGRICULTURAL BUSINESS IN UKRAINE: REGIONAL LEVEL
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ
Tomashevskaya O.A./ Томашевська О.А.
Менеджмент и маркетинг*Management and marketing**Менеджмент і маркетинг*
<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-024>

35

FORMATION OF ECOSYSTEM PARTNERSHIPS IN AGROLOGISTICS
ФОРМУВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В АГРОЛОГІСТИЦІ
Rozniak O.V. /Позняк О.В.
Туризм и рекреация*Tourism and recreation**Туризм і рекреація*
<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-009>

42

MODERN CLEANING TECHNOLOGIES IN THE HOTEL
СУЧАСНІ КЛІНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ
Ushchapovskiy A.O./ Ущяповський А.О.

Образование и педагогика*Education and pedagogy**Освіта і педагогіка*<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-003>

46

EFFECTIVENESS OF DISTANCE LEARNING OF HIGHER MATHEMATICS AND PHYSICS OF STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITY UNDER PANDEMIC

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ І ФІЗИКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ
Ishchenko R.M. / Іщенко Р.М., Gorbunovich I.V. / Горбунович І.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-015>

55

INFORMATION AND MEDIA COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS IN DOCUMENTATION

ІНФОРМАЦІЙНА ТА МЕДІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА
Siomina A. A. / Сьоміна А. А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-026>

60

PREPARATION OF MASTERS FOR DISTANCE LESSONS

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ УРОКІВ
Pyschal A.O. / Пицаль А.О., Kukh O.M. / Кух О.М., Kukh A.M. / Кух А.М.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-029>

66

FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORKERS FOR WORK IN PENITENTIAL SYSTEMS

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ
Makar L.M. / Макар Л.М.

Психология и социология*Psychology and sociology**Психологія і соціологія*<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-020>

71

SPEECH ETIQUETTE OF IRISH ENGLISH

РЕЧЕВОЙ ЭТИКЕТ ИРЛАНДСКОГО АНГЛИЙСКОГО
Akulina D.A. / Акулина Д.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-031>

76

METHODOLOGY OF IN-DEPTH COGNITION IN THE CONTEXT OF PRALOGICAL PARAMETERS OF THE PSYCHE

Yatsenko T.S., Galushko L.Ya., Lapchenko I.A.

Философия
Philosophy
Філософія

104

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-032>**LANGUAGE CONFLICTS IN UKRAINE: THE NEOCOLONIAL DIMENSION***МОВНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ: НЕОКОЛОНІАЛЬНИЙ ВИМІР**Averianova N.M. / Авер'янова Н.М. , Voropayeva T.S. / Воропаєва Т.С.***Филология, языковедение и литературоведение***Philology, linguistics and literary studies**Філологія, мовознавство і літературознавство*

112

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-013>**AGE FACTOR AS ONE OF THE MAIN INDICATORS OF SPEECH BEHAVIOR OF RUSSIAN GERMANS OF THE KIROV REGION***ВОЗРАСТНОЙ ФАКТОР, КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ РОССИЙСКИХ НЕМЦЕВ КИРОВСКОЙ ОБЛАСТИ**Baykova O. V./ Байкова О. В.*

118

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-019>**STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF RUSSIAN AND KOREAN PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE "MONEY" COMPONENT***СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РУССКИХ И КОРЕЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ С КОМПОНЕНТОМ «ДЕНЬГИ»**Pugacheva E.N. / Пугачева Е.Н., Jeong Hyebin / Жеонг Ёлбин***Юридические и политические науки***Legal and political sciences**Юридичні і політичні науки*

126

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-014>**MEDIATION AS A WAY OF PRE-TRIAL SETTLEMENT OF DISPUTES***МЕДИАЦИЯ КАК СПОСОБ ДОСУДЕБНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ СПОРОВ**Ospanova Zh.B. / Оспанова Ж.Б.***Искусствоведение и культура***Art history and culture**Мистецтвознавство і культура*

130

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr16-02-012>**STRUCTURE OF ETHNOCULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE VOCAL TEACHER***СТРУКТУРА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВИКЛАДАЧА ВОКАЛУ**Symonjan V.V./ Симонян В. В.*

Scientific publication

International periodic scientific journal
**MODERN SCIENTIFIC
RESEARCHES**

Issue №16
Part 2
June 2021

Indexed in **INDEXCOPERNICUS**
(high impact-factor) **ICV: 100.00**

Development of the original layout - "Yolnat PE"
Articles published in the author's edition

Signed: 30.06.2021

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a

www.modscires.pro

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

www.modscires.pro

e-mail: editor@modscires.pro